STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
NO. 09371

ALE VERK

Isaac Leib Peretz

•

THE MAX PALEVSKY
YIDDISH LITERATURE COLLECTION

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

•

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

•

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified. If you hold an active copyright to this work – or if you know who does – please contact us by phone at 413-256-4900 x153, or by email at digitallibrary@bikher.org

י. ל. פרץ

דראמען

1925

ווילנער פאַרלאַג פון ב. קלעצקין

PRINTED IN POLAND

19 APR 1972

F:Y
892.49
PER

I. L. Perec — „D r a m a t y"

Drukarnia „Wyd. Wileńskie" B. Kleckina, Wilno

אינהאַלט:

1. אַמאָל איז געווען אַ מלך (קאָמעדיע)
2. וואָס אין פידעלע שטעקט (טעאַטער-שטיק)
4. אַ קברות-נאַכט (דראַמע)
4. שוועסטער (איינאַקטער)
5. די גאָלדענע קייט (אַ חסידישע פאַמיליען-דראַמע)
6. אין פּאָליש אויף דער קייט (אַ חלום פון אַ קלויזניק)
7. ביינאַכט אויפן אַלטן מאַרק (אין פיר אַקטן)

אמאל איז געווען א מלך

(קאָמעדיע)

פּערזאָנען.

לייזער — אַ געוועזענער בעמיטעלטער קאָמיסיאָנער; יעצט אַ ווירט פֿון אַ שוסטער־ווארשטאַט פֿון 2—3 מאַשינען. ערשט ניט לאַנג געקומען פֿון דער פּראָווינץ, עטוואָס גראָבליך. תנועות פֿון אַ מיוחס־דיגען בן תורה.

טרײנע — זײן ווײב, עטוואָס יונגער, וועלטישער, לײדענד.

חנה — זײער טאָכטער. אַ מײדעל פֿון אַ יאָהר 16—17. עטוואָס פֿערצויגען, לײכטזיניג.

יאָסל — אײן ארבײטער, פֿון לײזערס שטאָדט.

גבריאל — אַ יונגער מאַן פֿון קלויז. ערשט־וואָס ארײנגעצויגען אין דער ארבײטער־בעוועגונג. אין ערשטען אַקט נאָך לאַנג געקלײדעט.

ארבײטער — אין לײזערס ווארשטאַט.

זאָקען־ארבײטערין.

אַ שפּײז־קרעמערין.

אָרט און צײט: בײ לײזער אין ווארשטאַט, ווארשױ, 1905.

דיִ סצענע :

דער ווארשטאַט. — טהירען: רעכטס — איִן וואָהן=ציִמער אַריַין; ליִנקס — צום פאָרציִמער. דיִ טהיִר פון פּטדערהויז איז פער־ זעהן מיִט אַ גלאָק

אַ הערבסט=טאָג; מיִטאָגשטונדע.

(פאָרהאַנג. דער ווארשטאַט — לער. גלאָק פון פאָרציִמער יוסל קומט אַריַין.)

ליַזער. (בעוויַזט זיִך אויף דער שוועל פון וואָהן=ציִמער. נאָך אַ בליִק צום וואַנדזייגער.) דו יוסל? באַלד, נאָר אָבבענשען... גריַיט דיִך דערוויַיל צו. (ציִהט זיִך צוריִק)

יוסל. (זעצט זיִך צום ווארשטאַט. לאָזט אַראָב דעם קאָפּ אויף דיִ הענד.)

חנה. (פון ציִמער האַלב זיִנגענדיִג):

אַמאָל איז געווען אַ מלך,

(שטיין אויף דער שוועל)

האָט ער געהאַט אַ מלכה...

(איִן ציִמער צו יוסלען) וואָס איז (נעהנטער צוקומענדיִג) אַ שיִף מיִט זויערמיִלך איז דיִר אונטערגעגאַנגען? (אוועקנעמענדיִג איהם דיִ האַנד פון קאָפּ; מיִטלייִדיִג:) געהאַט אַ שלעכטען בריִעף פון דער היים? — דיִ מאַמע דאַרף געלד?

יוסל. (ברוגז'דיִג) ניין...

חנה. אַ סוד? — — איהר קענט מיִר ניִשט זאָגען?

יוסל. „איהר"?!

חנה. אַז — סודות...

יוסל. וואו ווערט מען עס יעדען נאָכמיִטאָג פערפּאַ־ לען? — — טאָג אויף טאָג אויף אַ פּאָר שעה...

חנה (מיִט אַ טרויעריִגען שמייכעל:) איך שפּאַציִער...

יוסל. (נישט גלויביג.) טאָג אויף טאָג?

חנה. (ווענדט זיך האַלב אָב) אַז דער דאָקטאָר הייסט...

יוסל. (אויפשטעהענדיג) ביסט, חלילה, נישט געזונד?

חנה. אי.

יוסל. (צוגעהענדיג) ס'אַ סוד? —— (אין איהר פריהערדיגען טאָן:) איהר קענט מיר נישט זאָגען?

חנה. (לאָזט אַראָב די ברעמען.) ך'לערען מיך אַרבייטען אויף אַ זאַקען-מאַשין —— (זעהר שטיל) ביי אונז איז נישט גוט... ס'גאַנצע צירונג פערזעצט...

יוסל. און דאָס איז אַ סוד? די שוואַלבען אויפ'ן דאַך זינגען דערפון...

חנה. דער טאַטע וויל, ס'זאָל זיין בסוד. פ'קען שאַטען צום רעשטיל קרעדיט... און ער שעמט זיך. ווייסט דאָך, ווער ער איז פון דער היים...

יוסל. (זיפצט אָב) אַ שעהן ביסל געלט געברענגט און גאַר פטרט. (פויזע.)

חנה. (שעלמיש) און ס'אַ חסרון צו'ן אַ שדוך אויך —— זאָגט דער טאַטע...

יוסל. (געריייצט) און „איהר" וואָס זאָגט —?

חנה. „איהר" —— ך'ווייס —— —— (געהט צום פאָרצימער, קעהרט זיך אום) נאָר געדענקט, יוסל, ס'דאַרף קיינער נישט וויסען, ווי עס זעהט אויס ביי אונז... קנייפּ די באַק...

לייזער. (קומט אויף דער שוועל, בלייבט פערדוצט.

חנה. אַדיעי!

יוסל. ך'וועל בעגלייטען, —— (ביידע ראַש אָב.)

לייזער. (פון גלאָק געוועקט, רופט) טריינע, טריינע!

טריינע. (בעווייזט זיך פון שטוב. חישענדיג די נאַסע הענד אָן פאַרטוך) וואָס איז דאָ?

לייזער. ר'איז זי געגאַנגען בעגלייטען!

טריינע. וועמען? ——

לייזער. דיין טעכטערל.

טריינע. ווער?

לייזער. דער שלעפּער!

טריינע (בערוהיגט) דיין יוסל? ——

ל ײַ ז ע ר . מײַנער ? — בײַ מיר אין דער הײם װאָלט ער מיר קײן שטיװעל נישט געפּוצט . . .

ט ר י י נ ע . נו , נו . אַ סך װערטה דײַן יחוס — ס'איז װאַרשױ . . . געמעגט זיך צוגעװעהנען (מיט אַ בליק איבערן לערען װאַרשטאַט) זעה נור בעסער , דײַנע שפּײַזער ! װיפיל איז שױן דיר זײַגער ?

ל י י ז ע ר . (נאָך אַ בליק צום זײגער) אַז מען טאָר נישט רעדען אַ װאָרט . . . באַלד װאַרפט מען דעם ג ט פאַר די פּיס — בײַ שכנים שטרײַקט מען שױן — —

(גלאָק) .

ט ר י י נ ע . רעד נישט אַזױ הױך — —

ע ר ש ט ע ר אַ ר ב ײַ ט ע ר . (קומט אַרײַן) גאָט העלף !

ל ײַ ז ע ר . װאָס אַזױ שפּעט פון מיטאָג ?

ט ר י י נ ע . ר'איז דאָך נאָך הײַנט נישט געװען ! װײסט נישט ?

ע ר ש ט ע ר אַ ר ב ײַ ט ע ר . ס'קינד איז מיר אַװעקגעפאַלען !

ט ר י י נ ע . (מיטלײַדיג דערשראָקען) װאָס איז ?

ל ײַ ז ע ר . (נישט גלױביג) ס'קינד — —

ע ר ש ט ע ר אַ ר ב ײַ ט ע ר . ד'װײס ? דער חברה־דאָקטאָר זאָגט דען עפּעס ? פאַלט אַרײַן . . . װאַרפט זיך . . . גיט אַ געשרײ „צונג" ! — חאַפּט דאָס פערצאַפּעלטע קינד בײַ דער גרגרת — אַ טאַפּ בײַם דפק , ס'קינד צערײַסט זיך . . . און װיל שױן שרײַבען . . . בלי כתיבה — זאָגט ער — חזר'ישע . . . (ענדערט דעם טאָן) הײַנט האָט עס , — זײַן איך דערבײַ .

ל י י ז ע ר . און ס'װײַב ?

ט ר י י נ ע . ר'איז דאָך לא עליכם , איין צלמו . . . אַזױ — לאָזט ער עס בײַ'ן אַ שכנה . . .

ע ר ש ט ע ר אַ ר ב ײַ ט ע ר . ד'בין געקומען בעטען אַ פּאָר גראָשען — —

ט ר י י נ ע . (זיך אָבװענדענדיג צו לײַזערן) געטראָפען ס'אָרט . . . געה חאַפּ ערגעץ ! (צום אַרבײַטער) אָבער , חס ושלום , קײן סכנה נישט ?

(גלאָק) .

ח נ ה . (אַרײַנפאַלענדיג) מאַמע , מאַמע , עפּעס אַ פרעמדער

יונגער מאַן שטעהט אויפ'ן הויף. סודעט זיך מיט די אַרבײַטער, רעדט זיי עפּעס אָן.

(אומרוהיגע בעהעגונג.)

לייזער. און יוסלען, וואו האָט דו איבערגעלאָזט?

חנה. (פערדריסליך) זיי האָבען איהם צוגערופען.... (צו דער מוטער) מאַמע, עפּעס אין אַ חאַלאַטעל אַזוינע מאָס'ע הויות, אַזוי קאָמיש — אָבער אַ קול האָט ער און — אויגען! — — (גלאָק)

(עס קומען) גבריאל, (אונטער איהם) יוסל און אַנדערע אַרבײַטער.

חנה. (צופּט די מוטער בײַ דער שירץ) זעהסט — דאָס איז ער!

גבריאל. (טרעט פאָר) גוט מאָרגען!

לייזער. (מיט פערמאַסקירטער גלײַכגילטיגקייט) גוט מאָרגען גוט יאָהר. וואָס וויל אַ יוד?...

גבריאל. איהר זענט עס בעל הבית? איהר הייסט, דאַכט זיך, רב...

חנה. (אונטערזאָגענדיג) ר' לייזער...

לייזער. איך. איך...

גבריאל. בין איך אײַך געקומען מודיע זײַן, רב — — ...

לייזער. „רב לייזער"... אַז וואָס?

גבריאל. אַז מען שטרייקט בײַ אײַך!...

טריינע. (פאַלט אויפ'ן בענקעל) נאָך דאָס האָט געפעהלט!

לייזער. און — פאַר — וואָס — ?

ערשטער אַרבײַטער. מײַן קינדס מזל!

גבריאל. עס ווענדט זיך אָבער אָן אײַך! ווילט איהר אַרבײַט, מוזט איהר געבען 12 % הוספה און איין אַרבײַטסטאָג פון 9 שעה.

לייזער. איך אַרבײַט 16, 18, 20 — ווי אַמאָל...

טריינע. (גלײַכצײַטיג) הוספה!

ערשטער אַרבײַטער. פערפאַלען מײַן קינד!

גבריאל. אַזוי מוז זײַן!

לייזער. (קאַלט מיט געמאַכטער איראָניע) אויף וועמעס בעפעהל?

גבריאל. צ. ק.!

(פויזע).

חנה. (צו דער מוטער) הערסט א קול?

לייזער. (דערשלאגען, נאכזאגענדיג) 12% הוספה... 9 שעה ארבייט א טאג...

גבריאל. (הארט) און א שטונדע נאך אויף מיטאג!

טריינע. (צו די ארבייטער) אבער איהר זייט דאך יודען... בני רחמנים... און איהר האט דאך שכל —— (געהט צו צו א טישעל, עפענט ביכער) נאט, זעהט! בעקוקט די חשבונות! צי בלייבט אונז גאר ברויט צו דער זעט...

לייזער. (צו זיך) איך נעם מיר נישט קיין שעה אויף מיטאג..

גבריאל. (פערמאכט די ביכער) מען דארף נישט, (געביטעריש) אזוי מוז זיין!

לייזער. (מעכאניש נאכזאגענדיג) אזוי מוז זיין

ערשטער ארבייטער. 39 גראד היץ...

טריינע. אבער מען מוז דאך אונז אויך בערעכנען!

לייזער. עס געהט כסדר: פאגראמען... באנקראטען... שטרייקען...

טריינע. אבער וויעפיעל דארף אונז בלייבען! ס'איז דאך אונזער ריזיקע, אונזער סחורה.

גבריאל. ווער בעט אייך, אויף אונזער חשבון ריזיקירען? און — אייער סחורה? דאס האט איהר, א פנים אבגעשונדען איין אקס, מיט אייערע הענד...

טריינע. (בעהאלט ראש די הענד אונטער זיך.)

גבריאל. (שמייכעלט) און איהר האט געגארבט.. צושניטען...

טריינע. אבער אינסטרומענטע, מאש..ען.. אזוי פיעל בלוט.

גבריאל. (נעמט א העמער'ל פון טיש) האלץ און אייזען איהר האט עס אויסגעגראבען די הרודע און האט געמאכט אייזען און דאס אייזען געשמידט? — הע? און א בוים אין וואלד האט איהר אויסגעהאקט... און צוזעגט, צושניטען...

און דאָס הענדטיל געמאַכט? איהר בעהאַלט שוין ווייטער די הענדטליך, מאַדאַם? (אויפשטעהענדיג) אָבער, גענוג... דריי טעג צייט אויף א ישוב ניט מיז איך! — (זיך אומקוקענדיג) וואָס איז היינט?

חנה. (וואָס האָט פון איהם קיין אויג נישט אראָבגעלאָזט, כאַפּט זיך אַרויס:) דינסטאג.

גבריאל. (שטרייפט זי מיט א קורצען בליק) היינט ווערט נישט גערעכענט; איז: מיטוואָך, דאָנערשטאג, פרייטאג... נו (ווענדט זיך צו טריינען) זונטאג איז דער פריה קומט מען צו אייך נאָך תשובה —

ערשטער אַרבייטער. (כאַפּט אָן גבריאל'ן, ביי דער האַנד) אָבער מיין קינד...

גבריאל. (וועהר ווייך) ך'האָב אויך א ווייב און קינד, חבר! (צו די אַרבייטער) קומט!

טריינע. (צו זיך געקומען) אָבער ווי האָט מען עס קיין פונק רחמנות נישט!

גבריאל. (זיך אָבשטעלענדיג האַרט) אין רחמים בדין... ס'א מלחמה מאַדאַם! דער פראָלעטאַריאַט מיט'ן קאַפּיטאַל! קומט חברים!

טריינע. (פערשטעלענדיג דעם וועג) אָבער געדענקט אָן גאָט...

צווייטער אַרבייטער. (אָן אַזייט) האַ חאַ חאַ, פון גאָט רעדט זי גאָר...

טריינע. אָבער וואָס זאָלען מיר טהון?

ליזער. קענסט נייהען? נייה אונז אויף מאַרבעס...

טריינע. (צו ליזערן) משוגע? (צו גבריאל) אָבער מיר זענען דאָך אויך לעבענדיגע מענשען... מיר דאַרפען דאָך אויך לעבען?!

גבריאל. אויף פרעמדע חשבונות טאָר מען ניט לעבען... איבריגע זייט איהר! (צו די אַרבייטער) מאַרש!

(אַרבייטער אָב; דער ערשטער צענערנד; יוסל מיט אַיין אַראָב־געלאָזטען קאָפּ.)

ליזער. (פאַלט אויפ'ן בענקעל; פויזע; וויינענדיג) געהערט, טריינע? איבריגע מענשען זענען מיר!

(פאָרהאַנג).

די פּצענע. פון ערשטען אקט. אין גאנצען איין נייה־מאשין.
וועניג סחורה. א ווינטער טאג.

טריינע. (ארבייט אליין בײַ דער נייד־מאשין, עס געהט איהר שווער צו, זיפצענדיג, אינטבעקוואגמט) אמאל איז געווען א מלך... (חאפּט זיך) משוגע געווארען... (זי ווארעמט זיך די הענד איינע אין דער צווייטער).

(גלאק.)

די שפּײַז־קרעמערין. (אריינקומענדיג, פינסטערליך) גוט מארגען...

טריינע. (אונרוהיג) גוט מארגען, גוט יאהר — וועט איך...

די שפּײַז־קרעמערין. שטעהענדיג קען איך אויך אבגעהמען א חוב.

טריינע. (אבגעפאלען) ד'האב נישט... (שפּארט אן דעם קאפּ אויף די הענד.)

די שפּײַז קרעמערין. די אוריינגלעך בעהאלט איהר? —

טריינע. (לאזט אראב די הענד) די אויערן האב איך מיר געווארעמט... ס'איז קאלט...

די שפּײַז־קרעמערין. איהר האט מיר נישט וואס פעראיבעל צו האבען...

טריינע. חס ושלום. פערקעהרט...

די שפּײַז־קרעמערין. נו, א גוטען טאג... איהר דארפט עפּעס? — ד'וועל איך שיקען! וואס מאכען אייערע פּים?...

טריינע. (פערשטעלט זיך ס'פנים.) נו, נו, גאט איז א פאטער.

(גלאק.)

טרייבע. (ווישט זיך ראש די טרערען אויס; נעמט זיך האסטיק צו דער ארבעט).

לייזער. (קימט אריין; זעצט זיך מיעד).

טרייבע. דעם גלאַק וואָלט מען באַדאַרפט אראָבּ־נעמען — —

לייזער. חברה־לייט דרעהען זיך אַרום... היטען, טאָמער קומט עמיץ אַרבייטען... און אויגן האָט עס — — —

טרייבע. אויסגעהונגערטע — — זיי איז נישט בע־סער — —

לייזער. (אויפגערעגט) האָב נאָך רחמנות! אראָבּגעוואָרפען דעם עול פון גאָט, פון מלכות — מאַכן חרוב אַ וועלט —

טרייבע. גבריאל איז דאָ געווען — —

לייזער. (דערשראָקען) וואָס האָט ער געוואָלט? — —

טרייבע. ד׳ווייס נישט... גערעדט... איבערגעבעטען... ר׳האָט רחמנות. נאָר מען מוז זאָגט ער, אַלץ מוז מען אַנדערש מאַכען, אַלע מוזען זיין זאט —

לייזער. זיי, זיי וועלען איבערמאַכען,—עם הארצים, שקצים —

טרייבע. געפרעגט אויף חנה׳ן...

לייזער. ער? — —

טרייבע. ס׳איז אויף איהר אַ רחמנות, זאָגט ער...

(נאָכטראַכטנדיגע פויזע).

לייזער. געווען אויף דער אסיפה — —

טרייבע. (אונרוהיג) וועגען לאָקויט?

לייזער. דער ראש וראשון — עוזר׳ל — —

טרייבע. אונזער געוועזענער שותף?

לייזער. דער גנב! —

טרייבע. בדלות האָט ער אונז געשטעלט...

לייזער. נאָך אין טהיר, גיט ער מיך אַ מעסט אָב פון קאָפּ ביז פיס... אַ בעטלער צו מיר אין שטוב אריינגעקומען, הייבּט געפעלט׳ם נישט מיין „הולך״...

טרייבע. (נאָך לאנגעס אָבּוואַרטען) נו? —

לייזער. „צי ד׳האָב 100 רובל איינצולעגען״—אַוועקגעגאַנגען...

טרײנע (נאָך פּויזע.) גלײַכער — —

(פּויזע. לײזער בעטראַכט זי פֿאַררעכטונגס.)

טרײַנע. װײסט װאָס, — ס'אַפֿילו נישט גלײַך... נאָר אַז מע'מוז...

לײזער. װאָס?

טרײנע. פֿערזעצען חנה'ס פּאָליסע...

לײזער. שױן צען חדשים נישט געצאָהלט... אָבּגעפֿאַלען...

(פּויזע.)

טרײנע. די שפּײַז־קרעמערין איז דאָ געװען...

לײזער. ד'האָב זי געטראָפֿען אין פֿערערהױז... יאָ, ד'האָב גאָר פֿערגעסען... אַ העזה! ד'זאָל מיט איהר צוריקגײן אין קרעמל אַרײַן, װעט זי מיר מיטגעבען אַ זעקעלע מעהל — (געררייצט) קראַנק אָבצוטראָגען!? — צײַטען!

(פּײַנליכע פּויזע.)

טרײנע. מען װעט מוזען פֿערדינגען די צװײטע שטוב — — יוסל װיל זי נעמען —

לײזער. משוגע ביסטו?

(גלאָק.)

טרײנע. חנה'ס קלונג — געגאַנגען נאָך דער נײה־מאַשין.

(הערען זיך אײן. חנה קומט אַרײַן אָהן עפּעס.)

לײזער. װאו איז די מאַשין? —

חנה. געטראָפֿען זיך מיט יוסלען — — (טראָציג) יוסל װיל נישט, ד'זאָל אַרבּײַטען... אַ שאָד מײַנע פֿינגער, זאָגט ער... הענטליך װי אַ בת מלכּה, זאָגט ער...

לײזער. חנה!

חנה. טאַטער װאָלסטו שױן, טאַטע, אַװעקגעלײגט דײַן פּוסטען יחוס? — — (צו דער מוטער) ער װעט, זאָגט ער, אַרבּײַטען פֿאַר זיך, פֿאַר מיר, פֿאַר אײַך — ער קומט באַלד!

(לײזער עטעמט שװער פֿאַר אונקרעפֿטיגען צאָרן.)

טריינע. מען וועט'ס דען לאָזען?
חנה. ר'אָט אַ פּאָרטעל, זאָגט ער —
לייזער. ניִשט ביי מיר! ניִשט ביי מיר!
חנה. גיי איך אוועק פון דער היים!
טריינע. לייזער!
לייזער. אַ וועלט! אָהן איין עול פון גאָט, פון מדינות — פון טאַטע מאַמע — האַ! אפשר וועט זיך די וועלט אַליין פיִהרען... ד'ווײַס? (וואַקעלט זיך אין צווייטען צימער אַריין).
טריינע. (צו חנה'ן) קינד, ניִשט מיט אַמאָל!
חנה. אַז די געדולד פּלאַצט — —

(טריינע אַרבייט)

חנה. (געהט איבער דער שטוב, ברומענדיג)
אַ מאָל איז געוועזען...
האָט ער געהאַט אַ מלכּה —
האָט די מלכּה ניִשט געהאַט וואָס צו עסען, האָט ער איהר אַ ציִאַסטע געקויפט — (נעמט אַרויס אַ ציאַסטע, וויל איינבייסען) מאַמע, ווילסט אַ שטיקעל?...
טריינע. ניין, טאָכטער... עס געזונדערהייט... מיין מאָגען פערדייעט ניִשט אַזוינס — (אַרבייט שנעלער)
חנה. (נאָכ'ן אויפעסען) ביסט שוין לאַנג ניִשט געוועזען ביים דאָקטאָר, מאַמע? — —

(גלאָק. לייזער בעוויזט זיך אויף דער שוועל, ציהט זיך ראָש און אומבעמערקט צוריק, דערזעהענדיג יוסלען.)

יוסל. (אַריינקומענדיג) גוט מאָרגען, טריינע —
טריינע. גוט יאָהר...

(חנה ווינקט איהם צו מוט).

יוסל. איז דאָס פּאַר איך, טריינע? פאַר אייער געזונד? —
טריינע. וואָס זאָל מען טהון... לייזער'ן זעצען צו דער אַרבייט?

(פּויזע):

יוסל. חנה זאָגט, איהר ווילט פערדינגען די שטוב'ן —

טריינע. מען וועט מוזען —

יוסל. גיט זי מיר —

(טריינע וויזט שטום מיט דער האנד צו דער שטוב וואו דער מאן איז). — — —

חנה. זעה מאמע, ס'זאל זיין איין עק... גענוג געהונ־גערט... אז יוסל זאגט, אז ער וועט קענען ארבייטען... או ר'האט א פארטעל...

טריינע (זיפצט אב). ד'וועל איבערערדען!

(גייט אין צווייטען צימער אריין).

יוסל. חנה'לע...

חנה. וואס?

יוסל. (ווענדט זיך צו צו איהר) ס'הארץ זאגט מיר, ס'וועט גוט זיין... ס'מוז גוט זיין... דו וועסט ביי מיר די האנד אין קאלט וואסער אריין נישט טהון... ווי אן אייזעל וועל איך ארביי־טען... וועלן מיר צוזאמען עסען... נאך'ן עסען לאנג, לאנג צוזאמען זיצען... האלטען זיך ביי די הענד... אזוי — (טהוט עס) וויטער קאלטע הענד?...

חנה. (הויבט אויף צו איהם די אויגען) ד'ווייס?... (מיט טרע־רען) איך האב דאך דיר געזאגט ד'קען נישט...

יוסל. נו... נו... ס'וועט גוט זיין! וועסט זעהן... וועסט מיך שוין ליעב האבען! וועסט! איך וועל דיר זיין אזוי געטריי... אין דער פריה... פאר טאג נאך... וועל איך אויפשטיין... שטיל, אויף די נעגעל, ד'זאל מיין חנה'לע נישט וועקען... ד'וועל איהר אבפוצען די שיך, די קליידער, מאכען טהיי, ברענגען גע־בעקס — ציאסטעס... דערנאך — אז אלץ וועט זיין פארטיג, וועל איך צוגיין אויף די נעגעל צום בעט — און... (וויל זי קושען חנה בייגט זיך אב)

טריינע. (בעוויזט זיך אויף דער שוועל. גלייך ווי האט נאר נישט בעמערקט; פינסטער) קענסט'ך אריינציהען!

יוסל. (שטאמעלט דערפרייט) און... און...

טריינע. מיט דער צייט... דערווייל זאגט ער, אז אהן געלט און אהן א מלכות, איז אהן א טאטען — —

חנה. מאמע וואס ער רעדט!

(טרײַנע זעצט זיך צו דער מאַשין).

יוסל. נו, זאָגט מיר מזל טוב, טרײַנע...

טריינע. (נאָך פויזע). זאָל איך זײַן מיט מזל...

יוסל. און דו חנה? מזל-טוב א ו נ ז, וואָס? — — ווי דאָס שמײַכעלט... וואָס פאַר אַ פּלעמלין אין די אויגאָנים! הער! מזל-טוב! מזל-טוב! מזל-טוב אונז, קום, כלה, טאַנצען, (ציהט זי אין מיט שטוב אַרײַן—וויל זי דוקא נעמען טאַנצען.)

ל ײַ ז ע ר. (קומט אַרײַן) טאָגצט, טאַנצט! אויף אַ הפקר וועלט טאַנצט מען; יאָ צײַט. נישט צײַט — —

יוסל. (אָבלאָזענדיג חנה'ן) ר' לײַזער!

טריינע. לײַזער!

חנה. דער טאַטע וויל פריהער אוודאי תנאים — (לאַכט – דאָס לאַכען בלײַבט אָהן אָבקלאַנג).

יוסל. (ערנסט) נו, נישט קײן צײַט צו פערליערן... מחותנת'טע אוועק! דאָס איז מײַן אָרט!

טריינע. (אויפשטעהענדיג) מען וועט דיך דען לאָזען?

יוסל. ווי הײסט, ד'בין דאָך אײן איידעם! ד'אַרבײַט דאָך אויף מיר... (אַרבײַט אַ ווײַלע.) זאָגט נאָר יאָ ר' לײַזער! זאָגט — יאָ — איך וויל אײַער ברכה..

ל ײַ ז ע ר. זאָל זײַן יאָ!

(יוסל אַרבײַט ראַשער.)

טריינע. געבענשטע הענד!

יוסל. ר' לײַזער, שבת בשבת וועל איך גײן מיט אײַך אין שולעכיל, לערנען תורה!

חנה. אָדער — מיט מיר שפּאַצירען

(גלאָק)

גבריאל. (קורץ געקלײדט, אַרײַנפּאַלענדיג מיט אַ ברוינינג) שטרײַק-ברעכער!

(ראַש פאַרהאַנג).

(עס הערט זיך אַ שאָס.)

(די זעלבע ווארשטאט=שטוב. נאך אבגעקומענער. אויפ'ן אָרט פון א נייה=מאשין — א זאקען=מאשין. א קינד אין וויגעל).

(חנה ארבייט ביי דער מאשין; יוסל ליגט אין בעט מיט א באנדאזשירטען פוס).

לייזער. (וואס האט אבגעדאווינט, לעגט צוזאמען טלית ותפילין, פרעגענדיג חנה'ן מיט'ן בליק, צי זי האט נישט עפעס אין מויל אריין צו נעמען—נישט בעקומענדיג קיין ענטפער, רעזיגנירט:) ד'וועל גיין צו דער מאמען אין שפיטאל אריין!

חנה. אדרבא...

לייזער. (נאך א פויזע) האסט גאר נישט איבערצובייסען?

חנה. דערווייל ניש'... ד'וועל ענדיגען... אזוי קעגען פאר נאכט... דאס צוועלפטע טוץ... וועל'ך אפשר קריגען געלד... ברענג דו עפעס... פון גאס!...

לייזער. פון גאס?

חנה. ד'ווייס? בארג... בעטעל אויס... גנב'ע... אז ער ליגט איבער אנאנד!..

לייזער. (אב, צוזאמענגעשרומפען).

חנה. ע — הע! אמת יוסל?! „ד'וועל דיך נישט לאזען ארבייטען... נישט פאר דיינע הענטליך”, ציו=ציו=ציו — יעדעס פינגער'ל... פריצישע פינגערלעך... פריצישע הענטעלעך... און נישט איינגעבויגען זאלסט דו זיצען... איך וועל ארבייטען... בת מלכה... וועסט זיין מיין מלכה... ווי איין אייזעל וועל איך ארבייטען... פון אלעם גוטען וועל איך דיר אהיים ברענגען. —

יוסל. (פינסטער) ס'קינד וויינט...

חנה. אויף דיר וויינט עס... ד'האב איהם דען וואס צו געבען!

יוסל. רוק צו ס'וויגעל צו מיר!

חנה. (בייגט זיך מיט דער ברוסט איבער'ן וויגעל) צאפ, צאפ, אז ס'איז נישט דא! (לויפט צו צו דעם שראנק, געפינט א שטיקל ברויט, צוקייט עס, לעגט עס אריין אין א שמאטקעלע, שטופט דעם קינד אין

מויל אַרײַן) נאָג, נאָג, בן מלך! אַ מחיה! אַ מחיה! — (צו יאָסלען) נאַ, אַז דו ווילסט! (רוקט איהם צו די וויעג. געהט צוריק צו דער אַרבייט.)

יוסל. (ריהרענדיג דאָס וויגעל, זינגט זעהר טרויריג.)

אונטער יענקעלס וויגעלע,
שטעהט אַ גילדרען ציגעלע; —
ס'ציגעלע איז געפאָהרען האַנדלען
ראָזינקעס מיט מאַנדלען,
ראָזינקעס מיט פייגען...

(זאָקען=אַרבייטערינס קומען האַסטיג אַריין.)

ערשטע. גבריאל האָט אונז געהייסען אַהער גיין... ער וועט קומען מיט עפּעס נייעס...

יוסל. מיין מלאך המות — צו מיר אין שטוב אַריין!!

ערשטע. ער האָט געטהון זיין שליחות! צ. ק.!

צווייטע. און ר'האָט איך גענוג געשאַנעוועט; געקאָנט — אין האַרץ אַריין!

דריטע. אַוודאי, ווי דען!

יוסל. (ביטער) ד'בין דאָך שויז חתן — שותף גע־וואָרען —

פירטע. נעדאַרפט פריהער אָנזאָגען!

ערשטע. נעמען ערלויבנים...

(ס'קינד צעוויינט זיך; אַרבייטערינס לויפען צו צום וויגעל;

ערשטע. אוי, אַזאַ שיינע קינד!

צווייטע. אַ גאָלדען קינד — נור אַזוי ברייך...;

דריטע. ווי עס ציהט מיט די ליפּעליך!!..

ערשטע. ווי די בעקעליך בלאָזען זיך אָן און פאַלען אָב... (צו חנה'ן) גיהר זייגט עס נישט?

חנה. (אַרבייטענדיג) ד'האָב נישט...

ערשטע. איהר האָט נישט אַ פלעשעלע?

חנה. נישט דאָ קיין מילך —

די אַרבייטערינס. (קוקען זיך איבער, וואַרפען צוואַמען אַ פּאָר גראָשען; צו חנה'ן:) ס'וועט אייך נישט פערדריסען?

חנה. דער טאַטע איז אַרויסגעגאַנגען בעטלען ... אפשר גנבה'נען ...

(ערשטע אָב מיט'ן געלד).

צווייטע. אַמאָל אַזאַ עושר געווען ...

דריטע. און אַ בעל-צדקה ...

פירטע, נו, נו, צדקה, אַ פלאַסטער אויף אַ הילצערנעם פוס ...

(פויזע).

צווייטע. ר'אַט אונז בעשטעלט אויף 11, אַצונד איז 3 אַ זייגער ... מיר האָבען געמיינט, אַז מיר האָבען זיך פערשפע־טיגט — (צו חנה'ן) נישט געווען דאָ גבריאל?

חנה. (אַרבייטענדיג) ניין ...

גבריאל. (קומט אַריין) גוט מאָרגען ... גוט מאָרגען, יוסל! — ענטפערסט נישט? איז נישט! איך בין דיר קיין שונא נישט ... גוט מאָרגען, חנה ... (צום עולם) זייט נישט בייז, וואָס ד'האָב מיך פערשפעטיגט (מיט גאַלגען-הומאָר) דער רב האָט מיך פערהאַלטען —

אַרבייטערין. דער רב?

גבריאל. מיט צוויי דיינים.

אַרבייטערין. רב — דיינים?

גבריאל. און אַ סופר!

אַלע. אַ סופר?

גבריאל. ד'האָב גע'גט ס'ווייב —

חנה. (שפרינגט אויף) וואָס?

אַרבייטערין. גע'גט?

חנה. (געהט לאַנגזאַם נעהנטער צו).

גבריאל. איינענטליך האָט זי מיך גע'גט. זייט ד'האָב מיך איבערגעקליידט האָט זי אויף מיר איין אום'חן געוואָרפען ... האָט זיך אָנגעהויבען אַ לעבען! ... אַצונד, אָדער איך — זאָגט זי — אָדער צ. ק. ... וועסט פערפאַלען ווערן, זאָגט זי, ערגעץ אין אַ קאַזאַמאַט, אויף קאַטאָרגע. קיין עגונה בלייבען וויל זי נישט! ...

חנה. זענט איהר פריי?

ערשטע. און די קינדער?

גבריאל. האָב איך געװאָלט נעמען נאָכ'ן גט. ד'קום אהײם — ד'האָב מיך פערשפעטיגט, געמוזט אַרײנגעהן אין צ. ק. — אַ לעדיגע שטוב... ז'האָט אַרויסגעגנב'עט די קינדער... אמת, מיט די עטליכע, אומשטײנס געזאָגט, כלים... (פויזע) גלײכער! —ז'האָט עלטערן בורזשויעס... בײטעל־סאַכערס... זאָלען זײ שפײזען!

ערשטע. עס טוט דיר גאָר נישט װײה?... נישט באַנק?

(חנה הויבט די אויגען אויף, װאַרט אונרוהיג אויף ענטפער).

גבריאל. ד'װײס? װער האָט צײט דערצו? — מלחמה (בעמערקט חנה'ס אויגען) דאַכט זיך — נײן! — נו, עולם, אַצונד צו דער זאַך...

(אַרבײטערינס רינגלען איהם אַרום).

גבריאל. איהר אַלע — שטרײקט!

(אײנדרוק; נישט װילדענדיג טרעטען אַלע עטװאָס צוריק).

א... װי הײסט?

גבריאל. נישט מעהר אַרבײטען אויפ'ן שטיק! נישט אָב־רעכענען קײן פחת! פרויען־אַרבײט װערד בעלוינט גלײך מיט מענער־אַרבײט! —

אלע. בראַװאָ! בראַװאָ! הוראַ!

גבריאל. אַזוי הײסט צ. ק.!

אלע. עס זאָל געשעהן!

גבריאל. — און אַצונד, שװעסטער, פראָלעטאַריאַט־שװעסטער, אין גאַס אַרײן! עס װעט זײן אַ דעמאָנסטראַציע! אַ גראַנדיעזע דעמאָנסטראַציע... אַלע פאַרטײען מיט די פעהנער איבער די גאַסען! זאָלען די בורזשויען זעהן און ציטערן! די מחנה זאָלען זײ זעהן; די מחנה װאָס געהט אויף זײ! אויף זײער װעלט, אויף זײער שענדליכער, פערזינדיגטער, פערבלוטיגטער װעלט!

יוסל. געהט... געהט... קאָזאַקען װעלען אײך אַרײנ־שמײסען שכל אין די לײבער אַרײן... מיט די בלײערלעך...

גבריאל. שטרייק־ברעכער! (צו די אַרבייטערינס) ווער ס'האָט מורא פאַר'ן טויט — ווען מען ס'לעבען איז טייערער פאַר'ן פּראָלעטאַרישען זיעג, ווער עס וויל לעבען בלײַבען אין שמוץ, אין אונטערדריקונג, ווער עס וויל לעבען, ווי אַ וואָרם אין מיסט, נאָגענדיג ביינער, וואָס בורזשויעס וואַרפען צו — —

אַרבייטערינס. מיר געהען! מיר געהען!

יוסל. (דערמאַהנט זיך.) יאָ... און אַ פאָהן...

חנה. וואַרט! (האַפּענדיג דעם מאַנס שטאָק) ער וועט סײַ־ווי־סײַ זיעגען ס'קינד! (רײַסט איהם אַראָב די רויטע שאַל פון די פיס) אויפ'ן וועג צובינדען...

(אַלע אויסער יוסלען אָב.)

יוסל. אַ מאָל איז געווען אַ מלך,
האָט ער געהאַט אַ מלכּה —
האָבען זיי געהאַט אַ ווײַנגאָרטען,
האָט געוואַקסען דאָרט אַ רויז! — — —

(צעוויינט זיך. פאָרהאַנג.)

װאָס אין פידעלע שטעקט

(טעאַטער־שטיק)

פּערזאָנען:

יואל — 45—50 יאָר. אַ פאַרבענקטע, אייביק זוכנדיקע פערזאָן. טרינקט. פירט אין אַ מיטל־פּוילישע שטאָט אַן אָרקעסטער, אין וועלכער עס שפּילן:

שמאי } צווילינגס־ברידער
לוי }
שמעון —
מאיר } צווילינגס־ברידער
יונה }
חיים — דער מוזיניק.

(יואלס זעקס זין, פון אַלע איז חיים דער ענליכסטער צו אים)

מירל — זייער מוטער, יואלס ווייב, געעלטערט, מער פון ליידן אַלס פון יאָרן. צייכן, איבערהויפּט אין די אויגן, פון איין אַמאָליקער גרויסער שיינקייט.

בדחן — אַ פאַטאַליסטיש־מיזאַנטראָפּיש געשטימטע פיגור.

לאה — זיין טאָכטער.

די שוואַרצע פּעשע — געקומען פון אַ גרעסערע שטאָט אהער צו גאַסט; גרויסשטעטיש געקליידט. אויסערלעך — שטאָלץ, נישט צולאָזנדיק. אינערלעך שטימונגס־מענטש; עטוואָס סאָמנאַבולי. פון אַ יאָר עטלעכע און צוואַנציק.

גרינצייג — אַן אַלטער בחור. רייך, אָבער געשמאַקלאָז געקליידט. קייט און זייגער, רינגען, בריליאַנקענע ספּינקען א. ד. ג.

דיין, שמש, חזן משוררים, חתונה־געסט, צווישן זיי, עזריאל, סאַרווער, שכנה און אַנדערע.

ערשטער אַקט

די סצענע:

אין הינטער־גרונד — איין אַלט־געבויט איינשטאָקיג הויז מיט אַ גרויסען, אָפּענעם גאַניק אויף טרעפּלעך, וואָס פיהרט אין אַ קאָרידאָר מיט טהירען: רעכטס — צו דער וואָהנונג, לינקס — צו דער קיך. דער הויף פאַר'ן הויז, וואָס פערנעמט די רעשט סצענע איז אַ מאָל אַ גערטיל געווען, פערהאַן נאָך צעוואָרפענע שטאַמען פון בוימער, וואָס מען האָט אויף האָלץ פערניצט, צייכען פון קלאָמבען; ערטערווייז — נישט אין גאַנצען אויסגעטרעטען גראָז. צופעליג זענען גאַנץ געבליבען פון איין זייט הויף — איין אָבגעשטאָרבענער הוילע דעמב, מיט צעלעגטע טרוקענע צווייגען. פון דער אַנדערער זייט — עטליכע צוזאַמענשטעהענדיגע צו יונגע בוימליך אויף האָלץ. אין מיט הויף — אַ פּלומפּ.

לינקס זענען הויז און הויף אָבגעטהיילט דורך אַ שטאַכעטען־צוים פון אַ שמאָל און אַ שטיל אונטער־געסיל

אויפ'ן גאַניק — פון געוועהנליך ווייס האָלץ: טיש, שטיהלען און אַ באַנק־בעט. אויף דער וואַנד: רעכטס — איין אַלטער צעבראָכענער שפּיעגעל; לינקס, אין ווינקעל — אַ דעמאָליערטער ביוסט פון אַ קאָמפּאָזיטאָר.

אין הויף: אין שאָטען פון די בוימלעך — אַ מוזיק־שטענדער, צוקאָפּענס אַ גראָז־באַנק. אויף די בוימליך, ווי אויפ'ן אַלטען בוים — אויסגעשניצטע איניציאַלען פון נעמען.

דיזר ערשטער אַקט שפּיעלט זיך זומער, דער צווייטער — ווינטער, דער דריטער — ענדע הערבסט.

פאָרהאַנג.

אַ הייסער פאַר מיטאָג. אין גאַסיל גאַהט וואָר זאַלטאָן דורך. דורך דעם אָפענעם קיך־פענסטער זעהט מען, ווי מירל פאָרעט זיך ביים פייער אויפ'ן קוימען, בריהט מילך, וואַשט גלעזער א. ד. ג.

די מענער זענען, קענטיג, זעהר שפעט געקומען פון אַ חתונה: די פענסטער פון דער וואָהנונג זענען פון אינעווייניג נאָך פערלאָדענט. מען שלאָפט נאָך דאָרט. שמאי, שמעון, מאיר, און יונה שלאָפען אין דרויסען. שמאי— אויפ'ן גאָניק אין באַנק־בעט; שמעון – אויף דער גראָז־באַנק. מאיר און יונה—אונטערן אַלטען בוים. זיי האָבען זיך אַרויסגעבראָכט קישען און געוואָרפען זיך אויף די ערטער אין די קליידער, קוים אַראָבגעוואָרפען דאָס שוך־וואַרג און די האַרטע, דורכגעווייקטע וועש, וואָס וואַלגערן זיך, גלייך מיט די מוזיק־אינסטרומענטען, ביי די געלעגער.

(בדחן קומט אָן פון געסיל צום הייף צו).

מירל.

(האָט אויסגעוווישט דאָס לעצטע גלאָז, געשטעלט אויף אַ טאַץ. געהט צו צום פענסטער; קוקט, צי די זיהן שלאָפען נאָך.)

— נעבעך... אַהיים־געקומען, — גרויסער טאָג געווען.. מ'האָט שוין פרישע בייגעל געטראָגען...

(ווייל זיך צוריקציהען, בעמערקט דעם בדחן, וואָס קומט פון געסיל, שטעלט זיך אָב ביי די שטאַכעטען, נעמט פון טאַש אַרויס אַ פלאַש און טרינקט אָב).

— שלענדערט זיך אַרום... אַ זופּ און אַ זיפּץ... אַ זיפּץ און אַ זופּ... און רעדט דעם אַלטען נישט אַ וואָרט... וואָס בעשערט איז בעשערט".

בדחן

(האט צוריק בעהאלטען די פלאש, קומענדיג אין מיט הויף ארײן: מיטג טאן פון שוהל=קלאפּען:)

— שטעהט אויף, יודעליך, כשר'ע, פרומע יודעליך — לעבודת — —

מירל.

— שטילער, וועסט וועקען דעם אלטען!

בדחן.

— ר'אי'דען געשלאָפען?

(מירל ראַש אַב.)

שמאי

(שוין אויפגעזעצט, מיט א בליק צום הויז.)

— דאָרט מאכט מען דען איין אויג צו? — דער א'טער ווארפט זיך, ווי א שלאנג אין בעט... די אלטע — גראבט ס'פּנים אין קישעז אריין און שלאָבצט — — וואס מאכט לאה?

בדחן

(זעצט זיך אויף א שטאם פון א בוים. פינסטער.)

— אַזוי...

מאיר.

— וואקעלט זיך ארום, ווי א שאָטען...

יונה.

— די נשמה, — זאגט זי—איז איהר איינגעהילט אין א נעפּיל

שמעון.

— זיינע רייד... אלע רעדען מיט זיין לשון... אלע יאהר איין אנדערע...

שמאי.

— אָבער אַ יונג מיט בּיינער, דער אַלטער! טרינקט אויס דאָס קעליִשיקיל — באַץ!

שמעון.

— און וואָס זאָגט אייער לאה אצונד?

בּדחן.

— הערסט דאָך! אַ קעלישעק... אַ קלונג געטאָן, — שטיל געוואָרען...

לוי

(ארויסקומענדיג צום שפּיגעל זיך גאָלען:)

— דער אַלטער פאַרבּט זיך שוין די האָאר...

שמאי.

— וויל נישט אַלט ווערן.

בּדחן.

— מען מוז!

שמאי.

— אז די אַלטע פערשליִעסט די פראַש בעפאַלט איהם אַ בּענקעניש, און ער ווערט — פערפאַלען... קומט ער צוריק גראָה, ווי אַ טויב, איינגעשרומפּען, ווי איין אַלטע ציטרין.

מאיר.

— אָבער מיט אויגען קלאָרע...

יונה.

— אַ נשמה אַ נייע...

ל׳ו

און אַ נייע נשמה, — דאַרף עפּעס נייעס!

מ י ר ל.

(אַרויסקומענדיק מיט הייסע מילך.)

— קינדער, דאָס איז אייערע ברכה, און דער פּריה?
(איבערוועלטיגט זיך. צוגיעסט די מילך. צום שדכן, קאַלט.)

— טרינקען אַ גלאָז מילך?
(אָב, נישט אָבוואַרטענדיק קיין ענפער.)

בּ ד ח ן

(מעהר צו זיך.)

— פאַר גסיסה, אפשר...

ל ו

(אויף דער מוטער.)

— וואָס פאַר איין אויערן דאָס האָט!

(הויבט אָן פּייבט אַ פאַרבענקטען מאָטיוו, אַנדערע נעמען מילך, צוגעהען זיך איבערן הויף מיט די גלעזער.)

ש מ א י.

— . עס אַלטענס נעבעטיג האַרץ־רייסעניש...
(טאָן ענדערונג.)

— ד'ביג'ם אַריין מיט'ן באַס, האָט ער אויפגעשטעלט אַ פּאָר אויגען!

בּ ד ח ן.

— ביסט אַריין, ווי אַ שכור מיט דער פויסט אין שפּיגעל...

ש מ א י.

(פאַרענטפערט זיך.)

— דער עולם איז נישט צופרידען געווען. — געפרעגט: אַ חתונה צי אַ הספּד...

בּ ד ח ן.

וואַרף פּערל פאַר — חזירים...

חיים.

(פאַלט אַרויס פון שטוב עמפּערט, מיט אַ פּידעל אין דער האַנד).

— דאָס איז צום פייפען, דאָס?

מאיר.

— ער וועט פייפען „כל נדרי" אויך...

יונה.

— וידוי אויך..

בדחן

— וואָס עס וועט איהם זיין בעשערט...

חיים.

(שפּיעלט ביי דער גראָז־באַנק דעם זעלבען מאָטיוו. מירל בעווייזט זיך אין פענסטער. דאָס געסיל ווערט ריהרינדיגער. מאַנכע שטעלען זיך אָב ביי די שטאַכעטען.)

בדחן.

— שנייד זיך אַ טאַטע!

מירל.

— זאָל גאָט היטען!...

(ציהט זיך עטוואָס צוריק.)

שמעון.

— אָבער, ווי ר'האָט עס געשפּיעלט דער אַלטער!... לוט שכור געוועזן...

שמאי.

— די פּידעל האָט'ס אין דער האַנד געציטערט...

לוי

— די צונג אין מויל געדרעהט... מיט'ן פּיסעל צוגעקראַפּט—

(נאָכמאַכענדיג.)

— שבת... שבת...

שמעון.

— און פּלוצלונג, — מײַנער איז שוין אויף יענער וועלט.

מאיר.

— פערל האָבען זיך געשיט..

יונה.

— אַ זילבערנע שוים געצװיגען... אַ בלומען־קראַנץ גע־פלאָכטען.

שמאי.

— בא, אז זי בעװײַזט זיך!

מירל.

(ארויספאַלענדיג פון קאָרידאָר.)

— װער?

(די זיהן דערגעהען זיך. זי קוקט זיך פאַרשעמדיג אום, — אָבהענדיג.)

— שוין װײַטער עפּעס נײַעס!

(אונרוהיגע פויזע. מען װינקט זיך איבער.)

(אין געסיל בעװײַזט זיך די שװאַרצע פּעשע. זי געהט פאַרבײַ שטאַלין, הערט זיך איין, מיט אַ קוים אונטערגעדריקטען שמייכעל, צו דער מוזיק, װאַרפט איין פאַרבײַגעהן פערשטוילענע בליקען צו יואל'ס פענסטער. אונגעהײַערער איינדרוק אויף יואל'ס זיהן, מירל קען פון איהר קיין אויג נישט אָברײַסען.)

בדחן.

— אַט, דער נײַער יצר הרע!

לוי.

— אַ שטיק מאַרמאָר!

מ א י ר.

— אַ מלכּה!

י ו נ ה.

— אַ בּת מלכּה..

ש מ א י.

— אַ מלכּה שבא! זי כשופט!

מ א י ר.

— וואַרפט אַ בּליק, מיט רענדליך בּעשיט...

י ו נ ה.

— אַ שמייכעל — מיט ליכט בּעגאָסען...

מ י ר ל.

(וואָס האָט צלץ, געהערט מער מיט הארץ, ווי מיט די אויערן, צו חיים'ן ווי פון בּליץ געטראָפען.)

— שפּיעל נישט!

(חיים הערט אויף. פּויזע. פאַרבּייגעהער אָב, די שוואַרצע פּעשע, גיט אַ ציטער. איבּערוועלטיגט זיך דאָך ראַש, און געהט לאַנגזאַם פאַרבּיי, קוקענדיג אויף מירל מיט שטאָהלערנע אויגען.)

— אַ בּעטלערין איז זי! איין אָרימע, די אָרימסטע בּעטלע-רין! פון זיין ליעבּען נאָמען האָט זי אַ מתּנה — שיינקייט בּע-קומען... אָבּער פערגעסען האָט ער איהר צו געבּען — אַ האַרץ... אַ געפרוירענע נשמה האָט ער איהר גענעבּען... אַ שטיק מאַרמאָר שלענדערט זי זיך אַרום אויף דער וועלט... זוכט ליכט, זוכט וואַרעמקייט... און וואו זי טרעפט אַ מענש מיט אַ ליכטיגערער נשמה, מיט אַ וואַרעמער האַרץ, שטעלט זי זיך אָב, גלאָצט אויס די אויגען, שטעלט אויס די האַנד און בּעטעלט און סקאָמלעט: אַ פונק! אַ פונק!...

יואל.

(ארויסקומענדיג פון שטוב).

— מירל!

מירל.

(פאלט קראמפהאפט אויף א שטוהל, פערבארגענדיג דאס פנים אין די הענד).

— ער וועט עס מיר ניט מוחל זיין, קיינמאל נישט מוחל זיין!

(יואל קעמפט מיט זיך... די שווארצע פעסיע פערשווינד. יואל געהט צו צו מירלען, גלעט זי בארמהערציג־מיטליידיג איבער'ן קאפ. מירל שפרינגט אבער ווי עלעקטריזירט פון אונטער זיינע הענד, שטעלט זיך אב ביי'ן א וואנד, ציטערט... דער־נאך צו יואל'ן, וואס קוקט אויף איהר אלין אין איינעם שולדיג און בעטענדיג, שוואך מיט ראש־שטייגענדער אויפרעגונג).

— וואס קוקסט דו אויף מיר—וואס זוכסט'ו ביי מיר — וואס? מיין געזונד? מיין שיינקייט?

(נאכמאכענדיג זיינע אמאליגע רעד).

— מיינע בעקעליך—די רויטע? די ליפעליך—די קרעלענע? די אויגען די גרויסע, די שטראהלענדיגע? נישט דא! אוועק־געגעבען —

(שטרייכענדיג מיט'ן בליק ווידער יואל'ן און די זיהן).

— דיר — זיי!

(יואל מאכט אוועק מיט דער האנד. לאזט זיך אראב פון גאניק).

(מיט שרעק).

— וואו אהין געהסט דו?

יואל.

(זיך איבערדרעענדיג, אבבעטענדיג).

— כ׳מוז... מיך שטיקט דא, מיך ווארגט דא.

מ י ר ל .

(קורץ און האסטיג בעפעהלענדיג) :

— וואַרט !

(יואל בלייבט שטעהן, זי לויפט אַריין אין שטוב. קומט ראַש ארויס מיט אַ פלאַש בראָנפען, שפּיעלט איהם אַ קעגיגן) .

— נאַ ! — טרינק בעסער . . .

(יואל וואקעלט זיך) .

(פאָרהאַנג)

צווייטער אַקט

די סצענע.

א האָבצייט־רוים.

טהירען: רעכטס — צום שפּייז־זאַל, לינקס — צום פּאַרצימער. אין הינטערגרונד — אַ ברייטע אָפענע אַרקאַדע אין טאַנץ־זאַל אַריין.

עס איז ערשט נאָך אַ חופּה. חתן כלה זענען אין שפּייז־זאַל ביי דער גילדענער יויך.

פון טאַנץ־זאַל, וואו איינצעלנע געסט זענען נאָך געבליבען, ווערט אַרויסגעטראָגען די חופּה, צושטעלט די אַלעאַנדערס, צוזאַמענגעוויקעלט און אַוועק גענומען דער דיוואַן מיט די געננ. פון שפּייז־זאַל הערט זיך דאָס געראַדער פון ווינשעווען. אַ געקלינגעריי פון גלעזער. באַלד דערנאָך „מי שברך׳ס״ פון חזן מיט די משוררים. גראַמען — פון בדחן.

אין צימער, אויסער דין און שמש, (דער לעצטער עטוואָס פערגעפּעלט) וואָס דרעהען זיך אַרום פערגעסען, שטעהען די כלי־זמר — יואל׳ס זיהן, אָהן דעם פאָטער, מיט די אינסטרומענטען אין די הענד. גרייט צו וויוואַטען, סאַרווער דעקען זיי אַ טישעל מיט טרינקען און פערבייסען. לאה שטעהט אין דער אָפענער אַרקאַדע, אַבוועזענד פערקוקט אין דער איינגאַנגס־טהיר. —

לוי.

— ז'האָט געבאַפּט אַ העכט!

שמעון.

— געלויבט איז גאָט, איבערגעקומען! ווען דער אַלטער פאַלט אַריין...

שמאי.

— געשטאַנען, ווי אַ שטיק מאַרמאָר אונטער דער חופה... נור די ברעמען האָבען געציטערט. האָט אַלע פערשטוילען אַהער געקוקט: צי קומט ער נישט...

ערשטער סאַרווער.

— אָבער ברילאַנטען געזעהן? די קאָריע!

צווייטער סאַרווער.

— דער מוטערס, דעם חתן'ס. אַ כשר'ע יודענע געוועזען... דרעהט זיך דאָרט אין קבר איבער...

שמש.

(צוקומענדיג).

— און מיין כשר'ע צנועה — פערוויצט...

דין.

(ציהט'ס אַוועק).

— קום שוין, אַלטער שכור...

(סאַרווער אָב, קלעזמער שטעלען זיך, נישט אָבלעגענדיג די אינסטרומענטען, אַרום טישעל. שמש וויל אַלע מאָל צו, דער דין שלעפּט איהם וואָס אַמאָל אַוועק.)

חיים.

(מיט כבוד צו לאה'ן).

— נעם עפּעס, ניפּ אַ ביסל ויין...

(זי הערט נישט, צוויי מיידלעך געהען פון טאַנץ צום שפּייז־זאַל, שטעלען זיך אָב מיט בעהאַלטענע הן'דליך פאַר די קלעזמער).

דאָס ערשטע מיידעל.

(צו שמאי׳ן).

— אז איך וועל טאנצען, שפּילט מיר עפּעס נייעס...

שמאי.

— פאַר ר׳ עזריאל׳ס טאָכטער, — דאָס שענסטע און דאָס בעסטע...

אַס צווייטע.

— און פאַר מיר?...

(ביידע פערשעמט אָב. — צוויי מענער קומען ארויס פון שפּייז־זאל).

דער ערשטער.

(בעמערקענדיג לאה׳ן).

— זעה נור...

דער צווייטער.

— אַ חולנית...

(ציהט איהם אָב אין טאַנץ־זאל אריין).

לאה.

— איך הער זיינע טריט...

עזריאל.

(אַ פערשפּעטיגטער חתונה־גאַסט צום סאַרווער, וואָס נעמט איהם אויף דער שוועל דעם פעלץ אָב).

— עקסטראַ־פּאָסט פון גובערניע...

סאַרווער.

(אָנווייזענדיג מיט אַ בליק צום שפּייז־זאל).

— וועט זיין אַ ליעבער גאַסט...

(אָב).

ר׳ עזריאל.

(אין פערבײגעהן צום שפײז=זאל, צום דין)

— מזל טוב, מסדר קדושין געווען?

(געהט ווײטער).

דין.

— דער רב איז נעביך, לא עליכם — — —

(האקט אב, נישט געהערט).

שמש.

— לא עליכם — — חי — חי — חי —

ר׳ עזריאל.

(צו די קלעזמער).

— פערפאלען געווארען ס׳טאטעל...

שמאי.

(הניפה).

— און ווען מאכט איהר התונה צו מזל?

(עזריאל איז שוין אין שפײז-זאל, וואו עס דערהערט זיך באלד א שטארק גערודער, גערופערײען: מזל טוב. דערנאך די שטימע פון)

בדחן.

— און צינד אווארט מיט גרויס געפיהל
פאר׳ן פערשפעטיגטען גאסט ר׳ עזריאל,
פאר דעם חתן׳ס הכל כאשר לכל...
עזריאל מאכט, — —

עזריאל

(שטימע פון עס-צימער).

א שהכל

(געלעכטער. גערופערייען: לחיים, לחיים. קלעזמער: טוש — יואל, אָפּגעריסען, פערשנייט, גראָה פּצרוואַקסען, נור מיט ק׳אָרע אויגען, רייסט זיך, שמייכעלדיג, אריין פון פּאַרצימער, זיך אַרויסגליטשענדיג פון פּאַלטאָ, וואָס דער סאָרוער, נישט ווילענדיג איהם אַריינלאָזען, האַלט בּיי דער פּאָלע. לאה פּאַלט צוזאַמען. קלעזמער האַקען אָפּ). —

יואל.

ד׳בּין דאָ, קינדער — אָט בּין איך דאָ. ד׳קום אַהיים, געה דאָ אַרום פאַרבּיי — ליכטיג! וועמעס התונה — — ?

דין.

(ציהט איהם צו זיך ביים אַרבּעל).

— שלום־עליכם, פון וואַנען קומסטו, יואל —

שמאי.

(פינסטער).

— פון קרעצמע...

יואל.

— עליכם שלום, רבי — פון שניי — —

שמש.

— שניי אין קרעצמע? חי — חי — חי —

דין.

— שניי?

יואל.

— רבי... איהר זאָלט וויסען וואָס שניי איז!

(צו די זיהן).

— וועמעס חתונה?

(צוריק צום דין).

— אַ גרויסע זאַך שנײַ — שנײַ, רבי, איז אַ ריינקייט...
שנײַ, רבי, איז קלאָר. גאָטס שטיל געָנאָד איז שנײַ —

שמש.

— געָהערט קלעָזמעָר־לשון?

יואל.

(וואָס איז שטיל געבליבען, דערוועהענדיג לאה׳ן, שוין צו איהר געווענדט, זעהר טרויריג, עטוואָס שולדיג).

— אַ מענש אין שטאָדט זינדיגט... בעשאַפט זינד... יאָגען זיי איהם נאָך די זינד... ווי די מײַז... ווי די ווערם... קריכען איהם אַרום איבער׳ן לײַב... אונטערן העמד... קריכען איהם אַרום אויפן לײַב אין בעט... חאַפט דעם זינדיגען מענש אָן אַ שרעק, ענטלויפט ער פאַר זיי, פאַר די זינד, פון דער היים, פון שטאָדט אַרויס... קומט דער זינדיגער מענש פון שטאָדט אַרויס צום שנײַ, צום קלאָרען שנײַ, — טריבע אויגען האָט ער, דער זינדיגער מענש פון דער זינדיגער שטאָדט, אַ פינסטער, אין שרעק איינגעשרומפען דאָס האַרץ, אַ נשמה אַ פערקלעמטע און אין נעפּל איינגעהילטע — קוקט ער דער זינדיגער מענש אויפ׳ן שנײַ, זאַפּט ער און זאַפּט דאָס קלאָרקייט, דאָס ווייסע ריינקייט פון שנײַ, זאַפּט ער גאָט׳ס שטיל־געָנאָד איין, גאָט׳ס ליכטיג לײַטועלינקייט — לײַטערט זיך איהם די נשמה אויס, קלערט זיך איהם אויף דאָס האַרץ, ווערט דאָרט אַזוי שטיל אַזוי גוט...

לאה.

— יואל, שפּיעל שנײַ!

יואל.

— רבי, קינדער — ד׳וועל איך שפּיעלען שנײַ! —

(שטימענדיג די פידעל).

— רבי, אַז אייער האַרץ ווערט איבערגעפילט מיט תורה,

איבערגעשטראַהלט פון דער ליכטיגער תורה, וואָס טהוט איהר ?— לויפט איהר צום בעלעמער...

(צום חזן וואָס בעוועגט זיך, מיט די משוררים אונטער זיך, פון שפּיז־זאַל.

— און דער יוד, אַז דאָס האַרץ גערט איהם איבער פון געפיהל, האָט ער די קעהל... זינגט ער...

(קוישענדיג האַרציג די פידעל.

— און דאָס איז מיין קעהל, מיין בערעמער — —

(ווענדט זיך צו די קינדער.

— קינדער, ד'וועל אייך שפּיעלען שניי —

(בעמערקט זייערע אָנגערוקטע פּנימער – אונרוהיג.

— אָבער וועמעס חתונה איז היינט, וועמעס חתונה ?

(גערודער אין שפּיז־זאַל, געררקעריי פון שטוהלען, טריט.

ב ד ח ן

(פאַלט אַריין פון שפּיז־זאַל קנאַקענדיג מיט די פינגער.

— חתן כלה געהען! חתן כלה — —

(וויל אַרויפשפּרינגען אויף אַ שטוהל, דערזעהט יואל'ן, בלייבט פערשטאַרט מיט איין פוס אויף דעם שטוהל.

יואל.

(מיט שרעק און צאָרן.

— וועמעס חתונה ?

(אין טהיר פון שפּיז־זאַל בעווייזען זיך געאַרמט חתן־כלה — גרינגצייג און די שוואַרצע פּעשע. די לעצטע גיט, דערזעהענדיג יואל'ן, אַ ציטער, וויל צוריק, איבערוועלטיגט זיך באַלד. אויגען־דועל מיט יואל, – גרינצייג, בלאַס, אָב־סערווירט – פון אונטער חתן־כלה קומען אַפּער געסט, צווי־

(שען ווי די שכנה שטעלען זיך אָב, נישט פערשטעהענדיג, רעכטס און לינקס).

בדחן.

— יואל, שפּיעל!

שמאי.

— שפּיעל, טאטע!

שכנה.

— מען צאָהלט דאָך דערפאר — שפּיעל!

גרינצייג

(צו דער שווארצער פעשע).

— וואָס איז עס אזוינס! וואָס בעטייט עס? וואָס קוקט ער אויף דיר? וואָס האט ער צו דיר? ווי קומט ער צו דיר?

די שווארצע פעשע.

(געגנצליך צו זיך געקומען, שמאָלץ און קאלט שמייכעלדיג).

— שפּיעל קלעזמער שפּיעל, אויב א גוטער פריינד! עס איז דאָך מיין חתונה היינט. א שמחה ביי מיר און מיין מאן... עפּעס פריילינכס שפּיעל! לעבעדיגס, שומענדיגס, ווי דער וויין, ווי דאס גליק, ווי די ליעבע!

(יואל ווארפט איהר, ענטזועצט, די פידעל צו די פיס. די פידעל פּלאצט).

(פאָרהאנג).

דריטער אַקט

די סצענע.

ביי יואל אין שטוב.

איין אָרימער, לאַנג נישט געקאַלכטער צימער. דאָס באַנק־בעט, טיש און בענקליך פון גאַניק אין שטוב אַריין גענומען. עטליכע מוזיק־שטענדער. אַ ביוסט פון אַ קאָמפּאָזיטאָר. אַרום די ווענד הענגען אינסטרומענטען. צווישען זיי — אַ צובראָכענער אַלטער שפּיגעל. עטליכע זעהר אַלטע שטיכען, אויסשניטען פון איליוסטרירטע בלעטער. קויל־קאַריקאַטורען. דערהויפּט פּרויען־קעפּ.

אין הינטערגרונד — דער גאָניק אין גערטיל אַריין.

אַ וואַרעמער הערבסט=טאָג.

די בוימלעך אין הויף פערבליהען; די זון געהט אונטער.

[מאיר און יונה שרײַבען איבער נאָטען בײַם טיש. מירל און די שכנה רעדען בײַם פענסטער. שמעון, אונצופרידען פון נאָט, געהט האַסטיג אַרום איבער דער שטוב.]

די שכנה.

(פאַרשעמנדיג).

— .... מ'זאָגט, אַ טײַערע פידעל געוועזן.

מירל.

(פערטראַכט).

— אַ ירושה... איבער הונדערט יאָהר אַלט...

(מעהר צו זיך).

— איז — באַלד אַוועק...

די שכנה.

— וואו איז ער געוועזן איבער דער צײַט?

מירל.

— ער רעדט דען? —
מ'גיט איהם עסען, ציהט ער עפּעס אָב, ווי אַ פויגעלע...
צו טרינקען — ניפּט ער... רעדט נישט, דערמאַהנט נישט...
מען זאָל אָנ'ם פערגעסען, וואָלט ער, חס ושלום ——

(עס שטיקען זי די טרערען).

שמעון.

(פאַרבײַגעהענדיג פאַר די ברידער).

— געפונען, פאַר וועמען זיך אויסצורעדען דאָס האַרץ...

מאיר.

— פאַר וועמען?

יונה.

— וועמען האָט זי?

מ י ר ל.

— קיין פיעדעל נעמט ער שוין נישט אין דער האנד ארײַן...

ש כ נ ה

(נישט גלויבנדיג).

— קיינמאל נישט?..

מ י ר ל

(אונגרוהיג).

— מחיל מאל... אז א לבנה־נאכט... שטעהט אמאל אויף... נעמט א כלי... שפּיעלט —

(מאַן ענדערונג).

— אָבער קיין פיעדעל נישט...

ש כ נ ה.

— וואָס זאָגט דער דאָקטאָר?

מ י ר ל.

פערשרײַבט אײזען, — פערדײַעט ער נישט...

ש מ ע ו ן

(אונגעדולדיג).

— וואָס זיי זוימען זיך אזוי לאנג...

מ א י ר.

— דינגען זיך אוודאי...

י ו נ ה.

(סארקאסטיש).

— ר' עוזריאל'יכל!

שכנה.

(שטיל, שמעון זאָל ניִשט הערען).

— מען זאָגט: אַ דבוק...

(זי האַקט אָב: עס קומען אַריין שמאי, לוי, בדחן).

שמעון

(צו די אַריינקומענדיגע).

— ברענגט קלעזמער פון גובערניע?

שמאי

— ניין... נור —

(בעמערקט די שכנה, האַקט אָב).

שכנה.

(שטעהט אויף, געזעגענט זיך, אַרויסגעהענדיג).

— נו, וויינען, מירל, איז ניִשט... דאַנק און לויב זיין ליעבען נאָמען... איין אַנדערער — שלאָגט, הרג'ט, צעברעכט אַלץ אין שטוב...

(אָב, פון הערזיגע בליקען געטריבען).

שמאי.

(ענדיגט דעם זאַץ).

— פינף רובל שלאָגט ער אָב

מירל.

(פערברעכט די הענד).

— פאַר וואָס?

שמאי.

— ווייל דער אַלטער שפּיעלט ניִשט...

לוי.

— קומט אריין דאָס כלה־מיידעל מיט די צעפעליך. מיט די פּאַפּירליך אין די צעפּעליך — —

(נאָכמאַכענדיג אַ פערצויגענע מיידעל־שטימע).

— „אַז ער שפּילט קענען דער לבנה, מעג ער שפּילען אויף מיין חתונה אויך". .

שמאי.

— אויף דער צווייטער וועט ער איהר שפּילען.

מירל.

— שילט נישט, שמאי...

בדחן.

— געוואָלט קויפען לאה'ן אַ שאַל אויף ווינטער; נישט בעשערט.

(צו מירלען).

. מעג אַריינקומען, מירל?..

מירל.

(נאָך אַ קאַמף מיט זיך)

— זי מעג..

(בדחן אָב).

שמאי.

— אָבער פיהרען די קאַפּעליע וועל איך!

שמעון.

- אויב דו וועסט זיין ניכטערן...

שמאי.

— האַלט ס'מויל!

יואל.

(ווערט קראַנק, געפֿירט פֿון חיים, באַווייזט זיך אויף דער שוועל).

— קינדער...

(געזעצט דורך מירלען און חיים אויפ'ן באַנק-בעט).

— איהר וועט נאָך צייט האָבען, זיך צו קריגען, קינדער...

מירל.

(ישט ווייסענדיג פרייען זיך, צו שרעקען).

— ער רעדט דאָך, ער רעדט דאָך...

יואל.

(שטרייכט מיט אַ פערבענקטען בליק איבער די ווענד).

— ד'וויל נאָך אַמאָל שפּיעלען...

מירל.

— געלויבט איז גאָט, געלויבט זיין ליעבער נאָמען.

(וויל אַראָבכאַפּען אַ פיעדעל).

יואל.

(שרעק).

— ניין... ניין... אַ פיעדעל האָב איך אַ בשר ודם צו די כּים געוואָרפען... אַ פיעדעל איז זיך נוקם... אַלץ איז זיך נוקם...

מירל.

— גאָט'ס רחמנות איז גרויס, יואל...

יואל.

— און פאַר גרויס רחמנות צעברעכט ער מיך, ווי איך די פיעדעל... ער ווייסט, ער וועט שוין אויף מיר נישט שפּיעלען...

חיים.

(צופיהרענדיג א וויאָלענציעל).

— איך וועל דיר האלטען, טאטע.

(דערלאנגט איהם דעם בויגען).

יואל.

(פערטראכט אין פענסטער קוקענדיג).

— די זון געהט אונטער... די בוימליך לעשען זיך אוים... די בלעטלעך פאלען, פאלען... קיינם שטעלט זיך נישט אַקעגען... קיינם זאָגט זיך: ד'וויל נישט...

(מיט איין אונטערטעניגען בליק צום הימעל).

— זאָל דיין ווילען געשעהען, ד'וויל שטארבען...

מירל.

(שטרענג).

— מיינער פטור ווילסט דו ווערען

יואל.

— ניין, מירל...

מירל.

(שלאָבצענדיג).

— די שווארצע פעשע, אלץ די שווארצע פעשע!...

יואל.

— געווען שווארצע...

(בעמערקט לאה'ן, וואָס בעוויזט זיך אויף דער שוועל).

— געווען ווייסע אויך...

(מירל ערלויבט מיט א קאָפּ בעוועגונג לאה'ן אריינצוקומען; זי זעצט זיך אין א ווינקעל).

— אַ ווייב איז אַ ווייב...

— יענץ איז עפּעס אַזוינס... אין דער פּיעדעל שטעקט עס, קלעזמער לשון איז עס..

(מיט אַ בלאַסען שמייכעל צו מירלען, אויף די זיהן, וואָס האָבען זיך צושטעלט בײַ די ווענד).

— זעה נור, מירל — קענען קיין צוויי נישט ציילען... אַרײַנגעשטעקט די אויגען אין די פּאָדלאָגע אַרײַן, ווי טרפה מעסער...

(צו די זיהן).

— וואָס? אַ שכור דער טאַטע? האַ?

(טאָן־ענדערונג).

— אַלץ קלעזמער־לשון, — אויך אַ טאַטען געהאַט! — אין פּיעדעלע שטעקט עס...

(זעהר שוואַך ווערענדיג).

— שפּיעלט מיר, קינדער וידוי...

מירל.

— אַ מנין! רופט אַרײַן אַ מנין!

יואל.

— אַ קאַפּעלע איז מעהר, ווי אַ מנין!

— שפּיעלט... פּאַלגט אַ מאָל אַ טאַטען... נו, לאָמיך אַמאָל הערען, ווי איהר שפּיעלט אָהן מיר... שמאי, בכור!

(די אינסטרומענטען ווערען אַראָבגענומען).

— שפּיעלט...

(יואל זאָגט וידוי, די קאַפּעלע שפּיעלט מיט. לאה זינגט אונטער).

מירל.

(פערברעכט די הענד).

— און איך, איך?...

יואל.

— האלט מיר אונטער דעם קאפ!

(זי טהוט עס. יואל'ס שפּיטע ווערט וואס אמאל שוואכער, די קאפּעלע דעריבער — וואס אמאל שטילער. יואל געהט לאנגזאם איבער אין א רעציטאטיוו פון איינענע ווערטער).

איך האב געזינדיגט קעגען דיר... האסט עס אליין דערלאזט... האסט מיר א פערבענקטע נשמה געגעבען. איין אומרוהיגע, וואס האט, גלייך מיט נח'ס טויב, אין ערגעץ קיין רוה נישט געפונען. פאר בענקשאפט געזינדיגט. — — שטענדיג געזוכט, קיינמאל נישט געפונען. און ווייסט דו, וועמען זי האט געזוכט, מיין ארימע נשמה? — — דיך! נור דיך! — — אהן דיר איז איהר קאלט און פינסטער געוועזען. און דו האסט דיך בעהאלטען פאר איהר... בעהאלטען פאר'ן זינדיגען מענש... האט זי דיך געזוכט אין וואלד און פעלד... געבלאנדזיעט נאך דיר איבער בערג און טהאל. האט זי דיך אין יעדען וואסער'ל געזוכט, צווישען געפיל און וואלקען געזוכט... און אין יעדער שטראהל, אין יעדער פארב, אין יעדען טאן, אין יעדען קלאנג, אין יעדען טיעפערן אויג...

ציינד ערשט האב איך עס פערשטאנען... אזוי שפעט און אזוי קלאר... דורך די געהירען האט עס מיר פלוצלינג דורכגעבליצט, דעמאלט, ווען איך געה צו דיר, צו דיין שטראף אדער צו דיין גענאד... פריהער — אין דער פינסטער גע-טאפט...

אזוי האסט דו געוואלט...

זיי אויף מיין ארימער נשמה נישט בייז. נעם זי אויף, ווי א בארמהערציגער פאטער זיין פערבלאנדזיעט קינד...

און וועמען געהסט'ז שטראַפען, אַ וואָרם ?

זעה, שטאָלץ בין איך אַמאָל געווען — צינד ? און
שטיב ליעג איך פאַר דיר, און שטויב ... און שטויב ...

(דערזעהט פלוצלינג די שוואַרצע פּעשע וואָס איז געגאַנגען
איבער'ן הויף אין קאַמף מיט זיך, אַריינצוגעהן אָדער נישט, און
שפּרינגט פלוצלינג אויף מיט ווילד־אויסגעלאַסענער פרייד):

— פּע—שע!

(פאָרהאַנג).

א קברות=נאַכט

(נערוון=שפּיל

סצענע

(אַ בית-עלמין-ווינקעל.

לינקס און אין הינטערגרונד — דער פּלויט, בײ'ם פּלויט — צעוואַרפענע ביימלעך. אויפ'ן פּלאַץ זענען ווי צעוואָרפענער, שי-טערער, עטליכע אָרימע מצבות. די רעשט פּ ר י ש ע קברים, מיט דערוויילינע ברעטלעך. —

רעכטס — דעם קברנ'ס שטוב. דערביי — דאָס טויטען-שטיבעל. רעכטער — אַ לאַפּאַטע ביי'ן אַיין אָפען קבר.

אין ווייטערן הינטערגרונד — אַ שלאָפענדיג שטעדטיל

אַ וואָלקען, וואָס ציהט זיך איבער דער לבנה, פערדעקט איהר לעצטע שטאַלע זוים. דער הינטערגרונד זינקט איין אין נעפּעל, גלייכצייטיג לעשט זיך דאָס איינציגע פלעמיל אין פענסטער פון קברנ'ס שטיבעל).

אַ ווייבעל.

(מיט פערטריקענט בלוט אויף אַ באַק פאַלט אַרויס פון אונטער ביימלעך ביים פלויט, קוקט זיך שרעקיג אום, הערט זיך איין אויף אַלע זייטען, דערשפּירט זיך אַליין, עטעמט אָב, לויפט צו צו'ן אַ מצבה, פאַלט פאַר איהר אויף דער ערד, פערשטיקט רופענדיג:)

גנעשלאָגען!

דאָס בין איך, מאַמע... קוים אַרויסגעזאָגט דאָס וואָרט! ס׳האָט מיך געשטיקט, געוואָרגען... געמיינט, עס וועט נישט אַרויס — ד׳וועל שטאַרבען און נישט זאָגען... צינד אָן גרינגער...

מאַמע, ד׳בין דאָ שוין עטליכע שעה... פאַר לייטען אונטער די ביימלעך בעהאַלטען, צונד אין פינסטער און שטיל, און אַרויסגעזאָגט האָב איך שוין...

געשלאָגען, מאַמע, געשלאָגען!

וועמען?

דיין בת יחידה, מאַמע, דיין איין-איינציגע, אויף וועל-כער דו האָסט אַזוי געהיטעט, אַזוי געבלאָזען! אַזוי פיעל און אַלץ אינאיינעם עין-הרע׳ס אָבגעשפּראָכען; און אַזוי זיך געשראָקען פאַר דער פטירה, עס זאָל מיר אָהן דיר קיין בייז, חלילה, נישט געשעהען...

ווער עס האָט מיך — — גע—שלאָ——גען?

ווער?

— ער!

ער, וואָס דו האָסט מיין האַנד פאַר דער פטירה אין זיינער אַריינגעלעגט און געזאָגט: נעהם זי... היט זי... ער, וואָס האָט דיר תקיעת כף גע׳גע׳ן, געשוואָרען...

פאַרוואָס? מיינסט, חלילה, ער האָט מיך נישט ליעב? מיינסט, חלילה, איך פערקלאָג איהם פאַר דיר? — איך וויל, הם ושלום, זאָלסט ערגיץ דאָרט, חלילה, דערצעהלען — —

פאַר הונגער, מאַמע! און וויל איך האָב נישט געוואָלט וויינען. אָבער איך האָב געוואָלט! גאָט איז מיין עדות, איך האָב געוואָלט... איך האָב נישט געקאָנט... ד׳בין אַזוי פערשטיינערט געוואָרען, פערגליווערט! און ער זאָגט: אַ ווייבעל, וואָס דער מאַן שפּייזט נישט, שרייט, שעלט! — און אַ שוואַרץ פייער צינדט זיך איהם אין די אויגען אָן: „דו וועסט שרייען! מוזט וויינען!“ — איך קאָן נישט; ער מיינט —

להכעים! איך וויל נישט, מיינט ער! — חאַפּט ער מיך אָן בײַ די הענד און דריקט. די פינגער מײַנע קנאַקען, עס חאַפּט מיך בײַם האַרץ ... איך קאָן נישט ...

איך וויל שטאַרק וויינען; ד'ווייס, ד'מוז! אַז ווען ער דערזעהט אַ טרעהר, געהט איהם אָב דאָס פערביטערטע האַרץ, דאָס פערשטיינערטע — און קאָן נישט. די אויגען ברענען אַזוי טרוקען, און איך קאָן זיי פון זיין צאָרניג-ברוין פּנים, פון זיינע פערגלאָזטע אויגען נישט אָבּרייסען, און ער שרייט: „וויין!" „דו מוזט!" און „דו ווערסט!" הימעל און ערד זאָל אונטערגעהן — דו מוזט וויינען! און לאָזט מיך נישט אָב. איך וויל צופאַלען צו זיין האַרץ, לאָזט ער נישט. שטויסט מיך אָב און — דערלאַנגט מיר אין באַק. — „וויין — שרייט ער, נישט מיט זיין קול; מיט אַ קול פון אַ חיה אַ ווילדער! וויין, איך צורייס דיך! און דערלאַנגט, און דערלאַנגט — ביז בלוט . . .

און ווי ער האָט מיין בלוט דערזעהן, מאַמע, איז ער אויסער זיך געוואָרען, אַ ווילדען אויסגעשריי געטהון, בײַ'ם קאָפּ זיך אָנגעחאַפּט און אַנטלאָפען ...

ר'איז אַנטלאָפען, מאַמע ... ער ווערט זיך אַ מעשה אָנטהון, מאַמע! ער ווערט עס נישט אויסהאַלטען ... שוין צוויי טאָג, אַז איך זוך איהם אַרום ...

מאַמע, איך געה פון דיין קבר נישט אַוועק! — קום איך אַ היים, און די שטוב איז ליידיג, הענג איך מיך, — הערסט, מאַמע?

איך וועל דאָ ליעגען, בײַ דיינע פיס . . .

מיר איז אַזוי קאַלט, איך בין אַזוי מיעד ... איך וועל דאָ איינשלאָפען. און דו, מאַמע, צו חלום קום! זאָג-אָן, וואו ער איז ... אַ נישט געה איך פון דער וועלט . . . אָט, מאַמע, שלאָף איך איין, לאָז מיך לאַנג נישט וואַרטען ... ס'איז קאַלט, אַזוי קאַלט . . .

(נעהמט אַרום די מצבה, ציהט זיך אויס — שלאָפט איין.)

(אַ יונג שפּרינגט אַריבער די צוים, וואַרפט אַראָב פון זיך די שטי·

וועל. לויפט באָרוועס צו צום קברנ׳ס פענסטער׳ל, קלאַפט שטיל אָן,
אין א ווײלע אַרום קומט אַרויס פאַר דער טהיר דעם קברנ׳ס טאָכטער)

דער יונג.

נו?

דעם קברנ׳ס טאָכטער.

שוין...

דער יונג.

שטאַרק וועה געטהון?

דעם קברנ׳ס טאָכטער.

(פינסטער).

נישט דיין זאך!

דער יונג.

ס׳טאַטעל נישט געהערט — — — ?

דעם קברנ׳ס טאָכטער.

א מת-מצוה געברענגט; נושאים ערגיץ אויפ׳ן וועג גע-
פונען — א קבר געגראָבען, געשכור׳ט — — — ס׳מת אין שטי-
בעל געלאָזט — אַליין אין בעט אַריין — נישט געהערט —
איך האָב די צונג געביסען, צוהאַקט די גאַנצע צונג. —
ערשט צינד אָבגעשניטען...

דער יונג.

לעבט?...

דעם קברנ׳ס טאָכטער.

או—הום...

דער יונג.

ברענג אַרוים! —

דעם קברנ׳ס טאָכטער.

נאָך וואָס?

דער יונג.

ווילסט, ער זאָל דיך דערהרג׳ענען?

דעם קברנ׳ס טאָכטער.

מאַך איין עק מיט דיין ווייב, — האָב חרטה! — —

דער יונג.

איך שלאָג; זי וויל נישט — ליגעט איבער־אַנאַנד — זי וויל נישט — — —

דעם קברנ׳ס טאָכטער.

טהו מיט איהר, וואָס דו ווילסט טהון מיט מיין קינד —

דער יונג.

ברענג אַרוים! אַ נפל איז קיין מענש נישט... אַ מענש קאָן מען נישט מיט אַמאָל... ברענג!

דעם קברנ׳ס טאָכטער.

(געהט אריין, ברענגט אַרוים דאָס קינד איינגעהילט)

בעקוק חאָטש...

דער יונג.

(דרעהט זיך אוים.)

מ׳דארף נישט ... איך וועל שפעטער אנדערע זעהען...
יאך צייט ...
א לאפאטע?

דעם קברנ׳ס טאכטער.

(שרעק.)

לעבעדיגערהייד?

דער יונג.

(פינסטער.)

נישט דיין זאך —
(דערזעהט די לאפאטע אין אפענעם קבר, האפט זי ארויס.)

געה פאראוים — געה!
(שטופט זי, זי געהט, ער דערשטיקט ס׳קינד, נאכגעהענדיג.)

ד׳הער טריט:

דעם קברנ׳ס טאכטער.

איך אויך!
(קוקען זיך אום, דערזעהען: דריי גנבים שפרינגען איבער׳ן פלויט — ווי אנטלויפען טיעפער פאר שרעק. ער פערליערט, לויפענדיג, דאס פעקיל. די גנבים שפרינגען פון פלויט אראב.)

ערשטער גנב.

(געפינט דעם יונג׳ס שטיוועל, הייבט אויף.)

א פּאָר שטיוועל? — דעם שכּור׳ן קבּרנ׳ס אודאי ——— צו־נוץ קומען!

צווייטער גנב.

שטילער, עפּיס ווילטיגערס צו טהון!

(קוקט זיך אום.)

צו וועלכען קבר צוגעהן? פּעטם אוּפ׳ן חלב און איין אָדער׳ל אויף א קנויט מוז מען נעהמען פון א זינדיגען...

דריטער גנב.

ווער איז נישט זינדיג?

ערשטער גנב.

קיינער!
איך וואָלט אָהן אָטעם געגאַנגען... לייכטע טריט!

צווייטער גנב.

אַלטע לייט... שלאָפען נישט... הערען באַלד...

ערשטער גנב.

איז חיק! דערנאָך—„בורא מאורי האש״ — א זאך!

דריטער גנב.

בּעסער מיט א ליכט... געשמאַקער, דו זעהסט—יענער נישט! — ד׳קוק און לאַך...

צווייטער גנב.

געפרובט!

דריטער גנב.

אליין נאך נישט!... מענשען זאגען... חוערקא זאגט...
מ'קוקט און מ'לאכט, מ'נעהמט און יענער שלאפט...

ערשטער גנב.

(געפינט דאס פעקיל, וואס דער יונג האט פערלוירען.)

אט נאך א כשר'ע מציאה — א געבענשטע נאכט.

(וויקעלט אויף.)

א קינד!

צווייטער גנב.

גוט! אודאי א ממזר'ל...

דריטער גנב

און א בן הנדה... וואס קאן זיין זינדיגער?

ערשטער גנב.

(בעטראכט דאס קינד, בעטאפט עס.)

אבער ווייניג פעטס...

צווייטער גנב.

גענוג זיין! ד'וויים, וואו עפּיס ליגענט... א מינוט צייט!

דריטער.

(דערהערט עפּיס.)

טס... טריט.

צ ו ו י ט ע ר.

(דערזעהט עפּיס.)

מתים געהען...

ע ר ש ט ע ר.

נאָך האַלבער נאַכט!

(געהען, מיט'ן טויטען קינד אין האַנד, טיעפער. פערשווינדען אין טונקעלקייט. פון געפיל קומען אַרויס דריי מתים; קוקען זיך אונ-רוהיג אום).

ע ר ש ט ע ר מ ת.

אויסער אונז, ק י י נ ע ר נישט אויפגעשטאַנען?!

צ ו ו י י ט ע ר מ ת.

מ'האָט מורא!

ד ר י ט ע ר מ ת.

אַ שכור'ער קברן... האָט בייזע חלומות, שפּרינגט אַרויס מיט'ן גראָבען שטעקען...

ע ר ש ט ע ר מ ת.

מיר אַמאָל אַ ביין איבערגעבראָכען; ד'הינק דאָך נאָך!

ע ר ש ט ע ר מ ת.

(פערקוקט פון בית עולם אַרויס.)

עמיץ קריכט פון דרויסען אויפ'ן פּלויט אַרויף.

צ ו ו י י ט ע ר מ ת.

ביי-נאַכט אויף קבר אבות?...

דריטער מת.

מוז דאָרט זעהר נישט גוט זיין —

ערשטער מת.

לאָמיר זעהן!

צווייטער מת.

לאָמיר הערען —

(ציהען זיך צוריק אין געפיל אריין).

א יונגער-מאַן.

(זיצט שוין אויפ'ן פלויט, אין איין האנד — א שטריק, אין דער צווייטער — א ברויט, ער ווארפט עס אוועק).

אז זי איז אוועק, דאַרף מען נישט קיין ברויט... נישט געוואָלט ווײנען? וועסט איין אלמנה ווערען, וועסט דו שוין ווײנען —

(שפרינגט אראָב פון פלויט, לאָזט זיך צו צו'ן א ביימעל.)

דאָס ווײבעל.

(פון אונרוהיגען דרימעל ארויס.)

מאַמע! פאַרוואָס קומסט דו מיר צו חלום נישט, מאַמע? מיר איז אַזוי קאַלט... און איך שרעק זיך... גערוישען וועקען מיך — מאַמע — —

דער יונגער מאַן.

(שאָקעלט מיט א שטאָם פון א ביימעל.)

גוט... וועט אויסהאַלטען... שווער, נאָך אַזוי פיעל הונ-גער-טעג, מוז איך נישט זיין... זיכער אויסהאַלטען.

דאָס ווײַבעל.

מאַמע... עמיץ רעד... מתים אוראי...

דער יונגער מאַן.

(פּערוואָרפענדיג דעם שטריק אַרום א צווייג.)

ווידוי זאָגען? נאָך וואָס? סיי-ווי-סיי ביידע וועלטען פערלוירען... תקיעת כף — און נישט געהאַלטען... געשוואָרען מיט כל השבועות און פאַרט געשלאָגען... און אַצינד הענג איך מיך... אַז ר'אי' נישטאָ, דאַרף מען נישט... וואָס פאַר א לעבען? וואָס פאַר ווידוי?

דאָס ווײַבעל.

מאַמע... זיין קול, דאַכט זיך, מאַמע... ער ווכט מיך! ער!

(שפּרינגט אויף, זעהט, ווי דער יונגער מאַן פערלענגט דעם שטריק אַרום האַלז, שרייט אויס ווילד:)

מענדעלי!...

(און פאַלט; דאָס בילד פון יונגער מאַן, וואָס העיגט זיך, ווערט צורינגען.)

קברן.

(שכור, מיט א גראָבען שטעקען, אַרויסקומענדיג פון שטוב.)

א געשריי געהערט! לאָזען נישט רוהען די מתים! ניין, ביי מיר געהט עס נישט! איך לאָז נישט! אין מיין מלוכה מוז זיין שטיל?

(רופט אין השך אַריין.)

ווער האָט געשריגען?

(גאָך פויזע.)

דער מת-מצוה!

(האַרכט צום טויטען-שטיבעל.)

שטיל?!

(געהט אריין, קוקט נאָך אַ ווײלע ארוים.)

ווי אַ מויז! אויפגעדעקט. — אונטער'ן לײליך האָט איהם איין עכּבר אַ פינגער פון פּוס אָבגעביסען — ער שווײגט... טכור'רערהייט, אַפּנים, געשטאָרבען און נאָך נישט אויסגע-קלטערט!

(קוקט זיך אום.)

ווער פאָרט?

אַ קראָה.

(שטעלט זיך אויפ'ן דעכיל פון קברות-שטיבעל.)

קרא! קרא!

קברן.

(דערצערנט.)

וועסט זיין שטיל, ממזר?! נאָך דו האָסט מיר גע-פעהלט...

(וואַרפט דעם דראָנג צו דער קראָהע, זי פליהט אוועק. דער דראָנג ברעכט איין דאָס דעכיל.)

קברן.

אַ שיינע כפרה! אבי פטור... ווער פאָרט האָט געשרי-גען? בעהאַלטען זיך אוראי!

(געהט צוריק, דערזעהט פון ווייטענס דאָס ווייבעל.)

אהאַ! מיין טעלטעריל אודאי... בעשטעלט זיך מיט עמיצען און איינגעשלאָפען... אַ שאָד, וואָס ד'האָב נישט דעם דראַנג... אָדער פויסטען ——

(נענטער קומענדיג.)

ניין — צו דין!... אַנדערע טליקען זיך אויך...

(ריהרט זי, צוגעקומען, מיט'ן פוס.)

עה, דו, — שטעה אויף! —
טויט?
פערטריקענט בלוט אויף דער באַק?
גע'הרג'ט? מיר אונטערגעוואָרפען? אי... מיך פאַקט מען נישט! מיר מאַכט מען קיין בלבול נישט — פאַרהאַן איין אָפען קבר — דער מת־מצוה קען וואַרטען —

(וויל זי שלעפען צום קבר צו.)

דאָס ווייבעל.

מאַמע, עמיץ שלעפט מיך!

קברן.

שווייג! דו, מיט מיר מאַכט מען קיין קונצען נישט! טויט איז טויט! און קענסט דו שרייען, קענסט דו געהן! שטעה, מחילה, אויף און — אַליין צום קבר! — מאַרש!

(ס'ווייבעל שפּרינגט אויף — די לבנה שווימט אַרויס פון אונטער'ן וואָלקען און בעלייכט דאָס גאַנצע פעלד, — דאָס ווייבעל מיט'ן קברן, דעם קברנ'ס טאָכ־טער מיט'ן יונג, טיעפער — די גנבים, ווי זיי קריכען אַרויף אויפ'ן פלויט פון הינטערגרונד. אין מיט בית עלמין שטעהט אַ קאָזע, אויף אַ שטריק צו'ן אַ מצבה צוגעבונדען און קייט גראָז גאַניץ גלייכגילטיג. —)

שוועסטער.

(איינאקטער).

פערזאָנען.

מירל — איין אלמנה מיט קינדער נאָך אַ שוחט.

אברהמ׳ל — איהר זוהן — אַ חדר־יונגעל.

לאה } איהרע שוועסטער; דיענסט־מיידליך.
נחמה } פון זיי נחמה די יינגערע.

זרח — אַ שניידער־געזעל.

משה׳ל — אפּעלדשער־יונג.

לאַמפּען־צינדער.

די סצענע:

אין אבגעלעגען ווינקעל אין שטאטישען סקווער. רעכטס — א לאמטערן; לינקס — צווישען בוימליך — א גארטען=באנק.

(א הערבסט=אבענד. געהויש פון שפאציערער פון טיפען סקווער. וועהרענד דער אקציע קומען מיטנבע, דאס מעהרסט פארען=ווייז פון טיפערן און בעלאכטען סקווער צום טונקעלערן ווינקעל צו; זעהען איהם פערנומען און ציהען זיך, בעדויערנד, צוריק. דער לאמפען=צינדער קומט פון טיפערן סקווער, וואו די לאמטערן ברענען שוין, מיט א לייטער, צום לאמטערן אין ווינקעל צו, קריכט ארויף, צינדט איהם אן. פון לינקס קומט אן מירל, פערפרומט און פערזארגט ווי עמיצען אויסקוקענדיג; אונטער איהר צעגערנד. מיט גרויס השק צו ענטלויפען, די מוטער זאל נור לאזען — אברהמ׳ל).

לאמפענצינדער.

(גייהט אראב פון לייטער. לעגט זי צוזאמען, בעמערקט פון דער וויטענס מירלען, ברומט ארויסגעהענדיג:

— קומען זיך שוין צוזאמען די — שוועסטער... שלעפט נאך ס׳יונגעל מיט... מיט דער צייט וועט זי מיט די מיידליך קומען... טפוי...

(אב מיט דער לייטער.

מירל.

(וואס האט זיך מעהר געשטויסען, ווי געהערט.

— ס׳מויל זאל׳ם הינטען־שטייהן, רבונו דעלמא כוליה!

אברהמ'ל.

(נישט פערשטעהענדיג, פאר וואס די מוטער שעלט).

מאמע?!

(איינגעהאלטען צוליעב „כבוד אם").

— דער טאטע, זכרונו לברכה, האט פיינד געהאט, אז מען שעלט...

(שטעלט זיך אב ביי'ן א בוימעל, צופט פאר אונגעדולד, מיט'ן נאגעל די קארע, צו דער מוטער, וואס האט איהם נישט געענפערט און געזעצט זיך אויף דער באנק, — שמאלענדיג).

— מאמע! — לאמיך אהיים, מאמע!

מירל.

(אליין און־איינעם אויסקוקענדיג).

— ז'וועל'ן באלד קומען, — די מוהמעס... אותו הרגע קומען... און ז'וועל'ן עפעס ברענגען... וועסט דיר די נשמה דערחאפען, נחת מיינס...

אברהמ'ל.

— ד'בין גאר נישט אזוי הונגעריג, מאמע... באמת — ניין...

מירל.

— א סך היינט אין מויל געהאט! ד'האב דאך קיין גראשען נישט פערדינט...

אברהמ'ל.

— וועכט אהיימנעמען פאר פערלען...

מירל.

— און רבי־געלד א ביסל...

אברהמ'ל.

— פערי'ל גייהט באָרוויס... פון ברכה'ן פאַלט דאָס קליי־דעל אראָב...

מי'רל.

— ס'גייהט צו ווינטער... סיי ווי סיי — זיצען אין בעט... שכר־למוד איז בילי'בער...

אברהמ'ל.

(ביטער, מעהר פאַר זיך).

— פון אזא געלד...

מי'רל.

— וואָס אַזוינס? וואָס האָסט'ו געזאָגט?

(אז אברהמ'ל פערשווייגט).

— מיינסט, חס ושלום, זיי גנב'נען ביי די בעל־הבית'טעס? פערדי'נען ביים איינקויפען? חלילה — זיי קרי'גען מתנות: קומען סוחרים — לעצנעלד... און — שכירות... אַ הון!.. און יאָ! די מוהמע נחמה האָט געהערט, דו הוסט; וויל זי מי'ט די'ר אריינגעהן צום רופא...

אברהמ'ל.

— ד'וויל נישט!

מי'רל.

— נאַרעלע, צו דער הייליגער תורה הקדושה דאַרף מען האָבען כח, מוז מען געזונד זיין...

אברהמ'ל.

— אז גאָט וועט וועלען, ד'זאָל געזונד זיין, האָט ער בעסערע שלוחים...

מ ִי ר ל.

— נאַרעלע, דער רופא אַליין — איז אַ גאַנץ כּשר'ער ייִד . . . .

א ב ר ה מ׳ ל

— נישט איהם מיין איך . . .

מ ִי ר ל.

— דער יונג זיינער ? — וואס גייהט ער דיך אָן , — דער יונג ?

א ב ר ה מ׳ ל.

(פערשווייגענדיג, צוהוסט זיך).

מ ִי ר ל.

(צוּאַיילענדיג).

— פינסטער איז מיר , דו הוסט דאָך טאַקי רעכט... נאַ, נאַ דיר , נאַ, מיין שאַליכעל —

א ב ר ה מ׳ ל.

— ד'וויל נישט... דיר איז אויך קאַלט .

מ ִי ר ל.

(צוגעהענדיג צו אברהמ׳לין).

— ניין, ניין ! אנגסטען שלאָגען אויף מיר . . .

(וויקעלט איהם אַרום; לאה, בעווייזט זיך פון געסיל).

— אָט געהט שוין די מוהמע לאה, מען וועט זיך נור אָבשמועסען אויף מאָרגען... ווייסט, וואָס מאָרגען איז, תבשיט מיינער ?

א ב ר ה מ׳ ל.

— ד'ווייס, דעם טאַטען זכרונו לברכה'ס יאָהרצייט . . .

מ ִי ר ל.

— וועל'מיר גייהן . . . אויפ'ן קבר וועל מיר גייהן . . .

אברהמ׳ל.

(אַרויספּלאַצענדיג).

— זיי אויך?

מירל.

(מיט הארץ).

— גייה, גייה מיר פון ד׳אויגען אוועק... מיין בייז הארץ וועל איך צו דיר אויסלאָזען... שוין געהערט לשון הרע...

(רופט נאָך אברהמ׳לין, וואָס טראָגט זיך אָב).

— זאָל פעריל אָנלייגען א פייער... צושטעלען וואסער אויף קארטאָפּלים...

אברהמ׳ל.

(זיך אָבשטעלענדיג).

— האָסט דאָך נישט פערדיענט, מאמע!

מירל.

— נישט דיין זאַך!

אברהמ׳ל.

— און איך וועל נישט עסען!!!

(פערשווינדט).

לאה.

(וואָס האָט דאָס לעצטע געהערט און געזעהן, האָט, בעאונרוהיגט, איינגעהאלטען די טריט; איז לאנגזאם צוגעקומען, און אָבגעשטעלט זיך ביי דער באנק. אז מירל דרעהט זיך צו איהר אוים). —

— וואָס איז ער עם ענטלאָפען, — אברהמ׳ל?

מ ִי ר ל.

(אײנגעהאַלטען).

— קאַלט געװאָרען... הוסט...

(אַרױספּלאַצענדיג).

— און שײנע זאַכען געהערט... פון אײך ב ײ ד ע!

ל א ה

(פינסטער און שטרענג).

— פון דײן מױל, מירל?

מ ִי ר ל.

— פון חברים! אין חדר! — חברים — פון די אַמעס... דער בוימעל קומט אויפ'ן וואַסער אַרויס...

ל א ה.

(גאַלגען־הומאָר).

— ס'געפעלט זײ דער שדוך נישט?

מ ִי ר ל.

(גיפטיג).

— שוין געװען ראשי־פּרקים?!

(זײ מעסטען זיך מיט די אויגען).

ל א ה

(האַלט נישט אויס, הויבט אָן אַרויסצונעמען זאַכען פון קעשענע).

— נאַ האָסט'ו וואַקס...

מ ִי ר ל.

(עטוואָס גערירט).

— געדענקט צו קויפען?

ל א ה.

(ציהט מיט די אקסלען)

— אויסגעלאָזט האָניג, געבליבען וואקס!...

מ י ר ל.

(וועצט זיך).

— ד׳נעם נישט קיין וואקס!

ל א ה.

(מיט האַרץ).

— משוגעת! האָסט אַ נשמה־ליבט?

מ י ר ל.

— בעסער נ י ש ט, איידער — גע׳גנב׳עט!

ל א ה.

— איז נישט...

(לעגט אַרויס, אז מירל שטעלט נישט אוים די האַנד, צום נעמען, די אַנדערע זאכען פון טאַש אויף דער באַנק אַרויף האַסטיג אויסרעכענענדיג).

— אביסל טהיי און צוקער... פאר אברהמלען אַ לעקעכיל... אביסל געלד פאַר׳ן מלמד...

(שטעלט אוים די האַנד מיט זילבער־געלד; אַז מירל ציטערט פערדעכטיג דאָס געלד אויף איהר האַנד, פערענפערט זיך).

— דער חתן... פאר׳ן אָוועקפאָהרען אַ דיזנע געלאָזט... געקומען בעקוקען די געשוואָלענע מויד מיט די קעלבערינע אויגען...

מ י ר ל

(איבעררהאַקענדיג).

— לאה!

לאה

— וואָס איז? וועניג געהאָרעוועט?

מירל.

— אַזוי פיעל?

לאה.

— שלאַנג

מירל.

(נעמענדיג דאָס געלד)

אָי ווען נישט אַברהמ'ל!

לאה.

— טרעט... טרעט מיט די פיס... אויפ'ן הארץ... אויף דער נשמה... אז אלע טרעטען.

מירל.

— חבר דיך נישט מיט פעלדשער-יונגען!

לאה.

— דיינע פרומאַקים זענען בעסער! —— ווילסט וויסען? ווילסט! הער, — צאַפּ דיין שוועסטערס בלוט!...

(מיט שטייגענדער אויפרעגונג און היציגען אָטעם).

— געהאָרעוועט ביז שפּעט ביי נאַכט... מיט אַ מאָל איין אָפען הויז געוואָרען... אַ חתן געקומען... געסט... כבוד... מ'פאַלט פון די פיס... טהיי און קאַווע, און פערבייסען, און דאָס און יענץ... „ס'שאַט נישט", זאָגט זי, ד'אַלטע מכשפה, „ס'וועט זיין תנאים, וועסט דו פערדיענען"... לויף, חאַפּ, טראָג... טראָגען זאָל מען זי אויף דער מטה, רבונו של עולם, נור איין עק! די רשעים אין גיהנם האָבען אויך אַמאָל רוה... געלויבט איז גאָט... דריי אַ זייגער... ד'קויקעל מיך קוים אין קיך אַריין... פאַל אויפ'ן בעט... נישט אויסגעראַשען ס'לעמפּיל

אַפילו... מײַן כּפּרה, זאָל זי מיר אָבשלאָגען ס׳ביסעל נאַפּט...
ז׳האָט מיר געזאָגט די מכשפה... באַלד אין דער פריה...
ס׳מויל זאָל איהר הינטען שטײַן, רבונו דעלמא כּוליה... נור גאָר
נישט... ד׳פּאַל אויפ׳ן בעט, אין אָנטהון, קוים די בלאָזקע אַראָב־
געוואָרפען און די שיך... ד׳ליג ווי אַ גולם מיט אָפענע אויגען
ליג איך... ד׳הער — פון שטוב אַרויס שלאָגט: האַלב־פיער,
פיער, האַלב־פינף... קוים ד׳דרימעל אײַן — ר׳איז דאָ!

מירל.

— דער חתן?

לאה

— נאָך אַזוי פיעל העזה זאָל ער האָבען? גענוג ר׳האָט מיר גאַנצע טעג... פון אונטער דער געשוואָלענער כּלה׳ס פּלײיצע אַפּער... פון אונטער די ברעמען די געקראָכענע... אין בוזעם אַרײַן... די הײסע שלוחים געשיקט... בײַם לעצגעלד די האַנד געדרוקט... דרוקען זאָל עס איהם אין האַרץ, רבונו של עולם... ער אַלײן איז געקומען — ר׳ יאָ־קע־לע!

מירל.

— וואָס האָט ער געוואָלט!

לאה.

חאַ — חאַ — חאַ! וואָס וויל אַ מאַנספּערשוין? ד׳חאַפּ מיך אויף... קאַצינע אויגען... אַ ברענענדיגער אָטהעם... די פּאות קריכען מיר אויפ׳ן האַרץ אַרום ווי די ווערם...

(פּויזע).

— נור אַן איהם האָב איך מיר ס׳האַרץ געקיהלט! אײַן אײַנפאָהר־הויז מײנט ער! אַלע פינף פינגער!

(נחמה און ורת קומען אַן געאַרעמט פון טיעפערן סקווער).

מ י ר ל.

(אַנטהאַפּענדיג לאַה'ן בײַ'ן אַ האַנד).

— שװײַג, נחמה גײַהט! — — און װעה, װעה מיט װעמען... װעה, װי אַזױ...

נ ח מ ה.

(אַבלאָזענדיג זרח'ס אָרעם).

— מאַך אַ „ויברח" ...

ז ר ח.

— אַה! די צנועה...

נ ח מ ה.

— ס'איז מײַן שװעסטער, זרח! — הינד און געפּיל װאַלט'ס װערען!

(אַז זרח װיל זי, פּאַרױן אָװעקגײַהן, קושען).

— װעסט צײַט האָבען, נאַשער! — ד'װעל דיך רופען...

(אַז זרח פּערשװינד, צוקומענדיג צו די שװעסטער).

— װאו איז אַברהמ'ל?

ל א ה.

(אָהן פאַרב).

— געװען... אַװעקגעגאַנגען...

נ ח מ ה.

(מיט אַ זײַטען־בליק אױף מירלען).

— און איהר פּאַסט נישט צו ענטפערן!

(בעמערקט דעם בלויסען האַלז; געריהרט):

— און װאו ס'שאַליבעל מירל?! פערױעצט?!

לאה.

— איינגעהילט אַבּרהמ'לין...

נחמה.

(מכּלומרשט צו לאהן, נאָר מירל זאָל הערען).

— זאָלסט הערען, ווי מיין בּעל הבּית לויבּט אַבּרהמ'ל... אין טאָג אריין! — בּיים וואַרימס... ד'זיץ אין קיך... אין פּוטער שמעלץ איך מיך!

„אַבּרהמ'ל איז איין עלוי"... „זאַפּט די הייליגע תּורה, ווי אַ שוואָם"...

עס אַ שאָד, אַלע בּיינדליך וואָלט איך איהם אויסגעקושט...

מירל.

— האָסט וועמען צו קושען... ער בּרוך השם, וויל גישט...

חמה.

- ר'וועט עלטער ווערען, וועט ער בּעסער ווערען!

מירל.

— ס האַלצערנע צונג זאָלסטו בּעקומען, רבּונו של עולם!—

לאה.

— ס'הייבּט זיך שוין אָן!—

נחמה.

— שווייג בּעסער, „גבּאיטע!

מירל.

— און אַז איך וועל שווייגען, וועט די וועלט אויך שווייגען?

לאה.

(מעהר צו זיך).

— מיין כפרה די וועלט..

מירל.

— און גאָט, — גאָט, ברוך הוא, וועט אויך שווייגען?

נחמה.

ד'האָב דיר שוין איינמאָל געזאָגט, מירל: שטעל דיך נישט צווישען מיר און גאָט... ד'וועל מיר אַליין מיין שטעדטיל בע־שטייהן...

לאה.

— נחמה!

מירל.

— רבונו של עולם, וואָס פאַר אַ לשון!

נחמה.

— און האָט גאָט צו מיר טענות, האָב איך צו איהם אויך טענות... און אויף איין טענה טויזענד תירוצים...

מירל.

— הער, ווי זי רעדט! הער, ווי זי רעדט!

נחמה.

(ארויסלעגענדיג געבראָכטע זאַכען פון טאַש).

— עט! — נאַ, נעם בעסער...

מירל.

— זעה, זעה, ווי די האַנד ציטערט איהר... ד'שטער דאָך איהר די שמחה מיט'ן שוסטער־יונג...

נחמה.

— אָבער גאָר „לא״! און מיט אַ ספּאָדעק! ד׳פרעג נאָך דיר אַ סך! —— ע׳, זרח! —— אויף די פליעגעל פון ווינד!

(זרח קומט צו).

— ד׳בין אַ שיינע מויד, — זרח?

זרח.

— ווי דער טאָג!

נחמה.

— פערליעבט?

זרח.

— איבער די אויערען!

נחמה.

— שטארק? — היים?

זרח.

— ווי ס׳גיהנם!

נחמה.

— און —— ווען שטעלט מען אַ חופּה?

זרח.

— האָטש מאָרגען! —— זאָל נור זיין ארבייט...

נחמה.

— האַפּט דיך דער וואַטשעמאַכער מיט׳ן מסדר קדושין צוזאַמען... קום, זרח!

(געהען צום טיעפער׳ן סקווער).

מירל.

(שרײַט איהר נאָך).

— חצופה!

נחמה.

(זיך אָבשטעלענדיג).

— ווײסט דו, וואָס, מירל! פאָלג מיך, מאַך מיך חתונה... עפּען ס'קניפּעל: נדן, חתונה־הוצאות... מלבושים — — — האָסט? קענסט? נײן? — — — שווײַגט מען!

(ראש אָב. מירל נעמט געשווינד צוזאַמען דאָס ארויסגעלעגטע זיף דער באַנק, וויל געהן).

לאה.

— לאָז מיך נישט איבער אַלײן...

מירל.

(שטרענג).

— אַהײם גײה!

לאה.

— אַהײם וואָלט איך געגאַנגען...

מירל.

— אַ מענש גײהט נישט גראָד אַהײם... נאָר וואו ס'איז בעשערט...

לאה

(חאַפּט זי אָן בײַ דער האַנד).

— ס'איז דאָרט קײנער נישטאָ! — — געפאָהרען בעלײַטען דעם חתן צו דער באַהן... און דאָס קיך־לעמפּיל רײַכערט... שאָטען טאַנצען אַרום אויף די אָבגעשײַלטע ווענד... און די שטריק פון בוידעם קוקען אַפער פון אונטערן בעט... ד'האָב אַזוי מורא...

מירל.

— האָב בעסער מורא פאַר גאָט! פאָרכט דיך פאַר די זינד!

לאה.

— מירל... ווי האָט עס אַ מענש קיין פונק רחמנות נישט...

מירל.

(ווייכער).

— און דו, אויף דיר אַליין, האָסט רחמנות? און אויף נחמה'ן — האָסט'ו? דו טרעגקסט, שלעפּסט דו זי מיט...

לאה.

— ד'ציה נישט קיינעם... איטליכער האָט זיין ווילען, זיין שכל... און זיין אייגענעם חשבון מיט גאָט... און איך טרעגק נאָך נישט!

מירל.

— אַוודאי, אַ שפּאַס! מען איז זיך דאָך מקנא אָן דיר... מען בענשט זיך דאָך מיט דיר! —— שדכנים קלאַפּען דאָך דיר אָב די שוועל! —— און וואָס וועט זיין דיין סוף, לאה?

לאה.

— צום סוף איז נאָך וויט... ד'ווייס? און אפשר גישט... און וואָס זאָל זיין דער סוף?

מירל.

— און וואָס ביסט'עס אַזוי ווייס ווי די וואַנד? און וואָס פאַר אַ רויטע פלעקען האָסט'עס אויפ'ן פנים? און וואָס בעטאַטשען די געשוואָלענע ברעמען? און די בלאָנע-בלאָהע רענדער אַרום ד'אויגען! און דאָס פיבער אין זיי? און וואָס זענען עס דיר אַזוי איינגעפאַלען די באַקען? —

לאה.

— וואָס? ד׳דאַרף נאָך שײַנען ווי די זון... ד׳אַרבײַט ווײניג, ד׳האָריווע נישט?!

מירל.

— פערדרעד נישט די צייהן! —— האָריוועו האָריוועסט דו שוין לאַנג און פריהער האָסט דו דאָך געבליהט ווי אַ רויז... גע־שפּיעלט ווי אַ פויגעל...

לאה.

— ווען פריהער?

מירל.

— איידער דער פעלדשער־יונג האָט דיך פערלאָזט!

לאה.

— דאָס ווייסט דו אויך. און אין דעם בין איך אויך שולדיג?

מירל.

— ווער דען? איך!

לאה.

— מירל!... אַזוי קען נישט זײַן... אַזוי טאָר נישט זײַן... אַתּלין זײַן פּאַר אײַן איינענע שוועסטער, הײסט גאָט אַליין נישט... זעהסט, מען האָט אָן מיר געפּעלשט, אַנזלן אין פעלד איז מיך בעפאַלען, אַרײַנגעשטעקט אַמעסער אין האַרץ; בלוט רינט... ביסט דאָך אַ שוועסטער...

(אַז מירל, וואָס האָט מורא זי זאָל נישט ווייך ווערען, דרעהט זיך פון איהר אָב, זיך אויפהויבענדיג).

— עט! אַז עס איז אַזוי, זאָל זײַן אַזוי!

(גייהט אין דער ריכטונג צום לאַמטער).

(מירל דרעהט זיך אוים בעוועגט, ווייל זי שוין צוריק רופען, לאה קומט דערווײַל אין ליכט־שטרײַף אַרײַן אונטער׳ן לאַמטער).

מירל.

(פון פלוצלינגער שרעק בעפאלען).

— ל—אה!

לאה.

(שטעלט זיך אב, קוקט זיך אום).

— וואס!

מירל.

— אהער, קום! אהער!

לאה.

— שריי נישט אזוי, מען הערט דאך...

מירל.

— וויה מיר, וויה מיינע יאהר! צו דעם איז עס געקומען! —

(אז לאה שלעפט זיך צו איהר צו, ווי א געשלאגענער הונד).

— שטעה! קום נישט אין מיינע דלת אמות אריין... און מארגען צום קבר — נישט דו, נישט זי...

(ווארפט אליין ארויס פון שיריץ).

— נא! נא! נא!

(לויפט אב רעכטס, לאה פאלט אויף דער באנק, ציהט זיך צוזאמען).

משה.

(קומט אן פייפענדיג א לידעל. קוקט זיך אום).

— אה... עפעס א סחורה אויף דער באנק...

(געהט נעהנטער צו, דערקענט ווער עס איז, וויל זיך צוריקציהען אויף די נעגיל).

לאה.

— ענטלויף נישט!

משה.

— ד'איל מיך... ארויסגעלאָפען קויפען פאַפּיראָסען...

לאה.

— פאַפּיראָסען קוקען זיך פון מאַרינאַרקע אַרויס...

משה.

— זעהסט, ווי דער קאָפּ איז פערדרייט..

לאה.

— קום נור צו נעהנטער..

משה.

(טהוט עס נישט גערן).

— איבערגעלאָזט אָנגעזייפטע געסט...

לאה.

— ד'וועל דיך לאַנג נישט האַלטען...

משה.

— נור, ד'בעט דיך, נישט געזידעלט... זע'מיר ביידע נישט אַזוינע פּרוסטע נשמות...

לאה

— ניין... נור אַ בשורה וויל איך דיר אָנזאָגען!

משה.

(גאַלגען־הומאָר).

— ווערסט אַ כלה? מזל־טוב דיר!

לאה.

— דיר אויך... גאָט האָט מיך געבענשט...

משה.

— דאָס איז גראָד מיין ברכה... אויב ד'האָב קיין טעות נישט...

לאה.

— נײן . . . האסט קײן טעות נישט . . . װאס זאגסט'ו דערצו ?

משה.

(זעצט זיך, פערװארגט)

— װײסט'ו װאס, לאה ? — ד'האב א בעקאנטען דאקטאר !

לאה.

— און גאר !

משה.

— ד'װעל דיר ברענגען פראשקעס !

לאה

— און — שױן ? !

משד

— װאס דען, לאה ? ! צװײ מתים גײהען נישט טאנצען . . .

לאה.

— נו, גײה אז דו װײסט שױן . . . גײה ! — — —

(מיט שטײגענדעם עקער.)

— און דאס האב איך ליעב געהאט, דאס !

(בעמערקט אז ער שטעהט נאך, אױסשרײענדיג).

— גײה !

(משה פערשװינד ; עס קומען אן נחמה און זרח).

נחמה.

— װאס האסט'עס געשריגען, לאה ?

(בעטראכט זי.)

— דער פעלדשער יונג איז דא געווען! — געווען! — ער האט דיר עפּעס געזאָגט?

לאה.

— איך האָב איהם געזאָגט!

נחמה

(שלעכט פערשטעהענדיג).

— רעכט אזוי! — ד׳געה איינקויפען, אין דער־פריה, שטעהט ער דאָרט מיט דער געלער מויד... קוועטשט איהר די יד, ז׳האט דאך א לאפע, ווי א בער.

לאה.

— מיין דאגה.

נחמה.

— אזוי?!

זרח

— א גאָלד פון א מויד!

נחמה.

— וואס ברומסט׳ו דאָרט, זרח!

זרח

— ד׳זאג, א שארלאטאן איז ער, דער פעלדשער־יונג...

לאה.

— און דו, זרח

זרח.

— איך? וואס איך?

לאה.

— ווען שטעלסט׳ו א חופּה?

זרח.

— זאָל נור זיין אַרבייט...

לאה.

— און איידער ס'וועט זיין...

זרח.

— ווי נחמה וויל...

נחמה.

— האַפּט דיך דער וואַטעני אַבער מיט'ן מסדר קדושין צוזאַמען..

לאה.

— און דערנאָך... וואָס וועט זיין דערנאָך?

נחמה.

— איך זאָג, ברוך השם יום יום — אויף מאָרגען זאָל גאָט אָרגען...

אה

יאט וויל יעדער זאָל פאַר זיך זאָרגען!

נחמה.

— וואָס פאַר אַ לשון, לאה?! בעהאַלט די תחנות אויף מאָרגען...

לאה.

— וואָס מאָרגען?..

נחמה.

— אויף שוחט'לס קבר...

לאה.

— מ'גייהט נישט מאָרגען!

נחמה.

— וואָס איז וויטער? און פאַר וואָס וויל זי נישט?

לאה.

— זי זאָגט, מיר פֿערשװיעכען דעם קבר..

נחמה.

(אָבשפּרינגענדיג)

איך האָב נאָך קײן שלעכטס נישט געטהאָן, לאה!

לאה.

— װעסטו טהון... אונזער װעג געהט משופּע אראָב...

משופּע אראָב...

(דער לאָמפּענציגדער װאָס האָט שוין געלאָשען איבעראַל אין סקװער ליגשט דאָ אױם דעם לעצטען לאָמפּ, עס װערט פֿינסטער).

(לאַנגזאַם פֿאָרהאַנג).

די גאָלדענע קייט.

א חסידישע פאמיליען=דראמע

(אין ווייסן פערז)

אין 3 אקטן.

פערזאָנען:

שלמה.

פנחס — זיין זוהן.

משה — פנחס'עס זוהן, שלמה'ס אייניקעל.

יונתן — שלמה'ס זוהן, משה'ס אוראייניקעל.

דבורה — פנחס'עס ווייב; משה'ס מוטער.

מרים — משה'ס ווייב.

לאה — משה'ס און מרים'ס טאָכטער; יונתן'ס שוועסטער.

ישראל גבאי ראשון.

צווייטער און דריטער גבאי

עולם.

חסידים צווישען זיי

אברהם.

למך און

בייניש — ישישים — די עלטסטע חסידים;

אַלטע חסידים

איין אַלטער און

אַ יונגער רייכע חסידים

אַ היימישער און

איין אָרימער חסיד.

אַ ישובניק.

בערגמ — אַ דאָקטאָר.

ערשטער אַקט

דעם רבינס צימער; אַלט-פרענקיש-פריציש מעבליערט. אַ גע-
שניצטער באַלקען, - פון וועלכען עס הענגט אַראָב אַ קריסטאַלענער
הענג-לייכטער, וואָס קלינגט ביי שטאַרקערע טריט אין צימער.
אונטער איהם — אַ צופלאַצטער מאָזאיק טיש, רויט-סאַמיטען-געבעטע-
קאַנאַפּע, אַ פּאָטער-שטוהל, שטיהלען. ביי די ווענד — בענק,
לאַנגע, אָהן אָנלעהנען. גלעזערנע שענקליך: מיט ספרים און מיט
זילבערנע און גאָלדענע כלים. אויסער אַ חנוכה-לאָמפּ, בשמים-פּוש-
קעס, אתרוג-פּושקעס א. ד. ג. זואַרפט זיך, מיט זיין גרייס, אין די
אויגען אַריין — אַ זילבערנער, אַלט-פריצישער בעכער. טהירען רעכטס
און לינקס: רעכטס — צוויי שמאָלע, פאַר'ן היימישען געברויך; איין
טהיר אין בית-המדרש אַריין, די צווייטע צו עזרת נשים, לינקס —
אַ געוועגליכע טהיר אין ווייטערע צימערן אַריין, אין הינטערגרונד —
אַ טהיר און אַ גרויס ווענעציאַניש פענסטער צו'ן אַ הויף-גערטיל.
זילבערנע העסען אַרום די ווענד.

מוצאי שבת; שפּעט אין אָווענד. נאָך גאָר נישט אָנגעצונ-
דען אין שטוב. איבער דער דיעל שפּיעלט אַ שוואַכע ליכט-נעץ
פון לבנה-שיין אין שניי-אָבגלאַנצען, וואָס פערשווינדט, באַלד נאָכ'ן
אויפגעהען פון דער פאָרהאַנג. אין דרויסען ווערט אַלץ טריעבער
און טריעבער, און ברעכט אויס ענדע אַקט, אין אַ שניי-שטורם.

אין צימער הערשט איין אָבגעלאָזענקייט און איין אונאָרד-
נונג. אין דעם הויז האָט געמוזט עפּיס איין אומגליק געשעהן. פון
רעכטס און לינקס, ווען עס עפענט זיך אַ טהיר, הערט זיך איין אַ-
מעטיג גערויש, אויסגעשרייען א. ד. ג.

(פון הויף-טיר קומען אריין דער עלטערער און דער יונ-גערע רייכע חסידים. אונטער זיי — דער אָרימער חסיד און דער היימישער, וואָס „רייבען“ זיך ארום יענע.)

דער עלטערער רייכער חסיד

הייסט עס — פערלוירען אַ שבת!
אַזוי פיעל געשעפטען פערלאָזט, —
און מען גיט קיין שלום נישט...

דער יונגערער.

אַז, לא עליכם...

היימישער חסיד.

חס ושלום...
ס'איז נור באתכסיא...
צרת הרבים...

אָרימער חסיד.

טוט זיינס ביחידות...
שטאָרמט די עולמות עליונים...

דער יונגערער רייכער חסיד

(הינטערליסטיג)

עפּיס צו אַייך דאָ געקומען
אַ דאָקטאָר אַ יונגער?

היימישער חסיד.

(האפט אָן אין דער ענדערונג פון געשפרעך)

ימח שמו ...

אָרימער חסיד

א מכשף ...
מאַכט עפּיס רעגען אין שטוב
און שניי ...

היימישער חסיד.

(הערמיטיג)

ער, זאָל לעבען, אָבגעשלאָסען,
וועגען כלל ... גזרות געהען ...
פון ערגיץ, זאָגט מען, שיקט מען
גאַנצע פוהרען מעסערס,
קהלות גאַנצע צו בעפאַלען ...
אַרבייט דער מין דערוייל,
פאַר בחורים דרשנ׳ט ער ...
וועגען טבע ...

דער יונגערער רייכער חסיד.

און קומט צום רבין? ...

דער היימישער חסיד.

דער רבי האָט קיין פחד נישט!

דער אָרימער חסיד

אויף איהם האָט ער קיין שליטה נישט ...
(די רייכע חסידים הערען זיי שוין נישט, געהען איבערן צי-
מער, בעטראַכטען.)

דער עלטערער רייכער חסיד.

שווערע פֿאָרהענג.

(בעטאַפּט זיי)

זיידענע ...

היימישער חסיד.

אַזוי ביים פּריץ געקויפט,
מיט'ן הויז צוזאַמען ...

יונגער רייכער חסיד

באַלקען — געשניצטע, מעבעל — געשניצט,
העסען, אַלמערס — מיט פיגורען ...

אָרימער חסיד.

האָט מען אָבגעקלאַפּט די נעז ...

יונגער רייכער חסיד.

הענגער פון הערנער אין ווינקעל ...

היימישער חסיד

דערמיט שטויסט ער דער שטן ...
דאָ פלעגט ער זיצען ביידערנאַכט ...
אין פינסטערע נעכט,
אין התבודדות אַליין.
מלחמה האַלטען מיט כל-דאָס בייז ...

אָרימער חסיד.

מיט מסירת נפש ...

עלטערער רייכער חסיד.

(דעם יונגערן, אין דער זייט)

קראַנק איז ער ...

יונגערער רייכער חסיד.

מען זאָגט: פון זינען אַראָב...

עלטערער רייכער חסיד.

קען זיין...
ווער ווייסט, וואָס פאַר אַ כשוף
אין די אַלע זאַכען שטעקט...

יונגער רייכער חסיד.

שאַדט עס אַרבין אויך
און — אַזאַ אַלטען?

עלטערער רייכער חסיד.

קום אין אכסניא אַריין...

(ווילען געהען דורך דער בית-המדרש-טיר).

היימישער חסיד.

זיך נישט דורכצושטופען!
קיין עין הרע—אַיין עולם...

אָרימער חסיד

איך וועל אַייך פיהרען דורכ'ן הויף—

(פיהרט זיי ארויס; היימישער חסיד געהט אָב אין בית-המדרש אריין. פון לינקס, איינער נאָכ'ן צווייטען קומען די ישישים.)

אברהם

(קנאַקענדיג די פינגער, שטאַרקט זיך קעגען אומעט, וואָס אי-בערוועלטיגט איהם, ברומט אויף זיך.)
שבת! שבת!

עס איז פּאָרט נאָך שבת!
נישט געמאַכט נאָך קיין הבדלה.

(צו די נאָכקומענדיגע)

הע?

למך.

וועט עס זיין אַוואָך...

ביניש.

אַוואָך...
השם ישמרנו — אַוואָך!

(צוגעהען זיך איבער דער שטוב)

למך.

(זיך אָבשטעלענדיג)

ס׳האַרץ האָט מיר אָבער געזאָגט,
געריסען זיך אַהער...

ביניש.

מיך — געצויגען, ווי אַ מאַגנעט...

למך.

פאַלט פונקט מיין איידעם אַיין
זיך גט׳ען...

ביניש.

כ׳קען דאָס וואַסער נישט אַריבער,
קיין פּראָם און קיין שיפעל נישט;
קריהע געהט און קריהע!

א ב ר ם.

(שטעלט זיך אָפּ, אָנגעלעהנט אין טיש; ביטער:)

זענט איהר, הייסט עס, מיך מקנא?

(ל מ ך און ב יי נ י ש צוגעהען זיך איבערן צימער)

ל מ ך

(זיך אָפּשטעלענדיג פאַר אברם)

אָבער וואָס איז דאָס געשעהן אַזוינס?

ב יי נ י ש,

(נאָכקומענדיג)

וואָס האָט זיך דאָ געטון אַזוינס?
וואָס?

ל מ ך.

רעד אַ וואָרט!

ב יי נ י ש.

ציהסט דאָך די נשמה אַרויס!

א ב ר ם.

וואָס? גאָרנישט!
ממש גאָרנישט...
זעהענישען געזעהען...
פון זעהענישען כסדר גערעדט...

ל מ ך.

האָט מען עפּיס פערשטאַנען?

אברם.

מרים׳ל ...

למך און ביינִיש.

(מיט ליעבשאפט)

מרים׳ל... מרים׳ל ...

למך

זי האָט פערשטאַנען ...

ביינִיש

געוויס ...

אברם.

ס׳האַרץ, זאָגט זי, פיהלט ...

(עס זענען אריין אלטע חסידים; שטיל, איינער נאָכ׳ן צווייטען, שטעלען זיך אָב, דערזעהענדיג די ישישים, מיט דרך-ארץ און עטוואָס פחד, נישט ווייט פון טיר; מאַנכע זעצען זיך צו. גערענדיג און פערנעמען נישט דאָס גאַנצע געזעם.)

ערשטער אַלטער חסיד.

(ראַפּאָרטירענדיג)

סוחרים ווילען אַהיים,

פּאָרכטען זיך ...

(זעצט זיך, פון די ישישים נישט געמערקט)

צווייטער אַלטער חסיד.

איין אשה אין עזרת נשים

חלש׳ט ...

דריטער.

מען קען זי נישט דערמינטערן ...
אונ ס'בית-מדרש אין חשך מורמעלט ...

צווייטער.

גלייך אַ וואַסער רוישט ...

ערשטער.

ג'ייך אַ וואַלד ...

(בליינע, שטיל; דער ישיש הייבט אָן רעדען)

אברם.

(ווי פון אַ חלום אַרוים)

דרעמעלט אַיין ...
פון חלשות דרעמעלט ער אַיין,
און ציטערט אויף ...
עפענט די אויגען גרויס ...
פול שרעק—די אויגען.
„אַ רויטע וועלט", זאָגט ער
„אַ רויטע וועלט"
און ציטערט ...
מרים'ל שטעהט דערביי ...

מקורבים און זקנים.

מרים'ל ...
מרים'לס נאָמען דערמאַנט ...

אברם.

זאָגט זי אונז:

בלוט וועט זיך גיסען,
יודיש בלוט, ווי וואַסער...

אַ חסיד.

(אַריינקומענדיג:)
רעדלעך שטעהען זיי אין מאַרק...
מ׳שרעקט זיך, מע סודעט זיך...
אין אַרום — אַ חושך;
מ׳עפענט נישט קיין קלייד,
מע צינדט נישט אָן קיין ליכט...
(האַקט אָב, בעמערקענדיג ישישים)

אברם.

און דרימעלט איין...
און ציטערט ווידער אויף...
עס ציטערט די ווייסע באָרד,
עס ציטערט דער קאָפּ...
„פלעמליך", זאָגט ער,
„פלעמליך פליהען אין אויר אַרום".
(אַראָבלאָזענדיג דעם קאָפּ אויף די פלאַכע הענד)

אברם.

זאָגט מרימ׳ל...

שטימען איבער צימער.

מרימ׳ל און מרימ׳ל...

אברם.

מיט׳ן רויך
וועלען שטעט אונז שטעטלעך געהן...

אָרימער חסיד.

(צוריקגעקומען פון הויז)

שלאָגט זיך אַ געוויין אַ מאַרק...
אַ יולדת...
יוועהען שוין דעם דריטען טאָג...
אַוועקגעפאַלען אויף אַסכרה
אַ ילד...
רחמנא ליצלן!

(אָפּ אין בית-המדרש אריין)

שטימען אין צימער.

וואָס וועט זיין?
וואָס וועט זיין דער סוף!

אברם.

און אַ וואַלד געזעהן....
אַיין אין-סוף אַ וואַלד...
בוים ביי בוים שטעהען זיי,
מיט קרוינען זיך פערפלאָנטערט;
צוזאַמענגעפלאָכטענע צווייגען....
און שטעקען די נאַקעטע וואָרצעל קאַפּויער;
ענג איז זיי...
קומט אַמאָל אויף אַ בוים די צייט:
חייב מיתה ווערט אַ בוים...
פון דער ערד אַרויסגעריסען ווערט ער,
אָבער פאַלען קען ער נישט...
ר׳האָט נישט וואו, דער בוים;
העננען בלייבט דעם בר-מנן...

למך

מויל און אויערן...

בײניש.

האָהר און נעגעל...

הײמישער חסיד

(פון הויז-טיר קומענדיג)

דער הויף איז פול...
אַ געמורמעל, אַ געװוימעל...
און — אַ פחד — —

אברם.

און אונטען; אַרום די שטאַמען
לויפען סודות נוראים אַרום...
ווי די חיות,
ווי די חיות רעות...
ברענענדיגע הונגער-אייגען...
לויפען, רייסען,
יאָגען זיך פון וואַלד אַ־ויס...

(פויזע)

זאָגט מרימ'ל דערויף:
גזרות רעות...
קרענק און אונטערגענג...

שטימען אין צימער.

וואָס די יודען רעדען...
וואָס פון מויל זיי ברענגען...
אל תפתח...
אל תפתח פה לשטן...

למך

קרענק און אונטעגענג —

ב ײ נ י ש.

און גזרות רעות...

מ ק ו ר ב.

האַלטען פריצים דאָך אַ סיים...

אַ ז ק ן.

טראַכטען זיי פון אונז...

אַ צ װ ײ ט ע ר.

[illegible] אָך אונטערגענג...
ר[illegible] של עולם...

אַ ד ר י ט ע ר.

און ער לאָזט נישט צו,
שיקט צום דאָקטאָר אָב.

אַ צ װ ײ ט ע ר ז ק ן.

צום יונגען דאָקטאָר אָב...

ד ע ר ה ײ מ י ש ע ר ח ס י ד.

און דער דאָקטאָר...

אַ מ ק ו ר ב.

מיר װײסען... מיר װײסען.
ברענג נישט פאַר'ן מויל...

ד ע ר ה ײ מ י ש ע ר ח ס י ד.

ער פיהרט דאָך איבער!

אַ זקן.

ימח שמו ...

(האַקט אָב)

אברם.

און אויבען, אין דער הייך
צווישען די פּערוויקעלטע צווייגען,
וואו טויט און לעבען אויסגעמישט...
נעסטען פייגעל שווערע...
שווערע — זאָגט ער — פייגעל...
גרויסע... און זיי היפּען,
און — שפּרינגען איבער
פון צווייג צו צווייג,
פון בוים צו בוים
און לאַכען ...
און שפּעטען ...

אַ מקורב.

יאָ ... אַ חברה געמאַכט.
דער דאָקטאָר ...
לערנט זיי לאַכען,
לערנט זיי שפּעטען ...

היימישער חסיד.

קיין נסים...
קיין תפלות העלפען ..
אַלע טבע און טבע ...
און דער רבי שווייגט ...

צווייטער חסיד.

(פון בית המדרש, מיט׳ן צאָרן און שרעק)

ביים ארון הקודש
אין פרוכת אַריין,
מיט׳ן קאָפּ אַריינגערוקט,
מיט׳ן שוואַרצען,
שטעהט פנחס׳ל...

דריטער.

(נאָכגעקומען, פול חשד)

און ישראל
שטעהט ביי׳ן איהם...
רוימט אין אויער,
רעדט איהם אָן... צו עפּיס בייז...
ענפערט פּנחס אין דער שטיל,
חאַפּט ער אויף,
לויפט און רוימט
מאַנכע לייט סודות אַיין...
לויפט ווייטער און שנאַפּט
דאָ אַ וואָרט, דאָרט אַ וואָרט,
לויפט צו פנחס׳ן, פערציילט...

אברם.

יע... יע... ז׳לאַכען...
און מרימ׳ל הערט און פערטייטשט:
ללעג ולקלס, —
זאָגט זי, — וועט מען זיין...

משה.

(פון הויז-טיר, קרענקליך צושראָקען, מיט אַ ספר׳ל אין האַנד).

זאָגט ר׳ בבא...

ערשטער מקורב.

(מיט רוגזא, אין בית המדרש אַנווייזענדיג)

וואָס טוט זיך דאָרט ?
וואָס האָט דיין טאַטע פּנחס'ל
מיט ישראל'ן
פאַר אַ סודות ?

משה.

(רעטערירענדיג צום פענסטער)

ד'ווייס נישט...
פון וואַנען זאָל איך וויסען ?
בנאמנות, איך הייב נישט אָן צו וויסען...

אברם.

אַזוי... אַזוי...
ללעג ולקלס וועט מען זיין...

משה

(צו די ישישים)

לאָזט געמאַך...
אַלטע יודען, לאָזט געמאַך !
וועניג מרה שחורה נאָך ?
מען זינקט דאָך אין מרה-שחורה איין...
אין עצבות ווייקט מען דאָך...

אַזקן.

אַ מע געהט אַרום ווי בלענדנע שאָף....

א צווייטער.

אַז דער פּאַסטוך ווייזט זיך נישט ...

א חסיד.

(קומט אריין, פערמאַכט אונטער זיך נישט די טיר)

זיצט אונטערן ארון קודש
און שווייגט ...
עס ציטערט די ווייסע באָרד ...
עס ציטערט דער קאָפּ אינגאַנצען ...

(פון בית המדרש דערהערט זיך, עמיץ וויינט הויך)

א זקן.

דער ישובניק וויינט ...
שרייט ...

א צווייטער.

אַז מען לאָזט איהם נישט צו!

א דריטער.

די מיהל —
אַ שכן אויסגעדונגען ...
וואַלגערט זיך מיט ווייב און קינד
אַרום אין שניי ...

(עמיץ פערמאַכט די בית-המדרש-טיר. אין דער מינוט דער־
הערט זיך אַ געוויין פון דער ווייבערשער שוהל)

שטימען אין צימער.

(פערוואונדערט, צושראָקען)

— נשים רייסען אַיין די שוהל...

— פאַר׳ן ילד ...
— פאַר דער יולדת...
— נישט געקענט דערוואַרטען זיך ...

אברם.

(האָט דערהערט, שטעלט זיך ראש אויף מיט איין אויסגעשטרעקטער האַנד)

חלול שבת!
פאַר הבדלה!

(היימישער חסיד לויפט אַרויס אין עזרת-נשים אַריין, וואו עס ווערט שטיל און שטילער. אברם בלייבט שוין אַזוי שטעהן ביז׳ן ענדע אַקט, ווי פערגליווערט).

מרימ׳ל.

(העל-בלאָה געקליידט, נאַכטוואַנדלערישע טריט, קומט פון הויז-טיר, צום פענסטער געהענדיג, מיט אַ באַנג-שוואַכער שטים)

פאַרוואָס מאַכט מען קיין הבדלה נישט?

(דער עולם שווייגט. ישישים לאָזען אַראָב די קעפּ. עלטערע חסידים און מקורבים רוקען זיך אָב מיט שרעקיגען דרך-ארץ. חסידים ווילען אַרויסגעהן פאַר דער „אשה״, איינער לעגט שוין די האַנד אויף דער קליאַמקע, בלייבט דאָך שטעהן.)

משה.

וואָס מאַכען, די קינדערלעך, מרימ׳ל?...

מרים.

(ווענדט זיך צום פענסטער צו)

אַיינגעשלאָפען...
קינדער ווייסען נישט...
קינדער פיהלען נישט...

שפּילענדיג, אויף דער דיל
איינגעשלאָפען ...
די הענטלעך צוזאַמענגעפלאָכטען ...
ד'האָב אונטער די קעפּלעך
זיי קישעלעך געלעגט,
שמייכלען זיי אין דרימעל
און רייטלען זיך ...
שרעקליך שמייכלען קינדער ...

(פּויזע, פערקוקט אין פענסטער אַריין)

עס טריבט זיך דער שניי ...
ווינדיג ...ביימלעך וויגען זיך,
צווייגעלעך פערשנייטע ציטערן.
ווי פון שרעק געטרייסעלט ...
און טריב און טריבער ווערט דער הימעל ...
פון מערב-זייט אַ וואָלקען ציהט ...
אומגעלומפּערט ציהט ער זיך, שלעפּט זיך ...
און געהט ... געהט אויף אונזער הויז ...
קינדער ווייסען נישט,
קינדער פיהלען נישט ...

(אין צימער אריין, עטוואָס העכער ווי פריהער)

פאַרוואָס מאַכט מען קיין הבדלה נישט?

(די בית-המדרש-טיר עפענט זיך; אַ ניי און שטאַרקער גערויש)

משה.

(אויפגעשטאַנען)

אַ פּחד בעפאַלט ...
ווי דער עולם רוישט ...

מרים.

דער עולם ...

די אויסגעדאַרטע פּנימ׳ער
די אויגען, די אויסגעהונגערטע —

שטימען אין צימער.

דער רבי!
דער רבי זאָל לעבען!
דער רבי!

שלמה,

(אַ זעהר הויכער, גראָהער, בלאַסער ייד; אויסער דער שוואַרצער, שפּיציגער יאַרמולקע אויפ׳ן קאָפּ, —פּרעס-ווייס געקליידט; איין אונגעוועהנליך הויכער שטערן, אונגעוועהנליך גרויס געעפענטע אויגען; מיט אַ קינדיש-נאַאיווען שמייכעל איבערן איינגעשרומפּענעם, פון צער פערגליווערטען פּנים, וועלכען ישראל האָט די טיר געעפענט, קומט אַריין, בשעת ישראל, פּנחס און אונטער זיי דער עולם האַלט זיך אָב ביי דער טיר; געהענדיג אין מיט צימער אַריין, ווען אַלע שטעלען זיך אויף, קוקט זיך אום,—זיך אומווענדענדיג צו דער בית-המדרש-טיר)
אומזיסט אַלע רייד,
אַלע געבעטען אומזיסט...
(פּעסט)
איך מאַך קיין הבדלה נישט!

ישראל.

(עטוואָס נאָך דער טיר)
רבי, דער עולם פערלאַנגט...

אַנדערע.

(פון בית המדרש און אין צימער)
— דער עולם בעט!

— דער עולם פאַלט אויפ׳ן פנים פאַר שרעק...
— האָט רחמנות!
— האָט רחמנות, רבי, אויפ׳ן עולם...

שלמה.

(וועלכען מרים רוקט אונטער א פאַטער-שטוהל, און אַנלעהן
מיט איין האַנד אָנשפּאַרענדיג)

עולם...
דער עולם...
צוויי... דריי... פיער...
פינף מנינים קליינע...
קליינע, קליינע יודעלעך...
אויסגעמאָגערטע
איינגעשרומפּענע
יודעלעך...
איינגעהויקערטע קומען,
קלאַפּען ביים צדיק אָן...

(טאָן-ענדערונג: צער)

געפּרווירענע נשמה׳לעך....
הערצלעך....
צום נר תמיד קומען ווי,
שטעלען אויס די הענטלעך;
אַ פונק! אַ פונק!
אַ נדבה׳לע,
אַ מופת׳ל...
אַ נס, אַ וואונק פון יענער זייט;
און יעדעס וויל פאַר זיך,
פאַר זיך,
פאַר אייגען ווייב און קינד,

פאַר אייגען הויז-געזינד ...

(פויזע)

און דאָ — צווישען טויט און לעבען
וואַקעלט זיך אַ וועלט!
אַ וועלט זינקט אין מרה-שחורה אַריין,
אַ וועלט!

(אַ פויזע)

מרים.

(אין דער שטילקייט; צום פענסטער פערקוקט)
עס ציהט זיך, ציהט דער וואָלקען שוואַרץ...
גלייך אַ שוואַרצער פויגעל שפּרייט
זיינע שוואַרצע פליגעל אויס....

שלמה.

אין שוואַרצען אָנגעטון,
אין שוואַרצען אײַנגעהילט,
די נשמה פון דער וועלט —
די שכינה ברומט.
און וויינט, טרויערט,
און ס׳צאַפּעלט,
אין אייגענעם בלוט פערטרונקען,
ס׳האַרץ פון דער וועלט!

(זיך אויסגלייבענדיג מיט אויסגעשטרעקטער האַנד)
אויסגעלייזט פון פיין און שרעק
מוז ווערען — —
די וועלט!

(טאָן-ענדערונג)
איך מאַך קיין הבדלה נישט!

מרים.

צאָרניג ברוינט דער וואָלקען זיך...
אַ צאָרניג-ברוינער הימעל קוקט אַראָפּ,
און זיי שמייכלען דאָרט, —
קינדער זעהען נישט!

שלמה.

(ביטערער)

ברוגז׳ט זיך דער הימעל!
פאַרוואָס מאַכט ער, שלמה׳לע,
קיין הבדלה נישט!
אָנגעפלויגען זענען זיך
נשמה׳לעך,
צוריקגערופענע פקדונות׳לעך....
צי האָבען זיך די טייבלעך
אין דער נידער נישט בעפלעקט?
צי פעהלט נישט ווען אַ פליגעלע?
נישט אויסגעצופט אַ פעדערל? —
בעקוקען מוז מען זיי!
און צו משפט׳ן גרייט
שטעהט דאָס בית-דין של מעלה...
אין עטרות גאָלדענע,
קרוינען ריין-בריליאַנטענע,
און זיי ווילען זעצען זיך
משפט׳ן און פסק׳ענען...

(בארמהערציג)

און די נשמה׳לעך — —
פלאַטערן...
ס׳ציטערן די פקדונות׳לעך...
מאימת יום הדין!

מאימת יום הדין!

(טאָן-ענדערונג)

ציטערט נישט,
פלאַטערט נישט!
שלמה מאַכט קיין הבדלה נישט...
מען וועט נישט — משפט׳ן!

(דערשראָקענע פּויזע)
(עס דערהערט זיך ווינד),

מרים.

ווינטען בלאָזען,
יאָגען זיך, טרייבען...
אַרום הויז, אַרום הויז...
ווי זיי פייפען, ווי זיי וואָיען...

שלמה.

כעס׳ט זיך, הייסט עס, ס׳גיהנם,
שיקט זיינע שליחים אַרויס!
שוואַרצע פייגעל פלאַטערן אַרום אין ווינד.
דער שוואַרצער הונד אויף דער קייט
וואַרפט זיך דאָרט!
שבת קודש איז אַריבער,
דער סמבטיון שלאָגט,
און שלמה האָט זיך איינגעשפּאַרט,
הבדלה מאַכען — וויל ער נישט.
קעסלען — אונטערגעהייצט;
קאָכען זיי,
זידען זיי...
רויכיגע פלאַמען הייבען זיך, וויקלען זיך,
פעטע, ברענענדיגע חמאַרעס...

„קומט צוריק, רשעים!
„אויף שרעק און פיין,
„אויף יסורים רעים,
אויף ענוים קשים...
„פאַרוואָס קומט איהר נישס צוריק?"
און די אָרימע נשמה׳לעך,
די פערפלעקטע, די פערזינדיגטע, —
אַז שבת קודש לעשט זיך אויס
ווייסען זיי
און ציטערן...
און ציעפען זיך,
און חאַפען זיך
מיט די שוואַרצע פליגעלעך,
מיט אויסגעפוצטע פעדערלעך
צו די נעפּאַלעך,
און קלאַמערן, קלאַמערן זיך
מיט די צאַפּעלדיגע הערצעלעך
צו די וואָלקענדלעך,
און ציטערן...
ציטערן!

(טאָן-ענדערונג)

ציטערט נישט!
צאַפּעלט נישט...
פליהט אַייך, פראַנק און פריי אַרום —
וואו איהר ווילט,
וואו אַ ווינטעל טראָגט —
איך מאַך קיין הבדלה נישט!

ארומיגע.

(אין שרעק)

— און וואָס וועט זיין?

— רבי, וואָס וועט זיין?

שלמה.

שבת זאָל זיין, — שבת!
מיט צוואַנגען האַלט איך שבת אַיין!
נישט גע׳פסק׳ענט, נישט געשטראָפט!

(פויזע)

עס הענגט אין דער הייך דאָרט אַ וואָג,
פאַר׳ן כסא הכבוד...
וויגט זיך, וויגט זי זיך די וואָג...
ס׳ציגגעלע צאַפּעלט, צאַפּעלט...
אַ מצוה׳לע טוט אַ יוד
און — אַיין עבירה׳לע...
שטעלען קען זי זיך נישט...
נישט כולו חייב,
נישט כולו זכאי —
צאַפּעלט זי...
און אל רחום וחנון קוקט;
העלפען קען ער נישס...

(פויזע)

און זיצט ער, משיח,
אין די טויערן פון רוים
און וואַרט.
געהן קען ער נישט...
די וואונדען היילען זיך נישט...
ער בינדט זיי אויף,
ער בינדט זיי צו —
און געהן, לייזען אויס די וועלט
קען ער נישט!
און קיין כח צו וואַרטען איז נישטאָ...

אין מרה שחורה זינקט אַריין די וועלט!

(אויפשטעהענדיג, מיט קראַפט)

אויסגעלייזט מוז ווערצן די וועלט!

(פון וואוינונג קומען אריין לאה און יונתן, זיך האַלטענדיג ביי די הענד; קיינער בעמערקט זיי נישט. פערוואונדערט און עטוואָס צושראָקען בלייבען זיי שטעהן אין טיר).

שטילע שטימען אין צימער.

ווי אַזוי, ווי אַזוי?

שלמה.

(נאָך פעסטער)

שבת זאָל זיין!
שבת!
נישט געאַקערט,
נישט געזייעט,
נישט געבויט און נישט פעררריכט...
נישט געהאַנדעלט, נישט געוואַנדעלט...

היימישער חסיד.

חרוב זאָל ווערען די וועלט?

שלמה.

חרוב זאָל ווערען די וועלט!
און מיר —
מיר שבת׳דיגע,
מיר יום-טובדיגע,
מיר נשמה-יתרה׳דיגע יודען,
וועלען איבער איהרע חורבות געהן...

מרים.

וואו אַהין?
רבי, וואו אַהין?...

שלמה.

צו איהם, צו איהם!
זינגענדיג און טאַנצענדיג וועלען מיר געהן
צו איהם!

(פויזע. עקסטאַז.)

זינגט מיט מיר!
טאַנצט מיט מיר!

(עס ווערט זעהר שטיל. שלמה הייבט אָן טאַנצען אַרום זיך. אין דער שטילקייט הערט זיך דאָס קלינגען פון הענגעל-לאָמפּ — ישישים ווילען מאַכען אַרום רבין א ראָד, ווינקען צו די זקנים — יענע וויינערן זיך. ישישים טאַנצען נישט-געשלאָסען· יונתן און לאה—מיטגעריסען רוקען אָב דעם טיש און די שטוה-לען פון הינטער די פענסטער, נעמען אָן די מוטער ביי די הענד און טאַנצען קעגענאיבער די ישישים צוויי האַלבע רעדער-טיילען. משה קוקט אויף אַלעם אַבוועזענדיג — חסידים שלייכען זיך שטיל פון צימער אַרויס אין בית המדרש אַריין. — מרים לאָזט אָב די קינדערס הענד. חאַפּט-אויף איין עק פון שלמה'ס גאַרטעל, טאַנצט אַרום, איהם פערחלומט, עטוואָס גליק-ליך פערשעמט, צנועה'דיג און פריילין, ווי א כלה-טאַנץ. ד' קינדער נעמען זיך קעגענזייטיג אָן ביי די הענד, טאַנצען בע-זונדער. דער הענגעל-לייכטער קלינגט) וואָס אַמאָל שטאַרקער.

לאה.

זעה, זעה — די מאַמע שטראַהלט,

גלייך די שכינה רוהט אויף איהר.

יונתן.

אויפ׳ן עלטער-זיידען קוק,
ווי אַ מלאך —
אין דער קדושה אַיינגעהילט — —

שלמה.

(מערקט עס נישט, שטעלט זיך ועלבּסטשטענדיג אָב)

און אַזוי!
אַזוי געהען מיר,
זינגענדיג און טאַנצענדיג...
מיר גרויסע, גרויסע יודען,
שבת-יום-טוב׳דיגע יודען,
די נשמות פלאַקערן!
פאַר אונז וואָלקען — שפּאַלטען זיך!
הימלען — פראַלען ד׳טויערן אויף!
אין ענן הכבוד שווימען מיר אַריין.
צום כסא הכבוד צו,
צום כסא הכבוד!
אויפ׳ן אבן שיש טהור
שטעהען מיר!
און מיר בעטען נישט,
און מיר בעטלען נישט,
גרויסע שטאָלצע יודען זענען מיר —
זרע אברהם... יצחק, ויעקב!
לענגער וואַרטען נישט געקאָנט!
שיר השירים זינגען מיר,
זינגענדיג, טאַנצענדיג געהען מיר!

מרים.

(לאָזט אָב דעם גאַרטעל, לעגט זיך די הענד אונטערן קאָפּ, בויגט איהם עטוואָס אַרונטער; מיט שטראַהלענדיגע אויגען, קלאָרגעט-קלאָר, מיט'ן טראָפּ)

ישקני מנשיקות פיהו...

כי טובים — — דודיך — — מיין!

(פויזע. שטילער אונבעוועגליכער עקסטאַז.)

ישראל.

(עפענט ראַש פון יענער זייט די בית-המדרש-טיר. אַ פּאַס ליכט פליסט אַריין. אָבשניידענדיג:)

גוט-וואָך, יודען!

שלמה.

(פאַלט צוריק אויף דער שטוהל)

נישט דערלאָזט!

אברם.

ווער האָט מורד במלכות געווען?

ישראל.

פנחס האָט הבדלה געמאַכט,

(אַקצענטירענדיג)

ר' פנחס!

שלמה.

(זיך אויפהייבענדיג)

מיין זוהן, מיין שוואַרצער זוהן...

(אין בית-המדרש-טיר בעווייזט זיך פנחס, אונטער איהם עולם.)

ישראל.

(אָבטרעטענדיג אָן א זייט, שלמה זאָל זעהן דעם עולם).

דער עולם האָט געבעטען!
דער עולם האָט פערלאַנגט,
געהייסען האָט דער עולם —

(פּויזע, שלמה געהט זעהר לאַנגזאַם אָב צו זיך, פּנחס קומט, אין דערזעלבער מאָס אין שפּאַב אַריין.)

ישישים און עלטערע חסידים.

(מורמלען)

רב פּנחס, רב פּנחס...

(מרים פיהרט אָב שלמה'ן אין זיין צימער אַריין. ישישים מיט אַראָבגעלאָזטע קעפּ געהען, פינסטער שווייגענדיג, נאָך. לאה און יונתן געהען, זיך ביי די הענד האלטענדיג, אונטער די ישישים. יונתן קוקט זיך אינ'ם געהען אום, דערזעהט פּנחס'ן, רייסט פּלוצלינג אויס די האַנד פון לאה'ן, געהט צוריק אין צימער אַריין. עלטערע חסידים שטעלען זיך אָן ביידע זייטען טיר און קעהרען זיך אום מיט די פּנימער אין צימער אַריין. פּנחס געהט צום פּאָטער-שטוהל, אונטער איהם ישראל און די אַנ־דערע גבאים. דער עולם הייבט זיך אָן צו בעוועגען, מיט האָפ־נונג און שרעק, אין צימער אַריין.)

ישראל.

(צו פּנחס'ן, וואָס וויגערט דעם פּאָטערשטוהל צו פערנעמען)

זעצט אַייך, רבי...

(אַלע ציטערן אויף, פּנחס זעצט זיך זעהר לאַנגזאַם)

דבורה.

(פון הויזט-יר, ראַש אריינגעפאַלען)

דער יונגער דאָקטאָר וויל צום שווער!

(אַלגעמיינע קאָנסטערנאַציע, פאַרהאַנג).

צווייטער אַקט

דאָסועלבע צימער; נאָך אָבגעלאָזטער.

צוגענומען — אַ שוואַרץ־צעראַטענע סאָפע; דער קרים טאָלענער הענגעל־לייכטער — אַראָבגענומען; אויפ'ן צו דעם צוועק אַריינגעבּרענגטען קיך־טיש וואַלגערן זיך עטליכע אַראָבּ געפאַלענע קריסטאָלען. אַראָבּגענומען אויך די פאָרהענגען, פון די טירען. מען נעמט אַראָב די לעצטע פאָרהאַנג פון ווענעציאַנער... שען פענסטער. פון דרויסען שלאָגט אַריין ליכט פון אַ שענעם פריהלינג־טאָג, — מען זעהט די צובליהטע ביימלעך אין גאָרטעל. —

(משה ליגט אויף דער סאָפע. מרים, קרענקליך און אָב-
געהרט, געהט אין צימער אַרום, קוקט מיט האַרץ-ווייטאָג
און דערשלאָגענער אונטערגעבענקייט אויף די אָראָבגענו-
מענע זאַכען, וואָס ווערען אַרויסגעטראָגען ליגקס דורך גבאים,
מיט דער הילף פון היימישען אָרימען חסיד, אונטער דער
שטרענגער אויפזיכט פון ישראל'ן. דבורה וואַרפט אויף משה'ן
און מרים'ען באַרמהערציגע מוטער-בליקען מיט'ן אויס-
דרוק: „וואָס קאָן איך אייך העלפען, קינדער?" די גבאים
מיט'ן אָרימען חסיד טראָגען אַלץ אַרויס דורך דער טיר
לינקס, דער היימישער חסיד געהט זיי נאָך.)

דבורה.

(איהם אָבשטעלענדיג)

משה'ל וויל אַוודאי שלאָפען,
דאָס פענסטער פערהענג!

(נעמט אַראָב פון זיך אַ שאַל, וואַרפט זי מיט ציטעריגע
הענד אויפ'ן טיש אַרויף; דער היימישער חסיד נעמט די
שאַל, רוקט צו דעם קיך-טיש צום פענסטער. עס
פאַלען דערביי, מיט אַ קלאַנג, די קריסטאַלען פון טיש
אַראָב).

מרים.

(שטעלט זיך וועהמיטיג אָב)

די לעצטע קלאַנגען...

(קוקט זיך אום אין שטוב)

אַלץ וואָס קלאַנג איז געווען און פאַרב —
פערשוואונדען!

דבורה.

רעד נישט, מרימ׳ל...

משה.

(זיך בעטענדיג)

שווייג בעסער, מרימ׳ל, שווייג...

(צו ישראל)

וואו איז יונתן?

ישראל.

(וואָס האָט געוואָלט ארויסגעהען און וואָר אָפּגעוואַרט דעם הוימישען הסיד)

יונתן געזיכערט איז...
יונתן איז אונזערער...

דבורה.

(מיט שטילען שטאָלץ)

זיצט גאַנצע טעג און נעכט און לערנט!

ישראל.

(צו דער טיר פון בית-המדרש מיט׳ן בליק אָנווייזענדיג)

צינד — ביים רבינס רעכטער האַנד,

בײ דעם ײדענס רעכטער האַנד...
אונטער זײן השפעה זיצט ער...
פרעג בעסער, משה׳ל, װאו לאה איז?

(אָב מיט׳ן הײמישען הסיד)

משה.

(אַנגסטיג)

נישטאָ לאה?

יונתן.

(פאַלט אַרײן מיט שטאָלץ און פרײד פון בית-המדרש)

מאַמע, טאַטע, באָבע!
אַ נײער נצחון, אַ נײער
שליחים פון קהלות צום ײדען געקומען!
שלום בעטען זײ!
און ער, — װי ער קוקט אויף זײ,
מיט׳ן בליק װאַרפט ער זײ אָב, —
ער װיל קײן שלום נישט...
און דאָס זענען יודען — אַלטע
גרײז-גראָהע און חשוב׳ע,
מען זעהט עס אין די פּנים׳ער...

(נישט געפינענדיג קײן אָבקלאַנג בײ קײנעם, זעצט זיך אָן א זײט. דאָס געװיכט פערענדערט זיך איהם. פער-טראַכט זיך, פרעגט, נאָך א װײלע, מיט פערזאָרגטער ליעבשאַפט)

מאַמע, װאו איז לאה?

מרים.

(זעצט זיך צום פערהאַנגענעם פענסטער צו)

אָרים קינד...

צוויי נשמות ראַנגלען זיך,
אומגליקליך קינד, אין דיר.

דבורה.

וואָס פאַר אַ רייד?

משה

וואָס פאַר אַ נשמות, מרימ׳ל?

יונתן.

וועמעס נשמות, מאַמע?

מרים.

דעם זיידענס און עלטער-זיידענס...

משה.

און איך וואו בין, מרימ׳ל?
האָב איך גאָרנישט אין מיין קינד?

מרים.

פון דיר? זיין אייגענע,
וואָס ווערט בעשטענדיג איבערוועלטיגט
פון זיידען און פון עלטערזיידען...
דאָס וואַרפט דאָס קינד און שליידערט...
און עס שלאָגט זיך, ווי אַיין אומרוה,
צווישען ליכט און פינסטערניש...

יונתן.

(ווידערשפּענסטיג)

רוף נישט פון פינסטערניש, מאַמע

ליכט איז דער זיידע, הייליג ליכט!
און גרויס און דערהויבען ווי אַ מלך!
געה, מאַמע, זעה,
ווי זיי שטעהען פאַר איהם,
זיי, די שליחים פון די קהלות.
דו זעהסט זיי שטעהען אויף די פיס,
און דו פיהלסט זיי ליגען אויסגעצויגען,
זיינע קנעכעל קושענדיג...
און הייבט ער אויף די ברעם, דער זיידע,
ציטערן זיי,
ווי אין שטורם-ווינד די בלעטער...
און ער שטעלט זיך אויף
און דעם שטערן רונצעלט ער,
בליצען אין אויגען,
דונערן אין דער שטים:
„פערטיליגען וועל איך אַלע....
די אפיקורסים און די מינים"...

דבורה.

(ראַנגעלט די הענד)

אַזוי איז ער, אַזוי רעדט ער.

יונתן.

„און אַלע, וואָס אונטערגאַרטלען זיך,
און נעמען נישט מיין שררות אָן!
די רביים, נישט פון שטאַם,
די משיח'ן די פאַלשע,
און די רבנים, וואָס שטיצען זיי,
די דיינים און די שוחטים —
די פערשעלט איך!"

מרים.

שווייג, קינד, שווייג,
רעד נישט נאָך קיין בייז!
שרעקליך ווערסטו, קינד!
פינסטער ווערען די ליכטיגע,
די בלאָהע אויגען דיינע,
דעם עלטער-זיידענס זיסע, שטילע אויגען!
און דיין פּנים ענדערט זיך,
אַ וואָלקען דיין פּנים בעדעקט,
דיינע ליפּען דינען זיך און ציטערן...
(יונתן פערשטעלט זיך דאָס פּנים, לאָזט אראָב דעם קאָפּ
אין די הענד; שטילע פּויזע.)

משה.

נאָר ער שטראָפט!
און אַ דן יחידי!
ער דער שופט, ער דער שוטר...
הערסט מרים׳ל,
נעכטען וועגען דאָקטאָר גערעדט —
„ער דאַרף דאָ נישט זיין!"

יונתן.

(אויפשפּרינגענדיג)

מן הסתם, נישט!
ער פערפיהרט...

משה.

אָט... האָט ישראל שוין
זיינע לייט אַ וואונק געטון...

ד ב ו ר ה.

משה׳ל, דו ביסט אַזוי שוואַך,
עס שאַדט דאָס רעדען דיר...
וואָס איז דיר?

מ ש ה.

גאָרנישט, מאַמע!
ס׳בלוט אין די אָדערן קיהלט...
מען לעבט און עטעמט אין שרעק...
אַלץ אין עצבות אײַנגעהילט...
נאָר דין און — דין

י ו נ ת ן.

(שטאָלץ)

גלגול-פנחס!

מ ש ה.

וואָלקען, בליץ און דונער!
און די כנסת ישראל
האָט הײזלעך הילצערנע,
דעכלעך שטרויענע...

י ו נ ת ן.

„כולו זכאי" וויל ער!

מ ש ה.

פערשטעהסט, מאַמע?

ד ב ו ר ה.

וואָס ווייסט אַ יודינע?

משה.

היידאַמאַקען דורכגעגאַנגען
מיט שווערד און פלאַם...
קהלות חרוב ונחרב געמאַכט,
און איבער די חורבות, איבערן אַש,
איבער די קעפּ פון נשרפים,
פון יתומים און אלמנות
איבער די שאַרען פערהונגערטע בעטלער,
דונערט זיין וואָרט,
שטראָפט זיין דין...

(געבראָכענע שטים)

דו ביסט נישט יוצא, מאַמע!

דבורה.

(אויפגעשראָקען)

איך?

משה.

דו! איין אשה, אַ ווייב און אַ מאַמע!
דו — מדת הרחמים,
רעד מיט איהם!

דבורה.

כ'קען נישט!
כ'ציטער פאַר איהם ווי אַ בלאַט,
ער ברעכט מיך איבער מיט'ן בליק...
ער רעדט צו מיר גוט;
ער וויל, און זיין שטים
איז דער דונער — —

(וויל אַרויסגעהען, נישט צו צעוויינען זיך פאַר די קינדער, עפענט די טיר לינקס, בעגעגענט זיך מיט למך און ביינוש, לאָזט ווי דורך, קוקט זיי נאָך א ווייל ערשטוינט,— אָב.)

משה.

(איז ראַש אַראָב פון בעט)

שלום עליכם.

(בלייבט שטעהן מיט דער אויסגעשטרעקטער האַנד: ישישים שטעלען זיך פאַר מרים׳ען מיט שולדיגע פנימער.)

למך

לענגער נישט געקאָנט...

ביינוש.

כצאן בלי רועה...

למך.

(שטאַרקער)

עס מוז זיין אַ פאַסטוך...
אַ פיהרער — —

מרים.

(זעהר שטיל)

צום קבר

משה.

און אברם וואו איז?

למך.

צוגענומען ...

ביניש.

זכרונו לברכה ...

משה.

געשטראָפט !

(פיינדליכע פויזע)

למך.

(דרינגענדיג, צו בײנישען)

קום, שלום נעמען !

ביניש.

בית-המדרש איז ער ...

(ביידע אָב)

מרים.

אַלע גיבען זיך אונטער, אַלע !

לאה.

(וואָס איז אריינגעקומען כוז הויף-טיר)

נישט אַלע !

יונתן.

(אויפשפרינגענדיג, מיט אַ הייזעריג-פערשטיקטער [illegible])

וואו ביסטו געוועזען, לאה ?

ל א ה.

(וואָס האָט נישט דערהערט, איילט צום פענסטער צו ; אָפּרייסענדיג די שאַל)

אין דרויסען שיינט, בליהט,
אין דרויסען זינגט און קלינגט אַזוי פריי...
און דאָ, אין שאָטען איינגעהילטע,
אין אַ שפּינוועבס פערוויקילטע,
אין אַ פינסטערער נעץ פערשטריקטע,
נשמות צאַפּלען און שטיקען זיך.

(איבערמישונג)

ליכט זאָל זיין!

(רייסט אויף דאָס פענסטער)

און לופט!

י ו נ ת ן.

„לופט"... ביי איהם ביסטו געווען!

מ ש ה.

(אויפגעציטערט)

ביי וועמען?

מ ר י ם.

שלעכטע נביאות זאָגט מיר מיין האַרץ.

ל א ה.

(פעסט, צו יונתן געווענדעט)

געוועזען!

און — האָב איהם בעשטעלט!

יונתן.

(גריטיג)

לאה!

לאה.

(סאַרקאַזם)

עס וועט נישט העלפען דיין צאָרן, זיידע!
ברודער-זיידע!
דער טאַטע איז קראַנק,
זעה די מאַמען...

יונתן.

(אויסער זיך)

און דערביי — געהערט;
גוטע זאַכען געהערט!
„נאַטור"; רביים זענען שווינדלער!
צוויי האַלבע קוילען צוזאַמענגעלעגט,
מיט קיין פערד נישט צו צוריי־סען...
וואָס?

משה.

(פערצאַגט)

מרימ'ל...
וואָס רעדען זיי?
מיינע קינדער רעדען, —
און איך פערשטעה קיין וואָרט...

דו האָסט דאָך דעם זיידען פערשטאַנען,
זיי פערשטעהסט דו, מרימ׳ל?

מרים.

זיי זענען צו יונג,
איך — שוין צו אַלט...

(נאָך פויזע, ענטשלאָסען)

לאה האָט פאַר דיר דעם דאָקטאָר בעשטעלט!

יונתן.

טאַטע!
לאָז איהם נישט איבער דער טיר!
מאַמישי!
לאָז איהם נישט איבער דער שוועל!
דאָס איז אין גן-עדן די שלאַנג!

משה.

(צוּבראָכען)

טאָכטער, מיט וועמען פרובסט דו זיך?
מיט וועמען ווילסטו ראַנגלען זיך?
אַ שעפעלע געגען אַ לייב —
אַ פייגעלע...

לאה.

געגען אַ שלאַנג?

יונתן.

(פלוצלונג געענדערט; שרעק און ברודער-ליעבע)

לאה...

לאה.

וואָס, אָרימער ברודער?

יונתן.

איך האָב אַ חלום געזעהן...
מיר, דעם בעל-שם׳ס איייניקעל
האָט מען אַ חלום געוויזען...
כ׳וויל דיר פּערצייהלען, לאה...

לאה.

(געריהרט)

פּערצייהל...
דו פּערצייהלסט אזוי שען...

יונתן.

(אזארט)

איך בין אין הימעל געווען!

(קוקט זיך אום, צו זעהן דעם איינדרוק)

משה.

צו וואָס קינדער זענען זוכה!

לאה.

(עטוואָס שטרענג)

פּערצייהל!

מרים.

(ווילענדיג פּערגלעטען)

פּערצייהל, יונתן, פּערצייהל...

אַז דו פערצייהלסט, טוט זיך
פון דיר, פון דיין נשמה
דער שוואַרצער וואָלקען אָב.
לייטערן זיך דיינע בלאָהע אויגען אויס,
באָדט זיך דיין מאַמעסהאַרץ אין זיי,
ווי אין אַ קריסטאָלען-טייך...

יונתן.

(פערצייהלט)

אין הימעל בין איך געווען...
אַלץ אַרום איז מערמעל-שטיין,
פריש געפאַלענער שניי —
קלאָר! אַזוי ווייס, אַזוי העל אַרום,
אַזוי הייליג — —

(פלוצלינגע ענדערונג)

לאַכסט נאָך נישט, לאה?

לאה.

ניין!
דיינע חלומות האָב איך ליעב...
פערל זענען דיינע חלומות,
פערל שיטען זיך פון מויל...
און איך, אָרימע,
איך, דיין אָרימע שוועסטער,
בעטעל אום זיי!

משה.

וואָס פאַר אַ לשון?

(קיינער הערט איהם נישט)

יונתן.

און אַזוינע שטילע,
שטילע, זילבער-ווייסע נעפּעלעך,
מיט גאָלד און פּורפּור געזוימט,
ציהען זיך, שווימען, וויקלען זיך אַרום,
הויך, הויך... איבער מיין קאָפּ...
איך רייס צו זיי די אויגען אַרויף...
מיט בענקעניש, מיט האַרציגער פרייד...
און אין די נעפּעלעך ציטערן,
שימערירען, בליצען און לעשען זיך בעהאַלטענע,
פליהענדיג אויף און אָב און אַרום —
שטערנדלעך,
גאָלדענע, קליינע, פינקעלדיגע שטערנדלעך...

לאה.

(האַפּט אָן די מוטער ביי דער האַנד)

זיינע אויגען זעה, מאַמע!
טויבען, ריינע טויבען!

יונתן.

(פערבליפט)

טויבען, זאָגסטו? טויבען!

(פערדעכטיג)

פון וואַנען ווייסטו, לאה?

(ענדערונג)

אמת, טויבען געוועזען!
זילבער-ווייסע טויבען...

און די שטערנדלעך —
זענען זייערע אייגעלעך געווען...

ל א ה.

וואָס בעטייט?

י ו נ ת ן

(נישט געהערט)

לייכטזעליג-זיסע טויבען,
טיקען זיך און באָדען זיך
אין די זילבערנע נעפּעלעך.
און דערזעהען מיך,
און גיבען זיך אַ לאָז צו מיר...
און שוועבען, און פליהען, פליהען,
נידריגער, נידריגער,
צו מיין קאָפּ צו!
און אַרום, אַרום מיין קאָפּ!
ריהרען זיך אָן אָן מיר,
פליהענדיג,
מיט די שנאָבעלעך, מיט די פליגעלעך,
אָן די קליידער,
גלעטען די באַקען מיר, ליעבליך אַזוי,
מיט די ווייסע פליגעלעך...
קושען אין די ליפּען מיך
מיט די שנעבלעך...
און רוימען מיר אין אויער אַריין,
אַזוי האַרציג בעטענדיג — — —

מ ש ה. מ ר י ם. ל א ה.

וואָס? וואָס?

יונתן.

גלייב!" „גלייב!" גלייב!"

לאה.

(פערדעכטיג)

ווּעמען?

יונתן.

אַלע גוטע, פרומע לייט,
אַלע אין דער גאָלדענער קייט...

לאה. מרים.

וואָס פאַר אַ קייט?

יונתן.

(דערויף נישט אכטענדיג)

און פלוצלינג — —

(די אויגען פינסטערן זיך, דאָס געזיכט — ברוינט זיך;
עטעמט שווער.)

לאה.

צוריק זיידע!

יונתן.

(בייז.ענטשלאָסען)

פלוצלינג—טריט!
טריט דערהער איך!

צוויי קומען אָן, צוויי!
(פערשטעלט זיך דאָס פנים מיט די הענד)
כ׳וויל נישט זאָגען, ווער.

לאה.

(געביטענד)

זאָג!

יונתן.

(בעפרייט א שטאָהלערן געזיבט)

דו און — ער!

מרים.

ווער?

משה.

וואָס פאַר איין „ער״...

יונתן.

(צו לאה׳ן געווענדט)

ער — אַ מענש פון אייז!
אויגען פון שטאָהל!
בליקען פון שאַרפע מעסער!
און אַ מעסער אין דער האַנד...
און דיר ד״רלאַנגט ער עס!

(צוריק דאָס פנים פערשטעלט, טיעף-שמערצליך)

און זאָגט דיר: שנייד!
און דו, שלעכטע שוועסטער, פאָלגסט,

פאָכסט אַרום מיט׳ן מעסער!
איבערן קאָפּ פאָכסטו מיט׳ן מעסער,
אַרויף נישט קוקענדיג;
וואַרפסט נאָר מיט די הענד אַרום...
און דאָס מעסער לויפט אַרום און בליצט...

(האַפּט זיך אָן מיט די הענד בײַם קאָפּ)

און די טויבען,
וואָס פליהען אויפ׳ן מעסער אָן,
פאַלען!
געקוילעטע,
געשאָכטענע פאַלען זיי...
אויפ׳ן ווייסען מערמעלשטיין
פאַלען זיי אונ בלוטיגען,
און צאַפּלען גוס׳ענדיג,
און פערגעהען אינ׳ם בלוט,
און פערגעהענדיג אין בלוט,
צו מיר קוקען זיי, רומען זיי:
„גלייב, גלייב, גלייב!״
און די אייגעלעך שליסען זיך —

בערגמאַן.

(עטוואָס פריהער פון לינקס אַריינגעקומען)

דעקלאַמירסט, יונתן!

יונתן.

(אויסער זיך אין שרעק)

זיידע!
זיידע! קום אַריין...

(פּויזע — פנחס בעווייזט זיך אין טיר פון בית־המדרש

(קעהרט זיך נאָך אום צו די פרעמדע יודען, וואָס געהען איהם נאָך)

אומזיסט!
מיט שרעק זייט איהר געקומען,
מיט שרעק וועט איהר געהען ...
מיט שרעק איז געפלאַסטערט אַייער וועג...

(מאַכט עטליכע שריט אין צימער אַריין, עטליכע פרעמדע קומען נאָך, אנדערע פלייבען אין טיר)

אַ פרעמדער חסיד.

איהר מאַכט חרוב אַ וועלט!

פנחס.

(וואָס האָט נאָך קיינעם קיין צייט נישט געהאַט צו בע-מערקען, קעהרט זיך ווידער אום צו זיי)

כולו זכאי מוז זיין!
„איך לייטער די וועלט, ווי זילבער
מיט׳ן פייער״ — זאָגט גאָט!
ווינטען שיקט ער אַרויס,
וואָס טרייסלען אָב פון איהר
די זינד!
„שירת דודי לכרמו״ —
זיין ווייגגאָרטען, פון זיין האַנד געפלאַנצט,
זענען מיר —
און דער שטורם זינגט:
דערנער אויסגעריסען,
און פערטילגט דאָס ווילדע גראָז!

אַ פרעמדער.

אָבער, רבי — —

דאָס האַלט נישט אויס דער עולם;
דער צבור האַלט עס נישט אויס:

פּנחס.

(סאַרקאַזם)

עולם... צבור!
ווער דאַרף איין עולם!
ווער דאַרף דעם צבור!
און ווען אַ ריינער מנין בלייבט,
און ווען נאָר איינער!
אַ געטרייער וואַסער-טרעגער!
מיט'ן שטריק אַרום די לענדען,
און מיט אַלע זיינע גרייזען זאָל ער
תהלים שרייען!
וועט שוין זיין אַ פרייד אין הימעל,
אין גיהנם—אַ מהומה...
ווען אַ דאַך-בעשלעגער בלייבט!
צום הימעל שליידערן
מיט כח „שמע ישראל!"—
זאָל איין יוד!
און ווען אַ קרעציגער!
מיט דער נשמה פּאַכט ער,
און מיט'ן לעצטען אָטעם רופט ער
גאָטס נאָמען;
בעגייט און אויסגעלייזט
ווערט די וועלט
און דאָס גיהנם — פאַלט...
איין גאָט
און איין יוד זאָל זיין,
נאָר מיט מסירת נפש,

מיט קדוש השם ...
און איהר עולם — געהט!

(ווענדט זיך אָב מיט אָבשיי, דערזעהט בערגמאַנען, ווערט צוטומעלט, צושראָקען, האַפּט זיך אָן ביים שטול)

דו ... דו ביסט דאָ ...

בערגמאַן.

(קאַלט)

ד"ר בערגמאַן, צו דיענסטען!

פּנחס.

ביין ...

(זעצט זיך אָהנמעכטיג)

דו ביסט אונטערגעשיקט
פון אונטען ...
אונטערגעשיקט פון יענע לייט ...
פון די שוואַרצע — — —

לאה.

ביין!
אַ ווייסער איז ער!
עס איז מיין חתן, זיידע!

(פּנחס קוקט אויף איהר אָבוועזענד)

יונתן.

(פאַלט צו איהם צו)

שטראָף זי נישט, זיידע!

מיט׳ן בליק נישט פערברען!
אַ כשוף-מאַכער איז ער;
זי אין גען אַריינגעצויגען...

פּנחס.

(אַרונטערפאַלענדיג מיט׳ן קאָפּ אויף דעם אָנלעהן, געבראָכען)

כּרמי שלי לא נטרתי...
געריינינגט אַ וועלט
און אָן מיין הויז פערגעסען...
גאָט, גאָט אין הימעל!
איך האָב דיינע מלחמות געפיהרט
אויף דער ברייטער וועלט!
דיין גאָרטען אויסגעשטייניגט,
דערנער אויסגעריסען...
און ס״ם... און דער וועהר-וואָלף
האָט זיך צו מיר,
שטיל, אונטער מיינע אַקסעל
אריינגעשליכען;
און דאָס קלאָרסטע,
און דאָס ריינסטע,
דאָס ווייסטע שעפעלע פערצוקט...
וועסט דו שווייגען, גאָט?
דיינע וואונדער נישט בעווייזען?
מיר נישט העלפען אין דער נויט?

(לאַנגע פּויזע. עס דערהערען זיך שלייפענדיגע טריט, — עס קומען פון בית-המדרש למך און בייניש, — די פרעמדע מאַכען זיי אַ וואַרע און לאָזען דורך מיט גרויס דרך-ארץ, זיי געהען צום רבין צו. אין דערזעלבער צייט מעהרט זיך, לויט׳ן גערודער, וואָס קומט פון דאָרט, דער עולם אין בית-המדרש, עס ווייזען זיך אויך מענשען, און

װיער צאָהל פערגרעסערט זיך אין הויף. פון טיר לינקס קומען אָן עטװאָס שפּעטער דבורה און נאָך איהר ישראל)

למך.

(צו פּנחס'ן צוגעקומען)

רבי...

(קײַכט)

ביניש.

רבי... אַ בשורה...

(פערקײַכט זיך)

למך.

נישט קײן גוטע...

דבורה.

(אַרײַנגעקומען)

די שטאָדט ברענט!

ישראל.

(באַלד נאָך דבורה'ן)

דער דאָקטאָר ברענט!

משה.

(צוזאַמענגעפאַלען)

נאָך אַ שטראָף!

יונתן.

(טראָציג)

אַ נס!

דבורה.

אַ מופת נאָך אַ מופת!

(די ישישים קוקען זיך איבער, עולם — אונרוהיג)

פנחס

איך דאַנק דיר, גאָט אין הימעל!
אָנגענומען זיך מיין קריוודע!

בערגמאַן.

(שניידענדיג)

איך בין אַסעקורירט, רבי.

לאה.

(צו ישראל)

און דו, ווייז די הענד!
מוזט האָבען שוואַרצע הענד, ישראל!
ווייז די הענד!

(ישראל רוקט זיך אָב, צושראָקען. אין פענסטער בעווייזט זיך אַיין אָבגלאַנץ פון בראַנד, אין גאָרטען אַריין לויפט אָן אַ גרויסער עולם, אַיילען צום פענסטער, רייסען עם אויף, — מען שפּאַרט פון בית-מדרש צו דער טיר)

שטימען.

— רבי, עס ברענט!

— עס געהט די שטאָדט מיט'ן רויך!
— דער ווינט שליידערט די פלאַמען
פון דאַך צו דאַך!
— העלפט, רבי, העלפט!

בערגמאַן.

דאָס קען ער נישט!

ישראל.

(צופאַלענדיג, נאָך איהם אַנדערע)

אפקורס, עוכר ישראל!

(צום עולם)

אַליין אונטערגעצונדען!
ר'איז אַסעקורירט!

עולם.

אַה:

(פאַלט צו צו בערגמאַנען)

לאה.

(צום עולם)

האַלט!

(זיי שטעלען זיך אָב)

דורכגעלאָזט!

(עס געשיהט; זי געהט צו, נעמט אָן בערגמאַנען ביי
דער האַנד)

קום, חתן מיינער!
קום, דו מענש פון ליכט,
פון דער פינסטערניש אַוועק,
פון דער שלאַנגען-נעסט...
אַדיעי, מאַמע,
טאַטע, זיי געזונד...
געדענק אָן אונז, יונתן...
מיר געהען פון דאַנען!...

(אַז דער עולם וויל זיי צוריק אַרומצוליסען)

אַוועק!
אַ וואַרע געמאַכט!
לאָזט דורך, רוחות פינסטערע,
מענשען ריינע, קלאָרע,
וואָס געהען צום ליכט!

עס נעשיהט. לאה, בערגמאַן — אָב. פנחס — פאַלט פון שטוהל אַראָב).

דריטער אַקט

דאָס זעלבע צימער, אויף אַ קליין בית־המדרש'ל איבער־געמאַכט. אין ארון־קודש, איבער איין אָפּען שענקעל מיט טליתים און שופרות, אונטער אַ מעשענעם הענגעל־לייכטער — איין איינפאַכער טיש מיט צעוואָרפען שרייב־געצייג און „קוויטלעך". דערביי — אַ פּאַטער־שטוהל. אָן די זייטען אַבגעלאָזטע מעבעל־שטיק פון ערשטען אַקט. אַ טריבער נאָכמיטאָג, וואָס לייטערט זיך. —

(מרים זיצט איינע אַליין אין צימער, מיט אַ סדור אין האַנד, נאָר זי דאַווענט נישט; פון בית-המדרש דורך דער פערמאַכטער טיר הערט זיך געררויש פון אַ גרויסען עולם; זי מערקט נישט דערויף, זיצט, אין זיך פערטיעפט, מיט אַ פערגליווערטען טרויער אויפ'ן פנים. פון הויף-גערטעל קומען אַרויף חסידים מיט טליתים און תפילין-זעק, בעמערקען מרים'ען און געהען שטיל איבער צום בית המדרש. צווישען אנדערע — דער יונגער רייכער און היימישער, און אָרימער חסיד, וואָס געהען איהם נאָך.)

דער יונגערער רייכער חסיד.

(שטעלט זיך אָב אין פאַרבייגעהן)

רביצין —

(אַז מרים ציטערט אויף)

גוט מאָרגען אייך, רביצין.
כ'קען אייך אָבגעבען פון אייער איידעם אַ גרוס...

(מרים לייכט אויף)

איך בין אין גובערניע געווען...

מרים.

(זיך אויפשטעלענדיג)

ביי מיין טאָכטער...

דער יונגער רייכער חסיד.

ביי'ן אייער איידעם...
ער האָט מיר מיינס אַ ברודער בעפרייט...
געננג געקאָסט...
רייך ווערט ער...

מרים.

און מיין טאָכטער?

דער יונגער רייכער חסיד.

האָב איך נישט געזעהן...
נישט אינגאַנצען...

(דערמאַנט זיך עפּיס, האַקט אָב צומיטעט)

האָט נישט קיין פּאַראיבעל, רביצין...

(אָב: היימישער און אָרימער חסיד ווילען נאָכגעהן)

מרים.

וואַרט...
איהר קענט דעם יוד...
פרעגט איהם אויס — —
אויף מיין טאָכטער פרעגט — —

(היימישער חסיד ראש אָב: צום אָרימען, וואָס וויגערט זיך)

האָסט דאָך זי ליעבט געהאַט ...
ז'אי' דיר קיין שלעכטע נישט געווען ...
זי האָט אַ קינד געהאַט ...
פרעג חאָטש אויפ'ן קינד ...

אָרימער חסיד.

כ'האָב מורא, רביצין ...
ישראל לאָזט קיין אויג אַראָב ...
כ'וועל פּרובען, רביצין — —

(אָב)

דבורה,

(פון עזרת-נשים-טיר, בעדרויערנדיג)

איי, מרימ'ל, מרימ'ל ...
דיין מאַן געהט האַלטען אַ דרשה,
די ערשטע פאַר'ן עולם ...
און דו זיצסט און טרויערסט ...

מרים.

כ'האָב וואָס צו טרויערן, שוויגער ...
האָט מיר אַיין איינציגע טאָכטער
חתונה געהאַט, —
צו דער חופה נישט געפיהרט!
האָט מיר איינמאָל אַ בשורה געשריבען:
אַ קינד געהאַט —
כ'וועל מיין אייניקעל נישט זעהען!

דבורה.

(מיטלײדיג, דאָך שטרענג)

פערגעס!

מרים.

אַ ברודער פערגעסט ...
אפשר אַ טאַטע אויך ...
און אפשר נישט ...
קרעכצט גאַנצע נעכט,
וויינט גאַנץ אָפט פון שלאָף ...
אַ מאַמע — קען נישט פערגעסען ...

דבורה.

קום די דרשה הערען ...
ער דרשנ'ט שוין אַ ווײַלע ...

ישראל.

(פאַלט אַריין פון בית-המדרש)

אַ ישועה, רביצינס,
אַ ישועה!

דבורה.

וואָס אַזוינס?

ישראל.

הערט!
און איהר אויך, יונגע רביצין ...
הערט זיין שטים!
דעם רבינס שטים!
אויפ'ן בעלעמער, פאַר'ן עולם,
אויסגעגלייכט, געהייבט
שטעהט ער און רעדט!
די אויגען זיינע לייכטען מיט הילף ...

און פון די לעפצען פליהען ווערטער אַרויס;
אמונה, בטחון, ליעבשאַפט צום ליעבען-נאָמען
און מסירת נפש... ווי די טויבען
פליהען זיי...

מרים.

יונתנ׳ס ווערטער...

דבורה.

אַ הויז מיט נסים; ווייטער אַ נס!

ישראל.

דער קבוץ!
רביצין, דער כח פון קבוץ איז עס!
צוזאַמענגערופען האָב איך איהם
פון אַלע עקען וועלט...
בריעף דורך רייטער געשיקט...
און געקומען —
יודעלעך, חסידימלעך...

מרים.

(שטומפּיגער עקעל)

דער עולם...

ישראל.

(מיט אויפגעהויבענעם קאָפּ)

דעם עולם!

(צו דבורה׳ן געווענדעט)

און יעדער איינציגער פון עולם

איז — אַ יוד!
און איטליכער יוד האָט —
אַ פינטעלע,
אַ פינקעלע אין האַרץ!
און קליין איז דער פונק,
און פול מיט אַש איז דאָס האַרץ,
טליעט עס קוים...
געהט מען אין חשך אַרום...
קומט מען זיך אָבער צוזאַמען,
בעהעפט מען זיך,
נעמען זיך צונויף די פינטעלעך,
פלאַקערן אויף די פינקעלעך
און שמעלצען זיך צוזאַמען
אויף אַ זון,
אויף אַ גרויסע זון, —
אויף דער קרוין צום צדיק'ס קאָפּ!

(מיט נצחון)

ניין!
נישט איבערגעריסען
די גאָלדענע קייט!

דבורה.

וואָס פאַר אַ קייט?

מרים,

געהערט שוין אַמאָל...

ישראל.

די קייט,

פון בעל שם אָן, די גאָלדענע...

יונתן.

(פון בית־המדרש מיט פרייד)

מאַמע, באָבע!
אין עזרת נשים געהט!
הערט מיין טאַטענס שטים,
זיין ליכטיג פנים זעהט...
זעהט, ווי די שכינה בליהט
איבער איהם, איבער זיין קאָפּ...

דבורה.

קום, מרימ'ל...

יונתן.

מאַמע!

דבורה.

קום, טאָכטער...

(ציהט זי)

מרים.

(זיך לאָזענדיג ציהן)

דיר צוליעב, קינד!

(דבורה און מרים—אָב. אין דרויסען לייטערט זיך, עס בעפרייט זיך א זון)

יונתן.

(צו ישראל'ן)

זעה!

אַ זון, אַ גאָלדענע זון!
זומער-לעבּ מיט אַמאָל!
זומער-לעבּ פאַר אונז!

(צוגעלאָפען צום פענסטער)

אָבגעטון דער וואָלקען זיך
פון אונזער הויז...
אונזער גערטעל בּליהט,
אונזערע הערצער — אויך!
הערסט, עס ריזעלט!
טייכער ריזלען,
שטראָמען יאָגען
פון די בּערגעלעך אַרום —
אונזער הילף!

(אין בּית-המדרש ווערט פלוצלינג שטיל)

וואָס איז דאָס, ישראל?

(אַ גערויש און וויטער שטיל)

(ישראל און יונתן אײַלען צו דער טיר, עפענען זי; עס
קומט אַריין משה, פון ערשטען און צווייטען גבּאי געפיהרט,
אונטער זיי—דער היימישער און אָרימער חסיד; משה איז
דערשלאָגען, אײַנגעשרומפען.)

יונתן.

טאַטישי...

(נעמט איהם איבּער פון די גבּאים)

ישראל.

(צו די גבּאים, היימישען און אָרימען חסיד)

לאָזט דעם עולם נישט אַריין —

די טיר פערשפאַרט —

(דער עולם ווערט צוריקגעשטופּט, די טיר — פערמאַכט און מיט די ריקען פערשפּאַרט; עס בעווייזען זיך דבורה און מרים, בלייבען שטעהען צושראָקענע אין טיר)

דער עולם.

(אין טיר פון יענער זייט קלאַפּענדיג).

— לאָזט אַריין!
— רבי!
— האָט רחמנות, רבי!

ישראל.

מ׳קען נישט! מ׳טאָר ניש׳!
דער רבי וויל התבודדות...
חשבון הנפש מאַכט ער, דער רבי!

עולם.

(קלאַפּט ווידער)

— רבי!
— מיר האָבען אַזוי פיעל צו בעטען,
— קוויטלעך צוגעגרייט!...
— מיר האָבען אַזוי פיעל בקשות...

ישראל.

שפּעטער!

(צו די גבאים)

געהט דורכ׳ן הויף...
נאַרט מיט עפּיס דער עולם אַרויס,

אַניט — צוטרייבט,
מיט שטעקענס צוטרייבט...

(גבאים און היימישער חסיד—אָב)

דער אָרימער חסיד

(ווכט און געפינט אונטער אַ באַנק זיינם אַ פעקעל)

נישטאָ דאָ וואָס צו טון מעהר ...
זייט געזונד...

(אָב, מיט'ן פעקעל אויף די אַקסלען)

משה.

(עטוואָס צו זיך געקומען)

בקשות האָבען זיי ..
קוויטלעך ...
איך ווייס ...

(נעמט קוויטלעך פון טיש, לייענט איינס נאָך אַנדערען, וואַרפט אַוועק)

„בנים״ ...
„בנים זכרים״ ...
„בעפרייען פון די זעלנער״...

(ביטער)

דאָס קען מיין איידעם...

(נישטערט ווייטער)

„פרנסה״ ...
„ווידער פרנסה״ ...
אַיין עושר אַ שענקער וויל „שפע״,

„שניי" — אַ סוחר פון וועלדער,
„רעגען" אַ דאַציגער...

(ציהט זיך אוים פאַר די אויגען די שוואַכע מאָגערע האַנד)

גענומען אַ יוד אַ שוואַכען,
אין זיינע שוואַכע, ציטריגע
הענד אַריין שליסעל געלעגט
פון בנים, פרנסה, שפע,
פון רעגען און שניי —
איך קען נישט,
כ'קען זיי נישט דערטראָגען...
גענומען אַ יוד אַ קראַנקען,
וואָס עטעמט קוים:
„פיהר אַ וועלט!" —

מרים.

(גערי‏הרט, צוטרעטענדיג)

וואָס איז דיר, משה?

דבורה

(אונטער איהר)

וואָס איז דיר פלוצלינג געשעהן?

ישראל.

מעשה שטן.
אַזאַ שענער אָנהייב געווען...

יונתן.

טאַטע, אַזאַ שענער אָנהייב געווען!

משה.

אַיין אָנהייב...
געווען אַיין אָנהייב...
געמיינט, עס קומט צוריק
דאָס אַמאָליגע,
דאָס שטראַהלענדיג-זיסע...
דער עולם אַרום אין טליתים,
ווי גלכים ווייסע,
אויגען — שטראַהלענדיגע,
בינטען שטראַהלען פון אמונה,
פון בטחון, פון גלויבען אָן מיר,
מיט מסירת נפש צו מיר,
צו בעל-שמ׳ס אַיין אייניקעל...
זאַפט דאָס האַרץ די שטראַהלען אַיין און וואַקסט,
און בליהען הייבט עס אָן, דאָס האַרץ,
און עס יאָכצט דאָס האַרץ: איך בין!
אַיין אָדלער בין איך,
ברייטע, ווייסע, שטאַרקע פליגעל האָב איך...
און דאָס אַרום זענען מיינע „יונגע”.
און איך פיהר זיי אינ׳ם בלאָהעם רחבות,
אַרויף, אַרויף, אַלץ העכער און העכער!
צושפרייט די פליגעל איבער מיינע אָדלערלעך!
און קוק מיך וואָס אַמאָל אום אויף זיי,
צי פאַלט נישט ווער? זוימט נישט ווער?
און שטאַרק די שוואַכע מיט׳ן בליק,
הייב די געפאַלענע מיט׳ן רוף!
און מיר פליהען... ווייט ווייט און הויך,
איבער דער ערד, איבער דער וועלט,
און איך רוף, און מיין קול קלינגט איבער ימים!
איבער באַרג און טאָל, פעלד און וואַלד,

דערפער און שטעט ... קלינגט דאָס קול,
דאָס קול פון מנהיג הדור, פון אמת׳ן גבור....

(הייבט זיך)

און שטאַרק איז דאָס קול, — וואָלקען פּלאַצען,
הימלען שפּאַלטען זיך פאַר איהם...
ס׳גן-עדן עפענט טיר און טויער!

(פאַלט צוריק מיד; הייבט זיך נאָך אַ מאָל אויף)

און ס׳קומען אונז אבות אַקעגען,
און צדיקים!
אָנגערוקט — דער טאַטע פנחס!
שמייכעלט דאָך אונטער ברעמען און וואָנסען...
„נישט מיין שטה... נישט מיין דרך...
„נישט דאָ אַרום געדאַרפט צו קומען...
„און נישט אַזוי...
„אָבער גוט...
„אַז געקומען!" —
דער זיידע שלמה קומט אַרויס!

(זעהר הארציג ווייך)

„דוקא אַזוי!" „גראָד אַזוי!"
אַלע פליהען נאָך,
העכער און העכער געהט דער וועג...
צום לבנת הספיר.
צום מערמעל-שטיין —
און פלוצלינג — —

ישראל.

וואָס פלוצלינג?...

מ ש ה.

„שווינדלער" האָט אַ רוף געטון!

י ש ר א ל.

ווער?

מ ש ה.

איך ווייס?
אפשר לאה פון ערגיץ...
אפשר דער דאָקטאָר — איהר מאַן...
אפשר אין בית-המדרש ווער...
אפשר אַ בת-קול גאָר...
צי ביי מיר איז האַרץ?

ע ו ל ם.

(פון אונטער דער בית-המדרש-טיר)

רבי —
גבאים טרייבען מיט געוואַלט,
האָט רחמנות, לאָזט אַריין...
מיר שרעקען זיך אַזוי!

מ ש ה.

(בעט זיך ביי ישראל'ן, ביי אַלע אַרום)

לאָז אַריין...
לאָזט אַריין דעם עולם צו מיר...
לאָזט מיך פאַר'ן עולם
כורעים פאַלען,
מודה זיין,
מתודה זיין...

אַ יוד מוז דאָך עהרליך זיין!

דבורה.

(וואָס איז ביים פענסטער געשטאַנען)

עמיץ געהט...
לאה, דאַכֿט זיך, געהט...
אַ פערבלענדניש, צי וואָס...

מרים.

(צוגעלאָפען צו דער טיר, ווילענדיג און נישט קענענדיג
מיט די פערציטערטע הענד זי עפענען.)

עס איז לאה... עס איז לאה...

(שרעק)

נאָר אַליין, אָהן דעם קינד...
און זי וואַקעלט זיך,
און ווי בלאַס זי איז..
יונתן, דיין שוועסטער געהט, —
עפען איהר!

(יונתן קעהרט זיך אָב)

משה.

שטראָפען קומט זי, שטראָפען...

לאה.

(ארײנגעקומען, אָנהאַפענדיג די מוטער ביי די הענד, —
צום פאָטער)

ניין, נישט שטראָפען, טאַטע...

יונתן.

(ווענדט זיך אום, שטרענג)

פון וואַנען קומסטו, לאה?

לאה.

פון דאָרט, פון ווייט....

יונתן.

וואו אַהין, געהסטו, לאה?

לאה.

צו אײַך...

יונתן.

נאָך וואָס?

לאה.

נאָך הילף!

יונתן.

דו — צו אונז?

ישראל.

האָסט דאָך אויסגעפיהרט,
אַ גרויסען נצחון געהאַט!

יונתן.

געזיעגט, צו ליכט געגאַנגען!

לאה

ליכט איז—קאַלט...

(ציטערט)

אַזוי קאַלט...

משה.

דיר פעהלט עפּיס, לאה?

לאה

וואָס האָב איך, טאַטע?!

ישראל

(לאה'ן בעטראַכטענדיג)

איין אָבצעהרונג...

לאה.

(בעשטעטיגט)

איין אָבצעהרונג...

(פּויזע)

און דאָרט,
דאָרט אין וויעג געלאָזט אַ קינד...
דיין איינציגער שוועסטערס קינד, יונתן!
דיין אייניקעל, טאַטע!
מאַמע, דיין אייניקעל ליגט דאָרט בלינד...

אַלע.

בלינד?

ל א ה.

אויגען האָט עס, גרויסע!
מיינע, דער מאַמעס,
דעם עלטערזיידענס אויגען...
פלעגט אויך אַמאָל אַזוינע האָבען
יונתן...
און אפשר האָסט דו נאָך אַמאָל אַזוינע...

י ו נ ת ן.

(האַרט)

ניין!

ל א ה.

מיין קינד האָט!
און עס קוקט מיט די גרויסע,
מיט גרויסע טויבען-אויגען,
אָבער זעהען זעהט עס נישט!

מ ר י ם.

טאָכטער!

ד ב ו ר ה.

וואָס אַזוינס?

מ ש ה.

פאַרוואָס?

ל א ה.

ווייל דאָס,

וואָס קוקט ביים מענש דורכ׳ן אויג אַרויס,
דרימעלט נאָך דאָרט....
די יונגע נשמה שלאָפט,
נאָך נישט אויפגעוועקט...

(צעוויינט)

און וועקט זיך דאָס נשמה׳לע אויף אַמאָל,
מיך,
די מאַמען זעהען וועט עס נישט!
העלפט מיר!

ישראל.

און דער דאָקטאָר, דיין מאַן?

לאה.

איך האָב איהם נישט...
מיט מיין לייב, וואָס איז פון מיר אַראָפּ
צוזאַמען,
האָב איך זיין ליעבשאַפט פערלוירען...
און ד׳אַפּטייק האָט פאַר מיר קיין תרופה נישט;
ער זאָגט אַזוי!
אַלץ איינס!
איהר העלפט...
לאָזט מיך ביי מיין קינד!
העלפט!

יונתן.

צו מענשען פון פינסטערניש
קומסט דו, מענש פון ליכט,
נאָך הילף...

לאה.

כ׳בין שוין נישט שטאָלץ!
דער טויט
האָט אויף מיינע אַקסעל
זיין האַנד געלעגט;
דריקט מיך אַראָב, אַראָב
צו אַייערע פיס —

(פאַלט אין דער מוטערס אָרעם אריין)

יונתן.

קלאָר געוואָלט, ליכט בעגעהרט!

לאה

שווייג!
רחמנות האָב און שווייג!
קלאָר איז שניי —
און שניי איז קאַלט, שניי איז טויט!
עס יאָגט דורך די ביינער אַ פראָסט!
קלאָר — איז טויט!
דער אין תכריכים ווייסע
איינגעהילטער סוד!
וואָס קלאָר איז קאַלט
און ווי אַייזען האַרט,
ווי שטאָל...
אויב עס בליצט,
איז עס, יונתן, אַ מעסער,
וואָס קוילעט דיינע טויבען!
אויב קלאָר,

(פערצווייפלונג)

אויב קלאָר, בין איך פערפאַלן!
דער לעצטער טראָפּען בוימעל
ברענט זיך אויס — אין לאָמפּ!
אַזוי זאָגט ער!...

מ ש ה

אָ, „געזעץ" האָט ער געזאָגט —

י ו נ ת ן.

און — נאַטור ...

ל א ה .

אָהן רחמנות פאַלש!
געזעץ איז אַ קייט!
נאַטור — אַ שטריק אויפ׳ן האַלז ...
ווערגט, שטיקט, לאָזט נישט עטעמען דער שטריק!

(העפטיג)

עס קען נישט זיין קיין הפקר-וועלט —
איז דאָ אַ וועלט, מוז זיין ווער,
וואָס פיהרט די וועלט;
מוז זיין איין אויג, וואָס קוקט אויף אונז!
אין אונז, אין אונז שלאָגט אַ האַרץ,
די וועלט מוז האָבען אויך אַ האַרץ!
אַ באַרמהערציג האַרץ ...

(געבעט)

בעט פאַר מיר —
בעט פאַר מיר ביים האַרץ,
ביים באַרמהערציגען האַרץ בעט! —

משה. יונתן.

מיר ? — מיר ?

לאה.

איהר !
איהר, די גרויסע, די הייליגע — איהר !

משה.

לאה, איך בין אַ וואורם !

לאה.

און דו, יונתן ?! אָרימער טאַטע !
יונג בּיסטו און שטאַרק ...

יונתן.

וואו זענען מיינע טויבען, לאה ?

לאה.

(טויבענאַרטיג.)

גלויב ... גלויב ... גלויב ! ...

יונתן.

(האַרט.)

זיי זענען טויט !

משה.

(פלוצלינג, אויפשטעהענדיג, צו ישראל'ן, רבי'ש-שטאָלץ-
פערביטערט)

עפען !

י ש ר א ל.

(דערשראָקען).

כ׳עפען! כ׳עפען!

מ ש ה.

לאָזט אַריין!
דעם עולם לאָזט אַריין —
דעם גאַנצען עולם לאָזט אַריין!

י ש ר א ל.

(עפענט מיט פערציטערטע הענד, זעהר וועהמיטיג)

צוגאַנגען זיך...
אַ מנין קוים — —

מ ש ה.

רוף אַריין!

י ש ר א ל.

כ׳פאָלג, רבי, כ׳פאָלג!

(ווינקט אריין דעם עולם; זיך צוריק צום צימער ווענדענדיג.)

די אויגען זיינע! די אויגען!

(עס קומען אריין אַ צעהנדליג איבערגעשראָקענע יודען; דאָס מעהרסט בטלנים. צווישען זיי ישיש פון צוויי חסידים געפיהרט)

מ ש ה.

ליכט!

אָנגעצונדען זאָל ווערן ליכט!

(ישראל און די יורען טוען עס)

מ ש ה.

מיין טלית!

(ישראל לויפט נאָכ'ן טלית צום ספרים-שענקעל)

מ ר י ם.

וואָס ווילסטו, משה?

מ ש ה

פרובען!

י ו נ ת ן.

פרוב, טאַטע, פרוב...
זעה, ווי בלאַס זי איז...

מ ש ה.

פאַלען, —
ווי דתן ואבירם פאַלען
ווי קורח!
נישט צוטרעטען ווערען, ווי אַ וואורם!

(הילט זיך פיבערהאַפט איין אין דערלאַנגטען טלית;
ישראל טרעט אָב פאַר שרעק, ווערענד משה געהט צום ארון)

ל א ה.

(רופט נאָך מיט שרעקיגער הרטה)

טאַטע —

(אז ער הערט נישט)

מאַמע ...
עס פאַלט אַ פחד אָן אויף מיר –
יונתן ...

(האַפּט איהם אָן ביי דער האַנד; יונתן רייסט זיך אויס
קעהרט זיך אום)

(משה, קושענדיג היציג דאָס פּרוכת, עפענט דאָס ארון-קודש,
שטעקט אריין דעם קאָפּ, זאָגט עפּעס, ווייענדיג שטיל.)

לאה.

(צו יונתן.)

זעה —
זעה, ווי זיינע אַקסלען צוקען —
ווי עס ציטערן די הענד!

משה.

.... מתפלל ...
מתפלל בין איך פאַר איהר —
פאַר מיין טאָכטער, פאַר מרים׳ס טאָכטער, לאה!
און ווייל איך בין אַזוי שוואַך,
און ווייל איך בין אַזוי, אַזוי געפאַלען
און ווייל איך בין די שוואַכסטע רינג
אין דער קייט, אין דער גאָלדענער —
בעט איך פון אבות הילף —
מיהט אייך!

(פויזע, טאָן-ענדערונג)

טאַטע!
איך, דיין שוואַכער זוהן, משה –

בעט ביי דיר פאַר איהר,
פאַר דיין אייניקעל! —
מקנא קנאת השם צבאות
ביסטו דאָ געווען!
וואו אַ שלעכטער וואורצעל — אויסגעריסען!
אַיין אומריין שעפּעלע — פערטריבען —
ווי זילבער האָסט'ו געלייטערט אונז
מיט פייער —
דיין אייגענעם טאַטען און אַ ל ע,
אַלע אַרום אַוועקגעגעבען פאַר גאָט!
צונד!
צונד ביסטו געקומען אויף דיין לוין!
גרויס —
ביים כסא הכבוד
אין דער רעכטער האַנד
איז דיין פּלאַץ!
העלף!
און טאָמער ביסט דו ביין אויף איהר—
ווידערשפּענסטיג איז זי קעגען דיר געווען —
געדענק:
לא תקום שטעהט,
לא תטור שטעהט,
אויפ'ן עולם-האמת ביסט דו דאָך —

ו נ תן.

אַזוי, אַזוי טאַטע, אַזוי...

ל א ה

(פערצוקט).

נישט אַזוי!

ניט אַזוי, טאַטע...
זאָג: חרטה האָט מיין האַרץ!
זאָג, אַז איך גלויב אין איהם,
אַז איך ליג ביי זיינע פיס,
אַז איך וואַש מיט טרעהרען זיי —
אַז איך וואַרף מיך פאַר איהם אין שטויב —

מ ש ה.

הערסט, טאַטע?

(פויזע.)

און דו, זיידע!
דו גרויסער יוד, שטאָלצער יוד — —
זיי אויף מיר ניט בייז,
וואָס איך קום אַזוי צו דיר,
וואָס איך שטעל צונד אויס די האַנד צו דיר
און בעטעל דיין גנאָד!
ניט שבת׳דיג און ניט יום-טוב׳דיג
איז דיין אייניקעל —
געפאַלענע זענען מיר!
אויף בעטעל-ברויט געקומען זענען מיר...

מ ר י ם.

ניט אַזוי, משה, ניט אַזוי...
דאָס וועט ער דיר ניט מוחל זיין —

ל א ה.

ניין, ניט אַזוי, טאַטע,
זאָג, איך האָב איהם ליעב געהאַט...
זאָג, אַז איך געדענק איהם נאָך —
אַז די שטראַהלען פון זיינע אויגען
בליהען נאָך אינעם האַרץ ביי מיר.

אַז אין מיין נשמה ציטערט נאָך
זיין ליעבער, ליעבער שמייכעל דאָרט! —

מ ש ה.

און דו,
דו עלטער-זיידע —

(שטיל.געבעט.)

און דו עלטער-עלטער-זיידע!
און — די קייט!
די גאַנצע גאָלדענע קייט —

(שטיל-געבעט; פערצווייפעלט)

זיי שווייגען!

ל א ה.

אַ וואָלקען געהט....
איבער מיינע אויגען ציהט
אַ נעפּעל זיך —
פינסטער ווערט.
טאַטע!
איינמאָל, וויל איך, זאָל מיין קינד מיך זעהען!
זאָל מיין אָבגלאַנץ בלייבען דאָרט אין אויג!
איינמאָל, נישט מעהר!

(אָרימער חסיד נעהמט דעם זאַק פון אונטער דער באַנק אַפּער)

מ ש ה.

און דו —
דו אַליין —
ווען איך רוף צו דיר —
גיב אַ צייכען מיר!

אַז דו ביסט!
אַז עס איז פאַרהאַנען אַיין אויג —

אָרימער חסיד.

שלעבּט!

(חאַפּט דעם זאַק אויף די אַקסעל, לאָזט זיך צו דער טיר.)

יונתן.

(לויפט גלייכצייטיג צו צום פאָטער, שטעלענדיג זיך צווי־שען פאָטער און ארון־קודש)

מען טאָר נישט פּרובען גאָט!

(עולם עטעמט אָב פון שרעק, אויגען בליצען אויף).

משה.

(זיך אומקעהרענדיג, פערצווייפעל.)

לאה, ער לאָזט נישט!

לאה.

(צוזאַמענפאַלענדיג פאַר שרעק)

דער זיידע פנחס,
דער זיידע פנחס...

שרעקיגע שטימען.

איבערגעריסען,
איבערגעריסען די קייט!

ישראל.

(פלוצלינג ענטשיַאָסען)

ניין!
יונתן איז רבי!

לאה.

(דערשראָקען)

יונתן?!

מרים.

(אָפּוועהרענדיג)

קינד מיינס!

(יונתן וואַקעלט זיך)

ישראל.

דער עולם וויל, דער עולם הייסט!

מרים.

(אנגסט-אױסגעשריי)

דער עולם...

עולם.

מיר ווילען, מיר הייסען!

לאה.

(מיט האָפנונג)

זיי! ווער!

יונתן.

(מיט אַמאָל ענטשלאָסען.)

איך בין!

(פאָרהאַנג)

אין פּאליש אויף דער קייט.

(אַ חלום פון אַ קלויזניק).

דראמאטישע פּאָעמע, מיט ווייסן פערז,

אין דריי אקטן.

פערזאָנען:

זינדיגער — א קלויזניק.

ברכיה — א רייכער אויפגעקומענער בעל הבית, פון א יאהר 50—60, פראַ־פינאַטאַר, שבת־שענקער, הייבען האלטער, ארענדאטאר פון א מיהל און א פיש־טייך, א תבואה־סוחר און דערגלייכען.

זיין ווייב,

זוהן,

איידימעס און

שניערען.

זיין יונגסטע טאָכטער.

רב,

שמש,

מחותנים.

משוגענער.

אויסגעלאַסענע.

דריי גבאי׳טעס.

בחורים, יונגע לייט, בעלי־בתים, קצבים, קלעזמער, א בדחן, אָרימע לייט.

צווישן די לעצטע:

א שמייסער, א טרעגער, א האלץ־העקער, א לאמער, א בלינדער, א וואסער־פירער, א בעטלער און דערגלייכען. און אזוי יודען און יודענעס.

ס צ ע נ ע :

אַ פ אָ ל י ש מיט אַ ברייט־געעפֿענטען טויער צום שֿהל־הויף אין הינטערגרונד.

אין פ אָ ל י ש (פֿון פֿאָדער־ צום הינטערגרונד גערעכענט):

ר ע כ ט ס — איין אייזערנע טהיר צו דער שוהל אַראָב. — אַ באַנק פֿאַר דער וואנד. — טרעפּ ארויף צו דער ווייבערישער שוהל.—

ל י נ ק ס — אַ טהיר צו דער בית־דין־שטוב. — די קונא: אין דער וואַנד פֿון א נישט טיעפֿער נישע — אַ קייט, מיט אַ האַנד־רינג געענדיגט. — טרעפּ צום בית־המדרש ארויף.

צ י י ט:

אַ הערבסט טאָג.

די אַקטען שפּילען זיך:

דער ערשטער — נאָך שחרית.

דער צווייטער — נאָך מעריב.

דער דריטער — חצות־צייט.

ערשטער אַקט

(פאָרהאַנג).

אין שוהל־הויף — איין איבערגעלעגטע, נישט אויפגעשפּאַנטע בויד. דער שמייסער פּאָרט זיך ביי די פערד. פרעמדע יודען, אין וועגס־קליידער, איינער איין אַלטער — אין, אנדערע — ביי דער בויד, זענען אויפגערעגט, פערזאָרגט. היימישע, וואָס קומען אַן און געהען אָב רעכטס און לינקס פון שוהל־הויף, גיבען זיי שלום; בעדויערן, טרייסטען, פרעגען אוים, ווערען אויסגעפרעגט... דערביי ווערט אַלץ געקוקט צום פּאָליש. צווישען עולם, און אַממעהרסט אויפגערעגט, דרעהען זיך אַרום קלעזמער מיט די כלים אין די הענד.

אין פּאָליש, אויף דער באַנק פאַר דער וואַנד, זיצט דער בלינדער. נעבען איהם, האַלב ליגענדיג — דער לאָמער. צו זיי קומען צו אָרימע לייט פון פּאָליש. אין עק באַנק, צו דער שוהל־טהיר צו, אָן וועלכער עס איז אָנגעשפאַרט אַ צוזאַמענגעשטעלטע חופּה, — זיצט אַ שמש מיט נישט אָנגעצונדענע הבדלות אין דער האַנד. דרימעלט, חאפּט זיך אַלע ווײלע אויף, קוקט זיך אום דערשראָקען, דרימעלט צוריק איין. אַלע וואַרטען עפּים אָב פון בית־דין־שטוב.— פון דאָרט דאַרף אַרוים ענטשיידענדעם — אַ זעהר וויכטיגע זאַך פאַר אַלע. פון בית־דין־שטוב הערט זיך אָפּט אַ גערודער פון פיעל מענשען; אַמאָל—איינציגע אויסגעשרייען: צער, צאָרן א. ד. ג. די טהיר איז, קענטיג, פון אינערוויינינ מיט מענשען פערשטעלט. פאַר דער בית־דין־שטיב שטעהען יונגע לייט, וואָס האָבען, שפּאַרענדיג אין טהיר, קוים אַ שפּאַרע געעפענט, דורך וועלכע זיי קוקען אַריין, הערען־אונטער, וואָס אינערוויינינ טהוט זיך.

צווישען שוהל־הויף און פּאָליש — א בעשטענדיגער מענשען־טויש.

(אָרימע לייט קומען איינציג־ און פּאָרען־ווייז פֿון שוהל־הויף אין פּאָליש אַריין, געהען צו דער באַנק צו. רעדען בעדרויערענד, פֿערדראָסען.)

שמייסער

(ברומט)

בײַ ר׳ ברכיה׳ן מע׳ געהאַט...

ערב שבת — מרחץ־נעלה,

און אַ העמד,

און פֿון לײַב אַראָב — אַ מלבוש, —

(צאָרן)

דאָס׳ם דער האָבער געשטאָכען!

לאָזט ער קיין חופּה נישט שטעלען,

זיין כלה, זאָגט ער!

טרעגער.

פֿון לײַדינגעהן קומט עס, פֿון הוריות,

פֿון קוועטשען די באַנק אין קלויז, —

וואָלט ער אַ קאַסטען געטראָגען...

האָלץ־העקער.

האָלץ אַ פֿוהר׳ל צוהאַקט...

בלינדער.

(פֿאַרטראַכט).

אַ שיינע מוז זי זײַן...

ניט עפּעס־וואָס און וואָס:

עפּעס צו ״מײַנק נײַער־ערהײַט״.

צו נעהמט זיך עס...

וואַסער־פֿיהרער.

ד׳פֿלעגן זײַ בײַם טײַכעל טרעפֿען.
ד׳פֿיל דאָס פֿעסיל, פֿאַיע ס׳פֿערדיל,
גיב מיט דער ב י י ט ש אַ קנאַק, —
נישט זײַ זעהען, נישט זײַ הערען...

שמש.

(וועקט זיך, זיפֿצענדיג.)

פֿערזינדיגט זיך...

לאַמער.

פֿין געהאַט, צו שלעפּטס געלאָפֿען...

בלינדער

אויגען —
דעם יצר הרע׳ס מעקלער...

(דריי גבאיטעס זענען ארויס געקומען פֿון דער ווייבערישער שוהל. די ערשטע, מיט אַ צדקה־פּושקע אין האנד, איז אַראָבגעגאַנגען און געשטעלט זיך אויפ׳ן לעצטען טרעפּ. די צווייטע, מיט אַ גראָבען סדור אינטערן אָרים, אין איהר נאָכגעהינקען, און שטעלט זיך ביי דער אָנלעהן רעכטס, אַ טרעפּעל צופֿריהער. די דריטע, וואָס האָט דערווייל פֿערמאַכט הינטער זיך די שוהל־טהיר, שטעלט זיך אַ טרעפּעל העכער, ביי דער אָנלעהן לינקס. אַלע דריי בויערן זיך מיט די אויגען אין טהיר פֿון בית־דין־שטוב).

ערשטע.

און די תורה הקדושה האָט נישט בעשיצט!

צווייטע.

און אז אין צעדער פֿאַלט אַריין די פֿלאַם...

דריטע.

דעם לויתן ציהט די נעץ...

(בלייבען אַ ווײַלע ווי פֿערשטאַרט; געהען דערנאָך, איינציגווייז און טיעף־בע־דויערענד, אויפ׳ן שוהל־הויף אַרויס, און מישען זיך אויס מיט אַנדערע ווייבער).

בעטלער.

(קומט מיט אַ טאָ־בע פֿון שהל הויף, געהט צו צו דער באַנק:)

היימעלט די אָרימע סעודה!

(ווארפט די מארבע אונטער דער באנק, זעצט זיך צווישען שמש און בלינדען.)

(קלעזמער מיט'ן בדחן, וואס זענען געקומען פון שוה:=הויף, געהען צום שמש צו.)

אַ קלעזמער.

(קלאָגט זיך)

אָנגעבאָרנט זיך אין קרעמיל...

בדחן.

וואָכען לאַנג דעם קאָפּ געדאַרט

אויף נוטריקון — ראשי תיבות,

גראַמען נייע און המצאות — —

אַ צווייטער קלעזמער.

האָב איך אויסגעקלערט אַ וואָלאַך

פון דער נאָדעל צום בעדעקענס,

פאַר ר' ברכיה'ס מיזיניקיל!...

און אַ מאַרש, אַ שפּאָגעל-נייעס,

זאָל ער קנאַקען צו דער חופה...

נעהט אַ קלויזניק —

שטימען ביי דער טהיר פון בית־דין־שטוב.

(האַקען איבער).

— דער רב!

— דער רב רעדט!

— מ'הערט נישט אַ וואָרט...

שמש.

(צופיהרט די חופה).

און אַ חופה, זעהט, אַ נייע —

ווייסער אַטלאַס, אויסגעהאַפטען,

און מיט פלימערליך געשטיקט, —

פון די שנורען און די טעכטער...

(בעלי-בתים, 'אַזויגע, וואס לערנען נאַכען דאַווענען, קומען מיט טלית-און תפלין-זאַק פון בית המדרש טרעפּ אַראָב).

ערשטער.

זיצט דער חתן אין אכסניא...

צווייטער.

(נאָך אַ בליק צום שוהל־הויף).

און די בויד — נישט איינגעשפּאַנט...

דריטער.

אָבער וואָס אַ קלויזניק קען...

(שטעלען זיך אָב און מיט פּאָליש).

ערשטער.

(צו דער טהיר פון בית־דין שטוב צו).

וואָס הערט זיך דאָרט?

אַ שטימע

(ענטפערט):

ס'רעדט נאָך דער רב!

ערשטער.

זיין בעסטער תלמיד!

צווייטער.

סמיכה נעגעבען...

דריטער.

פאר איין איידעם געוואָלט...

צווייטער.

נאָך אַזאַ דרשה!

קאָפּ אויף קאָפּ געווען די שוהל...

דריטער.

פייער געשיט! —

ערשטער.

ווי אַ גלאָק געקלונגען...

שמש.

ד'גייט דערנאָך אויף קבר אבות,

קום פאַרביי זיין פאָטערס קבר,

קלאַפּ איך נאָך אין ברעטיל אָן:
קלמן, זאָג איך, נישט דערלעבט!
נישט בעשערט געווען דער נחת...

בדחן.

דרעהט זיך ציינד אין קבר איבער —
(געהען אַרויס צו דער בויד).

שמש.

מעשה שטן, מעשה שטן...

שטימען ביי דער טהיר:

— מחותן רעד!
— מיט דער ריש...
— קלאַפּט אין שלחן מיט דער פויסט —
„חצי נדן קנס". „הוצאות".

בחורים.

(מיט תפלין-זעקליך פון בית־המדרש אַראָב, סודען זיך):
— ר'האָט דעם שוואַרצען זיך פערקויפט...
— שוואַרץ אויף ווייס אַ כתב געמאַכט.
— און גע'התמ'ט
— מיט'ן בלוט פון יונגסטען פינגער
— רוישען פלעגט עס האַלבער נאַכט...
ג'זאָגט: אַזוינע ווינטען בלאָזען;
גאַנצע שאַרען פייגעל שוועבען! —
ס'האָבען רוחות זי געטראָגען
נאַכט אויף נאַכט צו'נ'איהם אין קלויז.
פון בעט אַרויס, אַ נאַקעטע!

שטימען ביי דער טהיר פון בית־דין־שטוב

— ברכיה רעדט...
— ס'צאַפּעלט איהם די ווייסע באָרד.
— ס'ציטערט די אויסגעשטרעקטע האַנד.
עפּ'ס זאָגט ער, עפּ'ס שווערט ער...

עס קומט אָן דזרכ'ן שוהל-הויף דער משוגע'נער, אָבגעריס'ען, מיט אַ טעפּיל אין האַנד).

בעטלער.

(שפּרינגט אויף).

האָסט בעקומען? —

משוגענער.

(קערט איבער דאָס לעערע טעפּיל, געהט ווייטער. צו אַ בחור, וואָס ער בעגעגענט אויפ'ן וועג).

דיִ גאַס איִז שוואַר'ץ...

דיִ ברכיה'כע — חלש'ט...

(צו די בחורים, וואָס רינגלען איהם ארום).

די כלה ברעכט זיִך די ווייסע הענד,

רייסט זיך אוים דיִ האָהר, די שוואַרצע,

וויינט דיִ בלויע אויגען אוים,

וואַשט דער מוטערס פּים מיִט טרערען,

וויִל אַהער — רייסט זיִך אַהער —

מ'וויִיסט ניִשט, נאָך וואָס —

שטימען ביי דער טהיר פון בית-דין-שטוב:

— ער אַליין!

— ר'אָט זיִך אויפגעשטעלט און רעדט...

— אויפגעוואַקסען!

— ווי אַ יונגער בוים אין וואַלד!

— שטרעקט דיִ האַנד אוים ווי אַ שררה;

— הערט דיִ שטיִמע פון אַ מלכות...

(פּויזע. די יונגע לייט שפּאַרען זיך שטאַרקער אין טהיר. זי גיט מעהר נאָך. עס ווערט אַ ברייטע שפּארע).

(פּויזע).

(פון בית-דין-שטוב הייבען אָן איינציגווייז אַרויסצוקומען יונגע לייט, פערוואונדערט, פערבליפט דערשאָקען).

אַרויסגעקומענע.

— „זײַן געזאַנג"...

— „דער תוך פֿון זײַן נשמה איז זי"...

— „זײַן שבֿי — נהי"

אַ שטימע אין פּאָליש.

וואָס לאָזט מען איהם רעדען?!

אַרויסגעקומענע.

(מעהר דערשראָקען).

— זײַן רוח הקודש, זאָגט ער.

— היילינג, זאָגט ער, איז די ליעבע...

— ליעבע זאָגט ער איז דער סנה...

— ליעבע האָט די וועלט בעשאַפֿען!

אַ שטימע אין פּאָליש.

פֿערשטאָפּט'ס סמויל!

אַרויסגעקומענער.

„גאָט איז די ליעבע" —

אַ צווייטע.

(לויפֿט צו דער שוהל-טהיר).

וואו דער שופר?

אַ דריטער.

מחרים זײַן, מנדה זײַן...

(רייסען די טהיר פֿון שוהל, זי גיט נישט נאָך).

אַ שטימע פֿון בית-דין-שטוב.

רײַסט די צונג איהם פֿון מויל אַרויס!

שטימען פֿאַר דער טהיר

— לויפֿען מיט די פֿויסטען צו.

— שטעלט זיי אָב מיט'ן בליק!

ווי אַ מלך זײַנע קנעכט!

— רעדט און שמײַסט, ווי מיט ריטע,

— ז'בויגען זיך אונטער די רייה,
ווי זאנגען, פון האָגעל געשמיסען...
— ער געהט אַרויס...

(אונגווילקירליכע וואַרען עס קומט אַרויס דער זינדיגער, הינטער איהם — די אנדערע).

זינדיגער.

(אַרויסקומענדיג).

אין מיר האָט אויפגעפלאַמט אַ רויז.
ווילט איהר, דערנער, שטראָפען מיך?
מייז, פון פינסטערע לעכער אַרויס,
ווילט איהר משפט'ן די נאַכטיגאַל
פאַר איהר מאָרגען-ליעד,
פאַר איהר פריהלינג-ליעד,
פאַר'ן העכסטען ליעבעס-ליעד?!
שוואַרצע, פינסטערע וואָלקען-שטיקער,
ציטערט איהר פאַר מאָרגענשטראַהל?

(בעמערקט די קלעזמער).

עה, קלעזמער, שפּיעלט אַ זמר!
פידעל, שפּיעל! גיס די זיסע
קעניגליכע בענקשאַפט אויס,
ווי אַ שמעקענדיגען בוימעל..
און דו, פלייט, —
דעם קעניג'ס ציטערינגע פרייד,
זיין בליהענדיגע ליעבע זינג!
קינדיג, באַס, דער וועלט זיין ווילען!
זאָג אַ בשורה אָן, טראָמפּייט —
צו זיין מלכה דער קעניג געהט!

(קלעזמער געהאָרכען אונגווילקירליך און שפּיעלען).

אַ מאַרש!
פּויקען, טעלער, קעסעל-פּויק!

זאָלען ציטערין די הייזער,
און פאַר פרייד די הימעל־הייך,
זאָל'ן זיי שיטען מיט די שטערן
אויפ'ן חתן'ס קאָפּ, ווי האָפּען!
צו זיין מלכה גערט דער קעניג.

ברכיה'ס טאָכטער.

(האָט זיך אַריינגעריסען צווישען עולם אין פאַ־ליש.)
ניטט מיין מלך, גיטט דיין מלכה!
ד'האָב רחמנות געהאַט מיט דיר!
אַ יתום אַנגעקלאַפּט אין טהיר,
אַ שוועסטער־האַרץ געעפענט דיר,
(חאַפּט זיך אָן ביים האַרצען).
און די שלאַנג אין בוזים בייסט!
(צום רב צופאַלענדיג).
רבי, איך בין ריין פון זינד!
(צום מחותן).
ריין ווי גאָלד איז ברכיה'ס טאָכטער!
מאַכט, מחותן, ניטט קיין ביזה,
און בעדעקט ניטט, האָט רחמנות,
ז'טאַטען'ס ווייסען קאָפּ מיט שאַנד,
טייט מיר ניטט די קראַנקע מאַמע...
(צו אַלע געווענט).
ד'בין ניטט שולדיג.

זינדיגער

שולדיג בין איך!

רב.

הערט! איהר הערט?
ער לייקענט זיינע ווערטער אָפּ
(אויסרופענדיג).

ברכיה׳ס טאָכטער איז ריין,
ווי א שפּיגעל אָהן א הויך,
זי: א בת ישראל — —

ברכיה.

(אויפהייבענדיג די טאָכטער).

עולם, זעהט!
איז א פּאַ. יקייט אין די אויגען?
קענען אזוינע ..יגן לייגען?

ב.

(׳, צ מחותן).

הייס שפּאַנען אויס די בויד!
מנחה דאַווענען — דעם חתן...
האָט א חשד א זינדיגען,
אויף א בת ישראל געהאַט,
זאָל ער תשובה טהון!

(צו ברכיה).

פיהר די כלה צום בעזעצען!
זאָל איהר זיין כפרת עון
אַט די חרפה, אַט די בושה,
זאָל עס גאָט געדענקען איהר
אין א סכנה־שעה...

ברכיה.

(אַרויספיהרענדיג די טאָכטער).

אָרימע לייט — צו דער סעודה!
אויף דער שמחה — ווער א גוטער פריינד!
נעהט צום חתן — יונגע לייט...

(ס׳מעהרסט אָב).

רב.

(רופט זיי נאָך).

ד'וועל מסדר קדושין זיין!

(צום זינדיגער).

און דו...

האָסט אַ יוד די שמחה געשטערט,

לשון הרע געזאָגט...

צו ווייט געגאַנגען, צו ווייט,

נעם דיך צוריק.

זינדיגער.

רבי, ווען צוריק,

קומט מען קיינמאָל צום קבר נישט.

רב.

גיב די האַנד צו דער רינג...

(עמ'ץ הייבט א'יף די קייט, פירט זי צו).

זינדיגער.

ניין, ניין, דאָס נישט!

נאָר דאָס נישט,

לאָזט מיך געהען...

רב.

ביז צו מאָרגענס!

צו דיין גוטען גיב די האַנט...

זינדיגער.

מיך וואַרט קיין גוטס נישט מער...

רב.

גאָטס רחמנות איז גרויס,

און דער זכות פון דער הייליגער תורה

וועט ביישטעהן דיר!

אַ טאָג פון שאַנד און שפּאָט

וועט ברעכען דיין שטאָלץ!

פאַראָבלאָזען וועט זיך די נאַכט,
די שטילע נאַכט...
וועסט דו איינזאַם אין פערגעסען,
אין דער שטילקייט איינגעהילט,
זיך מיט דיר אליין בערעכענען...
אַ חשבון מאַכען...

זינדיגער.

שוין געמאַכט,
און קיין רעשט איז נישט געבליעבען!

רב.

געבליעבען:
דער הייליגער פונק
פון דער תורה, דער הייליגער.
אונטערן זינדיגען אַש!
גאָטס רחמנות איז גרויס,
אין דער שטילער נאַכט וועט ער שיקען דיר,
זיינע צוויי מלאָכים ווייסע —
פון תשובה, חרטה און איבערגעבעניש
צו איהם...

(צום שוהל־הויף געגעהנט זיך חופה־מוזיק).

אונגעדולדיגע שטימען אין פאָליש.

— גיב, הונד, די האַנד צום רינג...
די כלה גערט שוין צו דער חופה...
— מיר צושפאַלטען די געסט
פון די זינדיגע געדאַנקען...

זינדיגער.

(ראַנגעלט זיך).

לאָזט מיך, לאָזט מיך געהן פון איך...
אונטערגעגאַנגען איז מיין טאָג...

מיך רופט די נאכט...

הערט די פידעל, זי בעוויינט מיך —

מיך בעקלאגט עס די פלייט...

(ראנגעלט זיך פעסטער).

ניין — ניין—

משוגענער.

(אבשטויסענדיג דעם עולם).

לאזט צו!

(נעמט די קייט).

ברידער, מיר גיב די האנד!

(זיגדיגער איבערראשט — טהוט עפּ פארהאנג).

צווייטער אַקט

נאָך מעריב. אויפ'ן שוהל־הויף ברענט טונקעל איין איינציגער לאַמטער. ביים רויט־שטראַהלענדיגען שיין בעמערקען זיך שאָטען פון מענער און ווייבער.

דריי גבאַיטעם.

(קומען אראָב פון דער ווייבערישער שוהל, זוכען מיט די אויגען דעם זינדיגען, בעמערקען איהם; בלייבען דאָך שטעהען, דערזעהענדיג דעם ערשטען און צווייטען בעל־הבית, וואָס קומען אראָב פון די בית המדרש טרעפ).

משוגענער.

(נעמט ארויס פון נישע זיין געלענגער און בעט זיך אויס אויף דער באַנק פאר דער וואַנד).

זינדיגער.

(גאַהנט צום פאָדערגרונד, אויף דער גאַנצער לענג פון דער אויסגעצויגענער קייט, ציטערט).

ערשטער בעל־הבית.

(ווילענדיג צו געהן צום זינדיגען).

פושע ישראל!

צווייטער בעל־הבית.

(ציהט איהם אַוועק).

מ'הערט נישט שפּיעלען;

מ'מוז שוין זיצען ביי דער סעודה.

(ביידע אַב).

די דריי גבאַיטעם.

(געהען נאָך, איינע נאָך דער אַנדערער, אויסשפּייענדיג ביים פאַרבייגעהן צום זינדיגערס זייט).

משוגענער.

(זיך אויסדרעהענדיג צום זינדיגען).

ציטערסט?

זינדיגער.

ס'ריזעלט א קעלט דורך די גליעדער.

די האָהר שטעלען זיך, ווי שלאַנגען קאַפּויער.

און די ווארצלען שטעכען, שטעכען —

(ווישט זיך פּנים און שטערן).

די נשמה טריפט מיר אויס,

טראָפּענווייז, טראָפּענווייז —

(אין שוהל־הויף מעהרען זיך די שאָטען. קומען זיך צוזאַמען, סוד'ן זיך, צוגעהען זיך, געגענען זיך צום פאַ'יש, שטעלען זיך אָב, געהען צוריק. קענטיג אַז זיי וואַרטען נאָך אויף עפּיס אָדער עמיצען, אים עטוואָס אויסצופיהרען).

זינדיגער.

(מיט די לעצטע קרעפטען אויסציהענדיג די קייט, ווי אָם ווייטסטען פון די שאָטען, צום משוגענעם:)

דיך שיקען זיי נישט?

משוגענער.

(וואָס האָט געוואָלט זיך לעגען, זעצט זיך; נאָך אַ קליינער פּויזע, גלייבגילטיג)

לויפען מיר נאָך; ד'בין אַנדערש...

קומט ווער אונטער, רייסט אַ לאַפּען

מיר פון מלבוש, צי פון העמד,

זייער שאָדען; גיבען אַנדערם —

אָה, זיי שרעקען זיך פאַר "נאַקיט"...

זינדיגער.

און אַז זיי שלאָגען?

ריהרען זיך צו צום ליב מיט ברודיגע הענד,

אַלטע ווייבער מיט שמוציגע נעגיל! —

אָדער די בליקען, ווי די ענבער,

בויערען דיר אין טיעפען האַרץ...

משוגענער.

ד שטעל מיך אָב ; ענטלויפען זיי...
נאָר ניט שרעקט...

זינדיגער.

נאָר נישט...?

משוגענער.

נישט מיין ליב, נישט מיין נשמה...
איך בין שוין לאַנג נישט איך...

זינדיגער

דו — נישט דו?

משוגענער.

ד'האָב מיך אַמאָל צום הימעל פֿערבענקט...
ד'גנעה פֿאַרביי דעם טייך אַמאָל...
וואו דו פֿלעגסט שפּאַצירען געהן...
וויעגט ער, וויעגט אַ הימעל אין שויס,
מיט לאַכענדיגע שטערענדליך...
בוך! ברכיה'ס פֿישער — נאָך!
חאַ־חאַ־חאַ — זיי זוכען אין שלייס
איך וויעג מיך אין הימעל, וויעג מיך אין טאָך,
זעה ווי זיי שלעפּען אַ פּגר אַ פֿרעמדען
האַ־האַ־האַ!

(די שאָטען און דער שלאָסער, אויף וועלכען זיי האָבען געוואַרט, קומען אין פּאָליש אַריין).

בעלי־בתים.

שלייף, מייסטער, שלייף,
ברעכט די קייט!

(אַז דער שלאָסער טהוט עס, צום משוגענעם:)

אַ האַנד זאָל וואַשען אַ האַנד!
און דו וועסט בעפֿרייען אונז

פֿון ר׳ בּרכיה׳ן, פֿון דעם רײַבער
און פֿון רב, זײַן אונטערשטיצער
פֿאַר רח״ש און יום־טוב־געלד.
ר׳האָט אונז צוגענומען אַלץ —

אײנער.

אויסגעדונגען מיר די מיהל...

צװײטער.

אויסגעריסען מיר די פּאַכט...

דריטער.

מיר דעם טײַך אַװעק גענומען...

פֿערטער.

מיר — די שבת־שענק...
מיט די זיהן, מיט די אײדעמעס
שלינגט ער אײַן די װעלט.

(אײנער בײם אַנדערען אויסכאַפּענדיג:)

— און דעם כּבוד פֿון דער תּורה!
— די הוצאות און הכנסות!
— חתן תּורה און בּראשית!
— און ד׳עליות, און די שטערט
פֿון די בּײדע מזרח־װענד —

װײבּער שטימען.

— און אין װײַבער־שוהל — די פֿענסטער...
— װאו אַ פֿאָרהאַנג, װאו אַ קראטע,
— װאו מען הערט אַ װאָרט פֿון שוהל!
— פֿאַר׳ן װײַב און פֿאַר די טעכטער,
פֿאַר אַראָבּגעבּרענגטע שניערען!
— סאַמעט, אַטלעס, זײַדענצײַג,
גאָלד און זילבּערינע פּליסען;

בריסטען־טיכער, שטערענטיכער,
און בעהאנגענע מיט שטיינער, — —
און פערשעמען אונזער דלות,
און פערשווארצען אונזער יחוס
ד'אויפגעקומענע, די שטאלצע...
בעלי־בתים.
— ער צעוואקסט זיך אינם שטעטיל
און צושפרייט זיך, און צוגיסט זיך,
ווי א ראשצינע אין מילטער —
— און מיר ווערען איינגעשרימפען,
איינגעצויגען, אבגעשטויסען,
און דער אלטער רב, דער שיצט אים...
„דער דין אזוי! דער דין אזוי!"
— וועל'מיר מאכען דיך פאר רב:
אויף דער גרויסער שטוהל דיך זעצען,
און דעם שענסטען מאנטעל געבען,
און דאס רייכסטע שטריימעל שענקען
מיט די לענגסטע זילבער־האאר...
און א נייע קלויז דיר בויען,
נייע ספרי תורות שרייבען
אויף דער פיינסטער הירשען־פעל...
ווייבער.
און מיר אלע, און די טעכטער,
און די שניערען — וועל'מיר נייען
רויטע מענטעליך פון סאמיט,
און בעשפינען גאלד און זילבער,
בעלי־בתים.
און בערענגען זילבער טרעסען;

און מיט קרוינען, פיין פערנאלדטע...
און די גלעקליך וועלען קלינגען,
און דו וועסט כבודים טהיילען...
דו פערגעס נור ברכיה'ס טאכטער...

וויבער.

וועל'מיר געבען דיר די שענסטע
און די רייכסטע פאר א כלה,
ווילסט'ו — באלד א חופה שטע'ן —
פון דער חתונה די קלעזמער
ביי די האהר וועל'מיר שלעפען,
און דאס רביל — ביי דער בארד — —

(בלייבען פלוצלינג שטיל, רוקען זיך אב, אויסער דעם ש'אסער, וואס שלייפט אלץ ווייטער, צו די ווענד, אוים שרעק פאר ניי־אנגעקומענע).

בעלי־מלאכות.

פייל, פייל.
אויף אונזער חשבון פייל,
זאל א האנד ד'צוווייטע וואשען,
דו וועסט אונז די יאך צו ברעכען,
מבטל וועסטו זיין די פאכט;
פלייש נישט ביינער וויל מיר עסען, —
מתיר מאכען שחיטה חוץ —
הייזוען — פריי און שבת־שענק!
הפקר איז דער טייך מיט פיש!
און מיר רייסען אויף די שפייכלער
מיטין קארן, מיט די ווייצען!
דו וועסט לאזען, דו וועסט הייסען,
וועל'מיר עסען ברויט צו זעט...

(טרעטען אב פאר ניי־אנגעקומענע).

קלויזניקעם

פייל, מייסטער פייל,
אויף אונזער חשבון פייל!
א האנד וואשט א האנד:
וועל׳מיר איהם פון קיינ בעפרייען
וועט ער אונז דאך איבערגעבען
די צירופים, די השבעות,
און בעפרייען אונס די הערצער
פון דער נאגענדיגער בענקשאפט,
פון דער דריקענדיגער נויט — —
פון דער שרעק, וואס האט קיין יציאות,
זויגט דאס בלוט ארויס פון לייב,
ציהט די קלעע ארויס פון ביינער
און פערברענט אונז די געהירען
נאכצע נעכט אין קאלטען קלויז.
מ׳זאפט נור שווארצע שאטען איין,
מ׳הערט נור ס׳קלאגען פון די ווינטען!
און אין דרויסען, אינ׳ם פרייען,
אין די שטומע, טויבע הייזער,
אין די טהיר־און־טויער פערמאכטע,
אין די בעטען — שלאפען ווייבער,
שלאפען מיידען, אין די נעצען
פון געקרייזעלטע־לאנגע האהר,
אדער פייער־פלאמענדיגע...
אין די היציגע חלומות...
שטרעקען נאק׳טע פיס ארויס,
נאק׳טע הענד, נאק׳טע העלזער...
שווערע אטהעם, רונדע בריסטען...

אָה, בעפרייַ אונז פון דער בענקשאַפט,

פונעם פייַער, פונעם שווארצען!

זאָלען רוחות, שדים ברענגען

אין די העמדער פון די בעטען!

מיר פערקויפען די נשמות — —

קצבים.

(לויפען אַן, שטיפען יענע אַב).

שלייף, מייסטער, אונזער חשבון! —

וועל'מיר געהען מיט די טאָרבים;

טרפה מאכען זיי די אָקסען —

ווינדיגער.

(רחמים בעטענדיג.)

נעהט... נעהט,

ווערמלין-אוינען גליהען אונטער אָקסען-שטערען;

(מיט עקעל.)

מיך שטיקט דער דונסט פון אייערע לייבער,

אייער אָטהעם שטיקט...

(טאָן ענדערונג.)

לאָזט מיך אויף דער קייט —

טהוט, וואָס איהר ווילט אַליין!

בעלי־בתים.

וואָס מיר ווילען? גוט געהייסען!

אויף דער חתונה צוריק!

צו דער סעודה, צו דער גרויסער!

וועל'מיר פרעסען, וועל'מיר זויפען!

און פערשכורט, אַלץ צוברעכען,

אַלץ וואָס גלאָז און וואָס קריסטאָל,

און וואָס זילבער איז און גאָלד...

(אַב).

בעלי מלאכות.

קומט נור פרעסען, קומט נור זויפען!
און פערשכור׳ט וועל׳מיר שיקען
ד׳רויטען האהן, ד׳רויטען האהן!
זאל ער זיינע רויטע פליגעל
שטרעקען אויס און צושפרייטען
איבער ברכיה׳ס פולע שפייכלער,
איבער קלייטען, איבער שענקען...
זאל איהם לייכטען! רויט זאל ברענען
ווי א מאל צום נייעם חודש —

(אב).

קלויזניקעם.

וועל׳מיר טרינקען, וועל׳מיר זויפען
און צו כלה־טאנץ דערנאכטען!
כלה טאנץ! כלה טאנץ!
— כלה, כלה גיב די האנד,
אהן א טיכעל, ד׳ריים עס אויס!
— גיב די האנד, די ווייסע האנד
ווילסט נישט? נעם איך מיט געוואלט —
— טאנצען קום — טאנצען קום!
— ד׳וועל זי האלזען, ד׳וועל זי דריקען
צו דעם הארץ צום ברענעדיגען!
— ד׳וועל זי כאפען אויף די אקסעל
ביי די מארמאר־ווייסע הענדטליך,
און א שפרונג טהון דורכען פענסטער,
ד׳נאם ארויס, אין נאכט אריין!

(אב).

קצבים.

וועל׳מיר טרינקען, וועל׳מיר זויפען,

אין פֿער־שכּור׳ס, וועל׳מיר שאַרפֿען,
שאַרפֿען, שאַרפֿען בּרייטע מעסער,
פֿאַר די בּייכער פֿון שוחטים!

(אָב).

ווינדיגער.

(צום שלאָסער).

שלייף, שלייף, ענדיג דיין זאַך

שלאָסער.

אויף וועמ׳ס חשבּון?

(אָב).

ווינדיגער.

(כאַפּט די אײַנגעשלייפֿטע רינג פֿון דער קייט, וויל זי איבער רייסען. פּריווט מיט הענד אין צייהן).

ווען עטוואָס קראַפֿט!
קיין הענד, קיין צייהן —
עס האָט געבּליהט א רויז אין האַרץ!
ד׳בּין א נאכטיגאל געווען,
א נײַ פֿריהלינגס־ליעד געזונגען —
און א קעניג אין מאַנטעל און קרוין —
(אַז די קייט גיט נישט נאָך).

הילף, הילף —

(צו דער באַנק צו).

שלאָפֿסט? —
ד׳האָב מורא העכער צו רופֿען, —
ס׳וועלען זיך שאָטען פֿערזאַמלען —

(פּויזע. אויפ׳ן געזימס פֿון דער שוהל־טהיר בּעווייזט זיך א שווארצע קאַץ)

ווער בּיסטו?
קומסט פֿון דאָרט?

נאך מיין נשמה קומסטו?
ניצקומען די צייט?
ד'האב זי פערקויפט?
האב איך דאך א הויכע,
א קעניגליך־שטאלצע פערקויפט!
און האב א דערנידערטע,
צוט־עטענע, בעשפיגענע —

(מיט שטייגענדער שרעק).

ד'קען פון דיר קיין אויג נישט ווענדען,
כשופ'סט ווי א שלאנג די נשמה אין מיר,
ווי א פייגעלע צאפעלט זי
און פערשטארט אין מיר —
לאז מיך,
ד'קען דאך, א געבונדענער,
פאר דיר נישט ענטלויפען —
ווער דו ביסט, רחמנות האב,
ברענסט מיר די געהירן אויס
מיט דיין בליק, די נשמה
זויגסט דו מיר מיט ד'אויגען אויס —
ד'שרעק מיך פאר דיר,
ד'פאל פאר דיר אין שטויב אויפ'ן פנים,
'שטרעק מיך אויס — —

(טהוט עס)

רב.

(געהענדיג צו חצות, מיט גרויס רחמנות:)

אוי, אווי — אין שטויב פאר גאט!
פאר זיין ליעבען נאמען אין שטויב;
ער וועט שטרעקען אויס זיין ארים

און הייבען דיך —
און איך וועל געדענקען דיך
און ביי חצות דערמאָנען דיך...

(צו די בית המדרש טרעפּ).

(פאָרהאַנג).

דריטער אַקט

חצות־צייט. אין דער לופט ציטערט דאָס געבעט: דייטליך, נור פון אַ זעהר קליינעם עולם, אין שוּהל; אַלס גערויש פון אַ גרעסערען עולם — פון בית המדרש. פון צייט צו צייט פאַלען אַריין אין געבעט איינציעלנע הילכיגע און שאַרפע טענער פון איין איבערמיהטיגער חתונה־מוזיק.

(משוגענער ליעגט אויפ'ן געלעגער; זינדיגער רייסט די קייט אויפ'ן געשליפענעם אָרט מיט הענד און צייהן, בלייבט מיעד).

זינדיגער.

אַזוי אָהן קראַפט,
און צו דער העכסטער קראַפט
אַזוי עהנליך!

(משוגענער זעצט זיך נייגיריג אויף).

אידעען —
פינסטערע וועלטען צו שטורמען;
חלומות —
נייע, זונשט־אַהלענדיגע,
מיט געזאַנג בענאָסענע
בליהענדיגע וועלטען צו בעשאַפען!
און פון איין—מאָל געשעהענעם —
אויף דער קייט!
שלאָגען צים האַרץ
וואָלטען צופלאַקען געבענט —
נשמות און הערצער ציגאַקענע.

העלפֿען קען איך נישט —
און זענען ענטפּלעקט מיר די סודות פֿון דער נאַכט
די גרײַל, וואָס רײַסען זיך פֿון איהר שויס,
פֿיהל דאָס וואַרימקייט פֿון בלוט, אײדער ס'ווערט פֿערגאָסען,
שלאָגען זיך מיר אין די אויגען אָב די פֿלאַמען,
אײדער מ'האָט זײ אַרויסגעשיקט —
איך שווײַג!

(ער שפּעטיגסטער יוד געהט אין שוהל אַריין צי חצות. קומענדיג פֿאַרביי דעם זינדיגען, שפּייט ער אויס).

זינדיגער

שפּײַסט אויף גאָט!

(דער יוד, דערשראָקען, אָב).

משוגענער.

(זיך איפּזיצענדיג).

נישט הימליך מיט גאָט:
בליצען פֿון קאַלטע מעסער אין ד'אויגען,
די גלידער — שטאַר, אין נעפּעל אײַנגעהילט.
און געדיכטער ווערט דער וואָלקען, —

(אַרויסגעהענדיג פֿון פּאָליש).

ד'נעה מיר צײלען מײַנע שטערען.
ד'טרעט דיר מײַן געלעגער אָב.

(אָב).

ברכיה'ס טאָכטער.

(קומט אָנצולויפֿען האַלב נאַקיט).

ך קום צו דיר...
פֿון אונטער זײַן הימצינגען אָטהעם,
פֿון אונטער די שווײַסיגע הענד —
כמעט אין העמד פֿון בעט אַרויס...

(אַז דער זינדיגער ענטפֿערט נישט, דערשראָקען).

שוויַיגסט ?

פֿינסטער־צאָרניג איז דיַין בליק !

(טאָן ענדערונג).

פֿערצייַה !

א רגע האָב איך געלייַקענט אָן דיר

צוליעב דעם טאַטענ'ס וויַיסען קאָפּ,

צוליעב דער מאַמעס קראַנקע האַרץ,

און מיט שאַנד און שפּאָט געשראָקען !

זינדיגער.

(אַלץ נאָך שטאַר).

נעה !

ברכיה'ס טאָכטער.

ד'וועל דיך בעפֿרייַען, —

און בעפֿרייַטע — —

(אַז דער זינדיגער שטויסט זי אָב).

שטויסט מיך אָב ?

(פּייַנע, זעהר צערטליך בעטענדיג).

ד'בין דאָך דיַין געזאַנג געווען ?

ד'בין דאָך דיַין איינציגע בלום געווען !

דיַין היילינקייט —

זינדיגער.

פֿערשוועכט

געוויקעלט האָט זיך אַרום דיַין נאַקטען האַלז

א פֿרעמדע האַנד !

אין דיַין אויג, אין דיַין הימעל־בלאָהען

האָט אַ פֿרעמדער זיך געטיקט !

הייליג זענען דיַינע ליפּען מיר געווען,

צום בית־המקדש צוויי פֿערמאַכטע טויערן,

און דו האָסט זיי פֿאַר א פֿרעמדען

הייסען אָטהעם אויפֿגעשלאָסען...
און איינגעזאַפּט האָסטו דורך זיי
פֿון אַ פֿרעמדען מענש דעם שאָט, !
אין ער וואַקסט אין דיר!
און ער וואַקסט!...

(פֿערשטעלט זיך ס׳פּנים).

אַ אָבגאָט אין מיין היילינגטהום,
אין קדשי קדשים — אַ געץ — — —

(בעפֿרייענדיג דאָס פּנים).

ביסט פֿערשוועכט...

ברכיה׳ס טאָכטער.

(לאָזט זיך פֿאַר איהם אויף די קניהען).

פֿערציה —

זינדיגער.

שוויינ!
ווי ברענענדיגע דערנער שטעכט מיך יעדער קלאַנג!
דיין אַמאָליג הייליג בילד,
פֿון ליכטיגע שטערען צוזאַמענגעשטעלט,
שטראַהלט אין מיר —
און פֿון דיין פֿערשוועכטען בליק
לעשט זיך אַ שטערן נאָך אַ שטערן...
געה!

ברכיה׳ס טאָכטער.

וואו אהין?
ד׳בין פֿון מאַנ׳ס בעט אַרויס,
פֿון טאַטע־מאַמעס הויז אַוועק...

זינדיגער.

צום טייך, צום טייך...

פריִוו דיִך וואַשען ריַין,
פריִוו דיִך וואַשען ריַין...

ברכיה'ס טאָכטער.

זײַ געזונד!

(אָב).

ברכיה — ברכיה'ס ווייב, טאָכטער — שנירען און איידעמעס — מענשען.

— ז'איִז ערגיִץ דאָ...
— ד'האָב זיִ לויפען געזעהן —

(בעלייכטען דעם פּאָליש).

— זוכט זיִ איִן דער שוהל —
— איִן דער ווייַבער שוהל,
— צום בית המדרש אַרויף!
— אויף די ביִידעם זוכט!

(מענשען צולויפען זיך, וואו מען שיקט זיי. מענשען מיט לאַמטערן לויפען אַהין און צוריק איבער'ן שוהל־הויף.)

אין שוהל־טהיר און אויף די בית המדרש טרעפּ בעווייזען זיך חצות־יורעו, ווייבער — אויף די טרעפּליך פון דער ווייבער־שוהל).

ברכיה'ס ווייב.

גיִב מיִר מיַין פערפיִהרטע טאָכטער אָב!

ברכיה.

מיַין אייִנציִגען אַפּעל פון אויג,
מיַין לעצט געפיִהל איִן האַרץ,
ז'לעצטען געדאַנק איִן קאָפּ...

א שוועסטער.

גיִב מיִר מיַין פערפיִהרטע שוועסטער אָב...

ברכיה.

אַלץ גיִב איִך דיִר אַוועק,
גיִב מיִר מיַין טאָכטער אָב:
אַלע קלייִנען, אַלע היַיזער,

מיט די תבואות אויף די ביידעם,
מיט די רענדלעך אין די קעלער...
ברכיה'ס ווייב, טעכטער און שניערען.

— גאָ דיר, נאָ דיר אלץ אוועק!
— גיב אונז אונזער שוועסטער אָב!
— האָסטו צירונג! — אַט אַ שטערן
— האָסט דו אלע ציטער־נאָדעל,
— האָסט'ו די אוירינגלעך און קרעלען — —
— האַלדז־בענדער, פעריל... און אבאַלעז...

(אויף די בית המדרש טרעפ מאכט זיך א ווארע, מען לאָזט דורך דעם רבי)

ברכיה.

(צופאלענדיג צו איהם).

רבי

מיט'ן כח פון אייער תורה
בעט'יך זי!

ר'האָט זי ערגיץ דאָ באַהאַלטען;
מיט אַ כשוף זי פערוואַנדעלט
אין עפּיס וואָס,
ד'ווייס נישט, אין וואָס...

שטימען.

(פון וויט איבער'ן שוהל־הויף).

— עמיץ לויפט צום טייך,
— אַ ווייסע געשטאַלט,
— אין איין העמד
— אַ פרויען געשטאַלט...

(פויזע).

— געשווינד שיפלעך, שטריק,
— אַריינגעשפרונגען די געשטאַלט.
— שווימט אַרוים, שווימט אַרוים,

— טיקט זיך צוריק.
— שווימט דער קאָפּ אַרום.
— שווימען נאָך די לאַנגע האָר...

(די שטימע דערוויטערן זיך, אלע פון פאָליש אָב, אויסער דעם זינדיגען).

— ריעדער! ריעדער!
— שטויסט מיט אַלע קרעפּטען צו!...
— טהוט אייך אויס... טהוט אייך אויס —

משוגענער.

(קומט פון שוהל־הויף צוריק).

וועט זיך וויעגען אינעם הימעל,
מיט ד'שטערענדליך זיך שפּיעלען;
האָסט דאָך זי אויף דעם געשיקט...

(זעצט זיך אויף דער באַנק).

ר'איז נאָך גאָט און שווייגט!

אויסגעלאַסענע.

(קומט אָנצולויפען).

ס'האָבען ווינטען מיך געוועקט
און פון בעט אַרויסגעריסען
אויף די פליגעל מיך געטראָגען,
זינדיגער, צו דיר...
האָבען אויפגעפאַכט אין מיר,
א פלאַם צו דיר אין טיעפען האַרץ.
לעש מיר, זינדיגער, די פלאַם
ביי דער זינדיגער די פלאַם...

זינדיגער.

דו ביסט ריין!
דיינע זינדיגע געדאַנקען
פליהען אַרויס פון דיר.

וועֶרעֶן נשמות פאַר זינדיגעֶ זאַכעֶן,
זיי עֶנטלויפעֶן פון דיר.
חי׳ שאָטעֶן און נעֶפּיל פאַר אַ ליכט,
פאַר׳ן עֶרשטעֶן מאָרגעֶן־שטראַהל.
דו בלייבסט ריין, שטעֶנדיג ריין!

אויסגעלאַסענע.

גיין!
נייעֶ וועֶבעֶן זיך, נייעֶ,
ברעֶנעֶנדיגעֶר, פלאַמעֶנדיגעֶר!
קום צו מיר, קום מיט מיר,
ד׳רייס די קייט די אייזעֶרנעֶ,
ד׳האָב די קראַפט דיך צו בעֶפרייעֶן,

(רייסט איבער די געשליפענע רינג פון קייט; ציהט איהם צו דער ווייבער־שוחל).

קום אַרויף, אַהין אַרויף,
אויף די תחנות, אויף די תפלות,
אויף די דורכגעוויינטע בלעֶטעֶר
פון אומזיסט פעֶרגאָסעֶנעֶ טרעֶרעֶן, —
קום, וועֶקעֶן די שטילעֶ שוהל
די צנועה׳דיג פעֶרשטומטעֶ שוהל
מיט געֶשריי פון העֶכסטעֶן בונט,
קרעֶכצעֶן פונ׳ם רויטסטעֶן גליק —

(ציהט איהם צוריק פון די טרעפליך אראָב צו דער שוהל־טהיר).

ניין, ניין, אַהעֶר —
אָברייסעֶן וועֶל מיר זיין פרוכת,
פון די פרומסטעֶ העֶנד געֶשטיקט!
שלעֶפּעֶן פון אָרון די תורה אַרויס,
אויף די יריעות, דאָרט, וואו עֶר האָט
טיעף און שעֶנדליך מיך בעֶליידיגט.

זיך געקרענקט, מיך פערשאָלטען,
דאָרט וועל'ן דיך מיינע אָרעם שטיקען,
מיין אָטהעם דיך ברענען,
מיינע ברוסטען דיך קיהלען.
זינדיגער.
(ציהט זיך צום שוהל-הויף צו).
ניין, ניין, אַהין קום, אַהין —
יענ'ן היילינקייט פערשוועכען!
דאָרט צום טייכעל, צווישען הושענות,
דאָרט צום וועלדיל אויפ'ן ברעג,
דאָרט, וואו די בארמהערציג-היילינע שכינה
האָט מיך אין איהרע אָרעם געוויעגט,
איבער מיין פנים געעטהעמט;
וואו איהרע היילינע טרערען
האָבען איבער מיינע ליפען געטריפט...
און איהרע הייליג-ווייסע הענד
האָבען מיינע האָהר געגלעט, — —
און לייטועליג-היילינע אויגען
אַריינגעשטראַהלט דורך מיינע
א היילינע נשמה אין מיר,
אַהין קום! ס'קדשי-קדשים פערשוועכען!
איבער'ן לייכט געשרומפענעם וואַסער-שפּיגעל
ציטערט נאָך דער שכינה'ס הארפען-קלאַנג!
צווישען די ציטרינע קנייטשען,
פון שפּיציגע הושענא-בלעטליך
שוועבט נאָך איהר היילינער רויזען-אָטהעם-דופט,
אין דער נעץ פון לבנה-ליכט
שוועבט איהר ריינקייט נאָך!
(שטעלט זיך אָב).

חאַ! האַ! האַ!
מ׳ציִהט דיִ שכינה פֿון וואַסער אַרויס,
אַראָבגעהאָנגענע גליִדער,
צוגעפּרעסט דאָס ווייסע העמד!
און דיִ האָהר אַרום לייב,
און די אויגען צוגעמאַכט, —
מיִט גריִנעם גראָז
מיִט שלייִם פֿערקלעבט,
און וואַסער, וואַסער טריִעפֿט, טריִעפֿט...
אַהיִן קום, קום! —

(ציהט זי וויטער).

משוגענער.

דינעה איִך נאָך!
דינעה איִך נאָך!

ענדע.

בּיינאַכט אויפֿן
אַלטן מאַרק

(אַ טרוים פֿון אַ פֿיבּער־נאַכט).

פֿאַרשפּיל, פֿיר אַקטן

און עפּילאָג, אין פֿערזן.

פ ע ר ז אָ נ ע ן

פון טעאַטער:

דירעקטאָר.
רעזשיסער, — מיט'ן סצענאַר-העפט אין דער האַנד.
לעקטאָר.
דיכטער.
וואַנדערער.

שפּיעלער:

„ער" און „זי".
נאַכט-מיידעל.
זאָקענשטריקערין.
אויבס-און אייער-הענדלערינס.
לאָמפּען-לעשער.
בדחן.
פּרוש.
נתן-שכור.
היימישער דיכטער.
עמיץ.
נאַכט-וועכטער.
פאַרהונגערטער אַרבייטער.
שוהל-שמש.
נושאים.
חברה-קדישא-שמש.

קרעמער. ווייבער (אויפ׳ן גאניק,) יונגליך (פון קלויז,)
„אַ ראָד" קליינע מיידלעך. צוויי עלטערע מייד-
לעך; איינע פון זיי אַ ליעבעס-בריעף אין דער
האַנד. יונגע-לייט, אויף איין אפיפה-איילענדיג.
דריי רערנער.

פון עולם התהו:

(געקליידט ווי ביים לעבען.)
וואַסער-טרעגער מיט קאַנען אָהן אַ דנאָ
האָלץ-העקער האַק און שטריק אויף די לענדען.
צנועה אָרים געקליידט, איין אַלטע שאַל איבער׳ן קאָפּ.
קרעמער, צו די לעבענדיגע עהנליך; איילען אויף אַ יריד;
פעקלעך אין די הענד, וועגס-מאַנטלען.
דריי בעלי-בתּים — אַ רייכער אַ דיקער, צווישען צוויי מאָ-
גערע אָרימע; דער ערשטער אין טוך, די
אַנדערע — אין לאַסטינג.
משכּילים.
בלינדע זעצערין.
אַרעסטאַנט אָהן אַ פוס — מיט נאָכגעשלעפּטע קייטען.
דורכגעשאָסענער-הוזאַר—אוניפאָרם מיט אָבגעריסענע קנעפּ.
אַ שווארצע וואונד אין ברוסט.
געקעפּטער גאַרבער — מיט׳ן קאָפּ אין די שווארצע הענד.
געהאָנגענער — מיט׳ן שטריק אויפ׳ן האַלז.
חזן.
נעפרוירענע.
שוהל-שמש.
רעדנער, צו די לעבענדיגע עהנליך.
קדושים.
קלעזמער — פון ברונען אַרויס, מיט די אינסטרומענטען, וואָס
זענען גלייך מיט זיי נאַס און פערוואַקסען, אין די הענד.
מתים — צווישען זיי:

פון בית-עלמין: פון איינצעלנע קברים, אין תכריכים:
גרייז.

אַלטע און יונגע מתים: פרויען, מענער און
קינדער. נישט לאַנג, לענגער
און גאָר לאַנג געשטאָרבענע, וואָס
איז צו דערקענען לויט דעם צו-
שטאַנד פון די תכריכים.

קינדער — יונגלעך און מיידלעך.
בוגרת.
חוקרים.
משכילים.
חסידים.
אַרבייטער.
געווערבס-לייט.

פון איין אַלגעמיינעם קבר, אין געפּעקטע זעק:
בראָדער זינגער.

אַ כלה — אין די חופּה-קליידער, פון אַ יאָהר 14—15, אונ-
טער אַ שוואַרצער חופּה, געפיהרט פון שמשים, מיט
געלאָשענע הבדלות אין די הענד.

זינדיגע — פון ערגיץ אויסערן בית-עלמין, מיט פעך אויסגע-
שמירט, מיט פעדערן אָנגעשטעקט.

עס שפּיעלען אויך מיט:

ברונען-געץ.
ריטער, גייסטליכע און אַ בישאָף — שטיינבילדער.
קלויסטער-גלאָק.
מאָרגענשטערן
אַ בלעכענער האָהן און צו ענד' —
דער פייפער פון פאַבריק.

פּאַרשפּיל

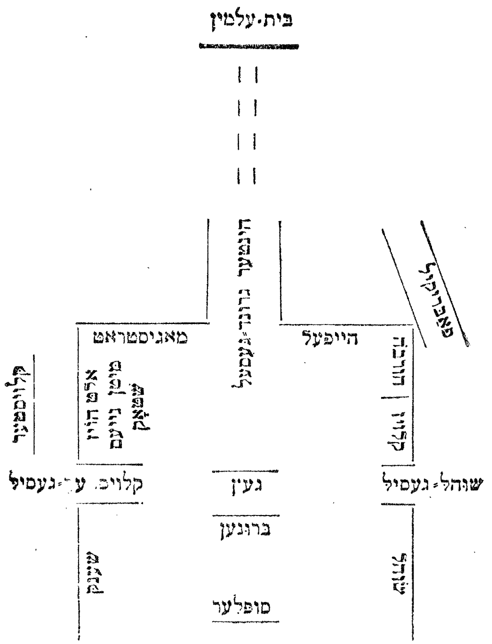

ערקלערונג און בעשרייבונג:

(רעכטס און לינקס דעם סופלער.)

רעכטס:

1) די שוהל. אַ נידריגע, אַלטע, גראָהע מויער. האַלב-קײלעכדיגע פענס-

טער מיט דאָס מעהרסט אויסגעשלאָגענע שויבען, אונטער אַ מאָדנע אויסגעקרומטען, שווערען דאַך, מיט אַ וועטער-פענדיל אויפ'ן שפּיץ, אין געשטאַלט פון אַ בלעכענעם האָהן מיט אויסגעצופּטע פליגעל. טרעפליך אַראָב צו'ן אַ שווערען אייזערנעם טויער.

2) דאָס שוהל-געסיל.

3) די קלויז; דער אַריינגאַנג—פון געסיל. איין אַלטע פּרייסישע וואַנד, אָבגעשיילט. דער דאַך—אַלט און פריש געלאַטעט—שיעף אין מאַרק אַריין. לענגליך-פיערעקיגע פענסטער.

4) אַ חורבה. אַ שיעפער האַלבער טויער אויף איין האַקען; פענסטער מיט ברעטער פערשלאָגען; אַ שוואַרצער, אויבען אָבגעהאַקטער קוימען.

לינקס:

1) אַ שענק. אַ שילד פון ברענענדיגע לעמפּלעך: „ביז צום לעצטען גראָשען!"

2) דאָס קלויסטער-געסיל.

3) איין אַלט הויז בּיים טויער—צייכען פון אַ פעלדשער-וואָהנונג: אַ פאַרביג לעמפּיל פון רויטען קרייז און דריי מעשענע טעלער; איין אַריינגאַנג בעזונדער צו'ן אַ וואָהנונג דורך אַ הילצערן גאַניקעל. דערויף אַ נידער שטאָק; גרויסע פענסטער און אַ באַלקאָן מיט שויבען-טהירען.

טיעפער לינקס:

אין אַ הינטער-גאַס אַ קלויסטער. אַ מאַרמאָרענער טהורם מיט אַ גאָלדענעם קרייז. דערבּיי אַ גלאָק-טהורם. ביידע טורמען הייבען זיך איבערן מאַרק, וואַרפען זייער צוזאַמענגעגאָסענעם שאָטען קווער איבערן מאַרק ביז צום אַריינגאַנג פון שוהל.

אין הינטערגרונד:

1) אַ געסיל וואָס, שניידט דורך דעם הינטערגרונד און טהיילט איהם אויף צווייען. אין געסיל — רעכטס און לינקס — קלייטען.

רעכטס צום געסיל:

2) איין אַלט הייפעל מיט אַ שטאָק. אַרום-שטאָק לויפט אַ הילצערנער גאַ-

ניק, וואָס קרעכצט ביי יעדן טריט. די טרעפּ אויפ׳ן גאַניק אַרויף — דירעקט פון מאַרק. אין דער טיף פון גאַניק — פענסטער און אַ חיי־וועל מיט טהירען און וואָהנונגען אַריין. אונטערן גאַניק — קלייטען.

טיעפער רעכטס:

אַ געסיל צו׳ן אַ פאַבריק, וואָס הייבט זיך מיט׳ן רויטען, פיעל־קוימענדיגען דאַך איבערן מאַרק.

לינקס:

דאָס מאַגיסטראַט מיט אַ זייגער־טהורם. אין די נישען פון דער מאַגיסטראַט־מויער — שטיינבילדער פון אַלט־פּוילישע ריטער און גייסט־ליכע. אין זייגער־טהורם אײַנגעשפּאַרט — אַ בישאָף מיט קרייץ און שווערד, וואָס קוקט שטרענג אַראָב צום מאַרק.

אין מיט מאַרק:

איין אַלטער האַלב־פערשיטער ברונען; פריש אַרומגעצוימט. דער־ביי — אַ ברונען־גע׳ץ, אַ אַלטער פערגרינטער שטיין, וואָס שטעלט פאָר איין אונגעהייער — האַלב מאַן, האַלב פרוי, מיט איין האָרן אויף דער מענליכער זייט.

געשפּיעלט ווערט —

פון זון־אונטערגאַנג ביז אויפגאַנג ווערענד אַ הערבסט־נאַכט. —

שמאָלע סצענע.

[די קורטינע אין הינטערגרונד בעשטעהט פון שוואַרציגאַזען און ווערט וואָס אַמאָל דינער אַזוי, דאָס צו ענדע פון פּאָרשפּיעל ענטפּלעקט זיך די גאַנצע סצענע.]

[פון קעגענאיבער-ווינקעל קומען: פון איין זייט — ד י ר ע ק ט אָ ר, פון דער צווייטער — ר ע ז ש י ס ע ר און אונטער איהם — ל ע ק ט אָ ר.]

ד י ר ע ק ט אָ ר.

(צום רעזשיסער.)

פערטיג?

ר ע ז ש י ס ע ר.

באַלד זיין;
מען צוימט נור דעם ברונען אַרום.

ל ע ק ט אָ ר.

וואו אומגעקומען אַמאָל
עס זענען די שכור׳ע קלעזמער...
און דער געץ, וואָס האָט געכשופט
און אין ברונען אַריינגעצויגען?

רעזשיסער.

שוין אויפגעשטעלט ...
פון גרינעם שטיין אַיין אונגעהייער,
האַלב מאַן, האַלב ווייב, מיט אַ האָרן
אויף דער מענליכער זייט...

לעקטאָר.

פון פּאַר שוהל און קלויסטער,
אַ לאַנג פערגעטענער גאָט...

דירעקטאָר.

און וועט זיך וועקען און גיסען...

רעזשיסער.

אַ רויט שניריל וואַסער פון מויל
ווי ביי'ן אַ קוה, וואָס הייבט דעם קאָפּ,
אין מיטען טרונק פערטראַכט...
און פון ד'אויגען וועט
שטראַהלען אויס אַ צויבער־קרייז
אַ רויטליך־גיעריג ליכט אַרום, —
ווי דער דיכטער וויל...

דירעקטאָר.

(צום לעקטאָר.)

דו רעדסט פאַר יעדען אַקט,
אָבער — קורץ און שאַרף!

רעזשיסער.

אַניט, — קורטינע אויפ'ן קאָפּ!

ד י ר ע ק ט אָ ר.

פאַר׳ן ערשטען — וועגען דער סצענע,
בעשרייבען די וויכטיגע שטעלען ...

(צום רעזשיסער.)

דו וועסט זיי בעלייכטען ...

ל ע ק ט אָ ר.

און וועגען סיוזשעט?

ד י ר ע ק ט אָ ר.

רעדט דער פּראָפעסאָר אַליין.
אָט געהט ער ...

(דיכטער קומט אָן.)

ל ע ק ט אָ ר.

אַ בלאַסער,
פלעמליך אין אויגען שוואַרץ,
די רעכטע איבער׳ן האַרץ ...

ד י ר ע ק ט אָ ר.

זעהט נישט קיינעם...

(אָב, פערדראָסען.)

ל ע ק ט אָ ר.

פערטראַכט ...

(צום פּובליקום.)

דאָס האָט ער דאָס שטיק געמאַכט,
יויל עפּיס זאָגען ...

דיכטער.

אין דער מיט אריין געקומען, פערנייגט זיך עטוואָס ליג-
קיש פאַר'ן פובליקום.)

אַ טרוים פון אַ פיעבער-נאַכט,
אויף אַ זומפּ, וואָס וויל נישט טראָגען
שטעהט דאָס קראַנקען-בעט,
עס וואַכט
דאָס טויט-צושראָקענע האַרץ...
פון ערגיץ העט,
פון סטעפּען שוואַרץ,
פון נאַכט-בעגאָסענע פעלדער
און וועלדער,
קומען
טענער ווילדע געשוואומען...
ווילדע, בלוט-דורשטיגע חיות ברומען,
טייוועל-געלעכטער, מתים-געשפּעט...
און ווייטע מיראַזשען-פלעמליך,
ווי הינטישע שוועמליך,
טאַנצען אַרום, לעשען זיך, וועקען
און שרעקען...
און אין דער הייך —
אַ הימעל-בלייך,
טויב-שטום אויסגעצויגען...
אָהן אַ שימער, אָהן אַ ליכטיגען צאַפּעל...
אָהן אַ שוואַרצען אַפּעל,
אַ ווייסעל פון בלינדע אויגען..
קיינער וואַכט,
אַ טויב-שטומע פיעבער-נאַכט!
און אַ וואַהנזיניגער ליץ
פלעכט צופוסענס איין אַלטען נעץ

אַ נעץ
פון שאָטען און שטראַהלען...

(צוגעהט זיך, בעוועגט, אהין און צוריק.)

שאָטען פון פערגאַנגענעם,
קוים איבערגעלעבטע קוואַלען...
און שטראַהלען
ווערען אַריינגעהאַפּטען
פון נאָך אין נעץ נישט געפאַנגענעם,
פון קוים געהאַפּטען...
פרעגט דאָס האַרץ אין שטילער פּיין:
„געוועזן", „וועט קומען", וואו איז זיין?
ווען קומט זיין פּאָדעם אַריין אין געפלעכט?
ענפערט ווער אין פּיעבער-נעכט?
דער שאַקאַל, די היענע...

(צוגעקומען צו'ן אַ ווינקעל, אומגערעכט — אָב.)

ר ע ז ש י ס ע ר.

שטאַרק!

(דעם לעקטאָר וועקענדיג.)

די סצענע...

(אָב.)

ל ע ק ט אָ ר.

איין אַלטער מאַרק,
אָט, דאָס אַ מאַגיסטראַט.

(דאָס מאַגיסטראַט ווערט בעלויכטען.)

אין די נישען פון פאַסאַד

שטיינבילדער: אַלערליי
פּריצים אַלטע; גלחים צוויי,
פּרום און פּערקלערט;
און אין דער הייך, ווי איהר זעהט,
ביים זייגער-טהורם (דער זייגער שטעהט —)
אַ בישאָף מיט קרייץ און שווערט,
די האַנד געשטרעקט און געהויבען
גרייט צו קעמפּפען פאַר'ן גלויבען...
מיט'ן קרייץ בענשט ער, מיט'ן שווערט שטויסט ער...
אין הינטער-גאַס, טיעפער לינקס — אַ קלויסטער,

(קלויסטער ווערט בעלויכטען.)

דעם גאַנצען מאַרק איבערבליקט ער,
לייטזעליג שטאָלץ, צושמייכעלט האָלד,
מיט מאַרמאָר-ווייס און צלם-גאָלד,
און זיין לאַנגען שאָטען שיקט ער
איבערן מאַרק געשפּרייט,
ביז צו דער שוהל אין רעכטער זייט...

(עס ווערט בעלייכט די שוהל.)

אַ שוהל, ווי אַלע שוהלען,
קוקט אויף צושלאָגענע שפּאַקולען...
אַיין אַלטע מויער,
אַיינגעהילט אין טרויער,
אויסגעגעצט פון טרערען...
אונטערן אייגענעם דאַך, דעם שווערען,
געדריקט... און קוקט צושראָקען
צום קלויסטער: זעה, איך פערנעם אַ בראָקען
אָהן פאַרבען, אָהן קלאַנגען;
טרעפּ-אַראָב ווערט צו מיר געגאַנגען...
דו — זיי גרויס! זיי בליצענדיג און העל!
נור נעם דיין שאָטען צו פון מיין שוועל,

ער ציהט מיר די נשמה אַרויס ...

(די קלויז ווערט בעלויכטען.)

אַ פריילּיכער דלות די קלויז ...
אַלט, שיט זיך, פאַלט צוזאַמען,
און גרויסע פענסטער פלאַמען!
יונגלעך, תורה-לערנער זיצען —
בלאַסע בעקאַליך,
שוואַרצע לעקאַליך!
בליצען
די חנ׳עווּדיגע אייגאַליך ...
זינגען די ווי פייגאַליך!
קלינגען ווי די גלעקאַליך ...

רעזשיסער.

(בעוויזט זיך אין ווינקעל ברומענדיג.)

שפּעט!

לעקטאָר.

(וויל רייץ ענדיגען, רערהערט טריט אונרוהיג.)

אָבער עמיץ געהט ...

(וואַנדערער בעוויזט זיך, מיעד און זעהר לאַנגזאַם.)

גאַנץ אונבעקאַנט ...

רעזשיסער.

(דורכוואַרפענדיג זיין העפט.)

אין סצענאַר נישט דערמאַנט ...

לעקטאָר.

(דעם וואַנדערער מיט שטוינען בעטראַכטענדיג.)

טרעט,
פיקסירט די לופט, די לערע;
רוק-זאַק, וועגס-קליידער שווערע...
דער שטאָק מיט וועלקע רויזען געציערט,
געהט און פערליערט
די בלעטליך אינ׳ם גאַנג...
די ליפּען פערביסען...

רעזשיסער.

כ׳געה, טהון צו וויסען...

(אָב.)

אַרום זיי דער שמייכעל — קראַנק,
יונגע אויגען קוקען באַנג
פון אונטער׳ן גערונצעלטען שטערן...

(פויזע, דערהערט רייד.)

עפּיס רעדט ער, לאָמיר הערען!

וואַנדערער.

(זיך אומקוקענדיג.)

דערזעלבער הימעל, די זעלבע שטערען
דיזעלבע ערד...
און דאָס אויער הערט
און ווערט נישט פול פון הערען,
דאָס אויג — פון זעהן נישט זאַט...
נישט ליניען-און פאַרבען-מיעד...

דאָס נאָהענטע טרייבט, דאָס ווייטע ציהט
אַלץ מעהר, אַלץ מעהר...
פיס ווערען מאַט...
דער רוק-זאַק—שווער...

(הייבט אָן אָבצולעגען.)

און עס דריקען די געווענדער
מיט'ן שטויב פון וועגען און לענדער
אין די נעט, אין געוועב...

(זעצט זיך ביי דער שוהל-טויער.)

שוועב צו, נאַכט, שוועב!
דיין שאָטען איזווייך,
דיין אָטעם—לינד...
איך קום, פרעג נישט פון וואַנען...
און איידער דיין שאָטען צערינט,
געה איך פון דאַנען.
וואו אַהין? נישט פרעג...
אפשר ווייסט ווער אין דער הייך...
איך פון מיין לאַנגען וועג
בין עלטער געוואָרען, נישט קליגער...
כ'געה שוין לאַנג, זעהר לאַנג
מיט דער זון; פון אויף- ביז אונטערגאַנג...
אין ערגיץ קיין פרעמדער און קיין היגער...
געטריבען פון אונבעקאַנטען יעגער,
וואָס טרייבט אַלע און מיך נאָך שנעלער..
רוה איך, טרוים איך אויף אַ פרעמדען געלעגער,
און ווערט עטוואָס העלער,
פון בעט אַרויס!...
נאַכט, לאָז רוהען אין דיין שויס..
איך וויל נישט אַריין אין שטאָט...

איך קען זי; דאָ, אין דיין געגאָד,
שפּין אַ טרוים מיר אויס,
שטיל פערוויעג דאָס מיעדע האַרץ...
שפּין גרוי, שפּין שוואַרץ,
שפּין רויט...
קענסט אויך די פאַרבען מישען,
צוזאַמען וועבען...
נאָר שפּין! שפּין פון לעבען,
שפּין פון טויט
און פון צווישען...

(שלאָפט איין. די גאַזען-פאָרהאַנג איז שוין אַזוי דין, אַז מען זעהט בולט דעם גאַנצען מאַרק, מיט אַלע פערזאָנען, וואָס שפּיעלען אין אָנפאַנגס. די שוהל איז פינסטער, די קלויז—העל בעלייכט, בליץ-לאָמפען ברענען רוהיג אין דער מיע-פעניש פון די קלייטען אין אַלטען הייפעל. קרעמער שטעהען גרויט, די לאָמפען צו לעשען, צו פערמאַכען. אויפ'ן הילצערנעם גאַניק, אין דער הייך פון הייפעל, זי-צען ווייבער פערקוקטע; מאַנכע צו דער קלויז, אַנדערע אַראָב צו די מיידלעך, וואָס שטעהען אין מאַרק אין איין אונבע-וועגליכען ראָד, נאָך אַנדערע—אַרונטער, צו די קלייטען, אונטער די ווייבער זעהען זיך די פענסטערלעך צו די וואָה-נונגען — רויט, ווי אָנגעצונדענע אויגען. אין געסיל פון הינטערגרונד, נעהנטער צום מאַרק, שטעהען צוויי עלטערע מיידלעך. איינע פון זיי — מיט אַ בריעף אין דער האַנד ביי דער פלאַם פון אַ לאַמטער. טיעפער, אונטער זיי — דער לאָמפען-לעשער מיט זיין אינסטרומענט, גרייט צו צוטרעטען צו זיין אַרבייט. דאָס מאַגיסטראַט—פון אינערוויינינג פערלאָדענט. אַרום די לאָדען-שפּאַלטען צי-טערט אַ רעגענבויגען-פאַרביג-ליכט. אין מאַרק-ווינקעל, ביים קלויסטער-געסיל—„ער“ און „זי“, געאַרעמט, גרייט אַריינצושפּאַציערען אין מאַרק אַריין, אָנגעשפּאַרט אָן דער

וואַנד, נישט ווייט פון דער שענק־טהיר, קענטיג ערשט פון דאָרט אַרויסגעקומען, שטעהט דער נאַכט־וועכ־טער, גרייט צו מאַכען די רונדע, מיט'ן פייפערל אויף א קייט אַרום האַלז. דער געץ אין מיט מארק—גרינליך־טונ־קעל. די ברוקיערטע געסלך שימערירען מיט'ן גלאַנציגען קוזעל... די פלעמלעך אין די לאַמטערן — ציטערן ווי אין פייכטער לופט. .

די פערזאָנען, אויף זייערע ערטער צושטעלט, וואַרטען אונבעוועגליך אויף א צייכען, אָנצוהייבען.

רעזשיסער קומט צוריק מיט דירעקטאָר און דיכטער; זיי געהען צו אויף די נעגעל.)

רעזשיסער.

(אויפ'ן וואַנדערער ווייזענדיג.)

שלאָפט...

לעקטאָר.

ווי אין נעפעל געהילט...
וואָס אויף אַ סצענע קען געשעהן!

דירעקטאָר.

נעמט איהם, אין איינעם...

(דירעקטאָר, לעקטאָר און רעזשיסער נעמען און טראָגען דעם וואַנדערער טיעפער אין קוליסען־ווינקעל אריין, איבערלאָזענדיג זיינע זאַכען.)

דיכטער

(אין פלוצלינגער אויפלייכטונג.)

האָב איך, הייסט עס, איינעם

פון זיינע חלומות געזעהן,
און דעם וועט מען שפּיעלען!

(זאַמעלט דעם וואַנדערערס זאַקען.)

(פאַרהאַנג.)

ערשטער אַקט

[אויף דער סצענע — גערויש און בעוועגונג.

די קלויז לערנט, זינגענדיג. די שענק פלוישט, גערויש פון דער פערזאַמלונג, דורך אָפענע, שטאַרק־בעלייכטע פענסטער אויפ'ן נייעם שט[illegible]. קרעמער שליסען די קלייטען: געקריצער[illegible] פון [illegible]טע שליסלען אין אַלטע שלעסער. אונטען אין [illegible]ען לעשט זיך א פענסטער; די זאָקענשטריקערין, קומט אַרויס, א זאָק אַרבייטענדיג, און שטעלט זיך ביי'ן אַ לאַמטערן, צו וועלכען זי הייבט אָפט רעם זאָק, קאָנטראָליערענ־דיג, צי זי פערלאָזט נישט קיין אויג. „ער" און „זי" שפּאַציערען געאַרעמט, געגענזייטיג אין זיך פערקוקט, אין דער ריכטונג צום שוהל־געסיל, דעם מיידליך־ראָד פאַרביי. זייער אָרט פערנעמט דאָס נאַכט־מיידעל, וואָס שטעלט זיך ביי דער וואַנד, אויסקוקענדיג, מיט קרענקליך־בליצענדיגע, אַרומגערענדערטע אויגעי, ווען עס איז פון מאַרק; הוסט. איהר פאַרביי, מיט אָבשיי אויף איהר קוקענדיג, מיט רעשטליך נישט־פער־קויפטע סחורה אין די הענד, שלעפען זיך מיעד אין מאַרק אַריין, אין דער ריכטונג צו דער זאָקענשטריקערין צו, די אויבסט־און־אייער־הענדלערין. דער נאַכט־וועכטער, נישט זיכער אויף די פיס, זוכט, פערשלאָפען, דאָס פייפערל אַרום האַלז, אויף דער רונדע צו געהן. דער לאָמפען־לעשער הייבט אָן זיין אַרבייט אין הינטערגרונד־געסיל;

די עלטערע צוויי מיידלעך אַנטלויפֿען פֿאַר איהם צו'ן
אַ לאַמטער אין מאַרק. דאָס מיידליך-ראָד בעוועגט
זיך, ווי אין חלום, רונד אַרום, שטיל זומענדיג.
פֿון פֿערזאַמלונג קומט מען אַרויס אויפֿ'ן באַלקאָן, זיך
טריקענען פֿון שווייס.

[איבערן גערודער הערען זיך שטימען:]

אַ יונגע שטימע פון קלויז.

הני מילי, — אַ מוכּת עץ!

אַ הייזעריגע פון שענק.

טרינק — פּאָדליעץ!

פון באַלקאָן, אַרויף צו דער פערזאַמלונג.

ס׳אַ אייזערן געזעץ!

פון אַ קרעמער ביי דער קראָם.

(ארויף צום באַלקאָן.)

העץ דעם עולם, העץ!

פון אַ צווייטען קרעמער.

וועסט אויסגיסען דאָס באָד!

פון אַ ווייבעל אויפ׳ן גאַניק.

זיי וועלען פערברענען די שטאָט!

(עס ווערט שטילער; דאָס מיידעל-ראָד וועקט זיך.)

אַ מיידעל

שפּיעלען מיר אין קעסטעליך...

דאָס ראָד.

אין קעסטאַליך...

דאָס מיידעל.

— קומט אַרויס אַ בער...

אַ צווייט מיידעל.

(אָנווייזענדיג אויף „ער" און „זי", וואָס געהען פאַרביי.)

— שטילער, שטילער, שוועסטערליך,
זעהט, ווער ס׳קומט אַהער...

(בעווענען זיך איינגעהאַלטענער, זומען שטילער, אויף „ער"
און „זי" פערקוקט; צו זיי די אויערן צוגעשפּיצט.)

זי.

(פער׳חלומט.)

מעביל—ווייס, ראָזע טאַפּעטען!

ער.

(בעריהמעריש.)

געביעטען דאַרפסט דו, קינד, נישט בעטען!

זי.

און אַיין אַמפּעל?

ער.

פון טריעסט!

זי.

און אַ פּאַנאָגראַף פאַר געסט?

וועט נישט זיין צו טייער?

נאַכט-וועכטער.

(דאָס פייפעל געפונען, די רונדע אָנהייבענדיג.)

היט אייך פאַר פייער! היט אייך פאַר פייער!

(געהט אַרום מאַרק, שלאָפענדיג אין גאַנג.)

בדחן.

(רוקענדיג זיך ביי דער וואַנד נעהנטער צו דער קלויז; צום פרוש.)

ס'איז מיר עפּיס אַראָב פון זינען...
כ'האָב עפּיס אַ וויכטיג וואָרט פערגעסען...
צו לאַנג אין חורבה געזעסען
צווישען די שפּינען...
און כ'וואָלט מיר דערמאַנט, כ'וואָלט עס געפינען...
אַ רגע שטיל, און ס'וואָלט מיר געראָטען.
איז פול די חורבה מיט אַלטע שאָטען,
עפּיס הייליגע אַלערליי...
עפּיס וויינען זיי, עפּיס זאָגען זיי...
און ס'ציעפּיט זיך די פלעדער-מויז,
און עס שטערט די גריל...
און דאָ — די קינדער, די קלויז...
די ווייבער אויפ'ן גאַניק איבער דער לענג...
און די שענק...

אַ ווייבעל אויף אַ גאַניק.

וואָס ער ביעט זיך אויס...

בדחן.

(צום גאַניק אַרויף, זיך בעטענדיג.)

זאָל זיין שטיל, אֵיין רגע שטיל!
ס׳איז דאָך אַזוי נייטיג!
און ס׳איז דאָך אַ וועהטאָג...

(צום פרוש.)

עס איז דאָך פּאָרט
פערהאַן אַזאַ וואָרט,
אַלץ איבערצומאַכען, איבערצוקעהרען...

פרוש.

(מיט דער האַנד צום הימעל.)

זיין ווערק!

(קעגענזייטיגער איינגעשפּארטער אויגען-שפּיעל ביז צו גע-גענזייטיגער סוגעסטיאָן; ביז ביידע ווערען אויף ווייערע ער-טער ווי פערגליווערט.)

דאָס עלטערע מיידעל מיט׳ן בריעף.

(וואָס האָט איהם געענדיגט, ווייזט איהם דעם צווייטען עלטערן מיידעל.)

זעה, נאַס פון טרערען.

(קושט דעם בריעף; בעהאַלטענדיג איהם אין בוזעם אַריין; מעהר שטאָלץ אַלס פערליעבט, פון בריעף ציטירענדיג:)

איך בין זיין ליכטיגער שטערן...
קוקט ער מיר אין די אויגען אַריין,
טרינקט ער לוסט, ווי שטאַרקען ווייז!

רופט מיך: ליעבסטע, ליעבסטע דו מיין...

(פארבייגעהענדיג דעם מיידעל-ראָד:)

קושט מיר די אויגען די בלאָהע...

א מיידעל.

אין ראָד, פערבליפט:)

אויגען האָט זי — גראָהע!

(די עלטערע מיידלעך — ראשער אָב אין שוהל-געסעל. לאָמפען-לעשער קומט אין מארק אריין, הייבט אָן זיין אַרבייט.)

אַ מיידעל.

(אין ראָד בעמערקט איהם, מאַכט נאָך ויינע טריט:)

טיפ—טאַפּ! טיפ—טאַפּ!
הילעכדיג און שווער!
וואו ער שטעלט זיך, גיט אַ קלאַפּ, — —
אָבגעשטאָרבען אַ לאַמטער!

(קרעמער קומען זיך צוזאמען, אין מארק זיך אָבווארטענדיג. דאָס נאַכט-מיידעל רוקט זיך וויטער ארוים; דער ערשט-גע-קומענער קרעמער בעמערקט זי. אוינגען-שפיעל.)

אַ ווייבעל פון גאַניק.

(דערזעהען, אונרוהיג אַראָב צום קרעמער.)

שפעט! ס'עסען ווערט קאַלט!

קרעמער.

(פערשעמט.)

באַלד... באַלד...

(האפט ארוים זיין טאַשען-אוהר, וויל, מכלומרשט, פער-
גלייכען מיט'ן שטאָט-זייגער.)

כ'זעה נישט פון ווייטען ...

(צו די אָנקומענדיגע.)

איהר זעהט?

צווייטער קרעמער.

(האָט פערשטאַנען, לאַכט.)

אַז יענער שטעהט
פון מלך סאָביעסקיס צייטען ...

ערשטער קרעמער.

(וויל נישט נאָכגעבען, מיט א געבעט-בליק.)

מיין זייגער לויפט ...

דער דריטער קרעמער.

(ראַטעוועט פון פערלעגענהייט.)

אָלטוואַרג אַ וואָגען פערקויפט!

צווייטער קרעמער.

מאָרגען — אויפ'ן יריד?

ערשטער קרעמער.

וואָלט איך געלד געהאַט ...

פרוש.

(פון קלויז ארויסגעקומען, זיך נישט דרייסט בעטענדיג.)

נעמט מיך מיט. נעמט מיך מיט...

(מען הערט איהם נישט.)

פערטער קרעמער.

(צוקומענדיג, אויפ'ן נאַכט-מיידעל פערקוקט.)

אָבער — בלאַט!

אַ צווייט ווייבעל פון גאַניק אַראָב.

(שטרענג.)

יואל!

(קרעמער צוגעהען זיך; טייל—אויף די טרעפ, צום גאַניק אַרויף.)

זאָקענשטריקערין.

קען קומען דער גואל?!

פרוש.

זינדיג איז די וועלט, זינדיג...

דאָס מיידעל ראָד.

(נאָך אַ מאָל געוועקט.)

שפּיעלען מיר אין קעסטאַליך,
קומט אַרויס אַיין אינדיק...

זאָקענשטריקערין.

(צו די צוגעקומענע הענדלערנס, מיט שמייכענדיגער
ליידענשאַפט.)

אוי, ליעבע שוועסטערליך,
פּאַרצייטענס ווען ס׳פּאַסיערט,
מען וואָלט זי אין באָד אַריין געפיהרט,
אין פעך אויסגעשמיערט,
אין פעדערן אויסגעציערט
פון מאַרק, פון שטאָט אַרויסגעפיהרט...
געפּיפען און געשמיסען!

אויבס-הענדלערין.

איך וואָלט זי צוריסען...

אייער-הענדלערין.

(ענדיגט.)

אויף שטיקער...

מיידלעך פון ראָד.

נתן-שכור! נתן-שכור! נתן-שכור!

(נתן-שכור וואַקעלט זיך אַרויס פון שענק; דורך דער
אָפענער טהיר הערט זיך געזאַנג.)

היימישער דיכטער.

(זיין שטימע פון שענק אַרויס.)

זינגט!
טרינקט!
האַלזט אייך און קישט!

די ליעבע פעריינגט,
דער ווין — דערפרישט!

טרינקער-כאָר פון שענק אַרויס.

די ליעבע פעריינגט,
דער וויין — דערפרישט!

היימישער דיכטער.

העכער
די בעכער!
שלאָגט אָן און קלינגט!
ווען אַז נישט איצט?
דאָס לעבען פערבליצט...

(געזאַנג רייסט זיך איבער.)

נתן-שכור.

(האָט פערמאַכט אונטער זיך די טהיר, ענדיגט.)

ס'איז פאַר'ן טויט קיין מענש בעשיצט...

(וואַקעלט זיך, פאַלט. פערהונגערטער אַרבייטער, געקומען פון הינטערגרונד-געסיל. וויל איהם, אין פאַר-ביַיגעהען, אויפהייבען.)

נתן שכור.

(לאָזט זיך נישט.)

ליג'ך...
אַזוי וויל'ך...
אויסגעשטרעקט...

פערהונגערטער אַרבייטער.

(געהט אָב צו'ן אַ טויער, וואו ער וועט זיך ועצען אָברוהען, צוריקוואַרפענדיג:)

שוויין!

נתן שכור.

ווי זיס, ווי פיין
די פייכטליכע ערד שמעקט...
האָניג מיט מילעך!
אָהן הענד — ווי אַ מאַמע גלעט זי...
אָהן לשון — מאַמע-לשון רעדט זי...

(די קלויז שטילט זיך דערווייל. יינגליך האָבען די טיש-און שטענדער-ליכטליך געלאָשען, פערשיעדען-פארביגע פאַפּיערענע לאַמטערליך אָנגעצונדען און געהען ארוים.)

מיידליך.

(אויפלעזענדיג דאָס ראָד.)

— קיהל...
— אָהן יינגליך איז קיין שפּיעל...

יינגליך.

(געזאַנג, פון געסיל ארוים.)

וואָס איז דער מענש? וואָס איז זיין ווערט?
אַש פון דער ערד; שטויב פון דער ערד!

(שוין אין מאַרק.)

היינט — אין שטוב,
מאָרגען — אין גרוב!

(פערשווייגען פון אָבשיי, צוגעקומען צום גען; מיידליך
גענעהנען זיך צו זיי פאמעליך און איינציגווייז.)

אַ יינגעל.

(אויפ׳ן געץ.)

אַיין „ער״ צי אַ „זי״?

אַ צווייט יינגעל.

צוזאַמען!

אַ מיידעל

איך האָב עס געהערט פון דער מאַמען...

(גענעהנט זיך, נאָך איהר- אַנדערע.)

דיכטער.

(וואָס האָט, ארויסקומענדיג, געהערט.)

די ליעבע!

פרוש.

(איבערשרייענדיג.)

די זינד!

בלינד!
אינערווייניג שטיקען זיך פלאַמען!

דאָס ערשטע יונגעל.

חאַפּט זיך אָפּטמאָל אויף ביינאַכט,
האַלבער-נאַכט...
זאַכט,

מויל און אויגען — אויפגעמאַכט ...
פון מויל — אַ שנירעל וואַסער פליעסט,
פון ד׳אויגען זיך גיעסט
אַ פערכשופט-רויטליכער שיין ...
ווערט אַרום און אַרום אַ פערכשופט ראָד ...
און טרעט ווער גראָד
אין פערכשופטען ראָד אַריין,
דער וועט שוין זיין וועג נישט געפינען, —
דער קומט שוין פון זינען,
און עס ציהט איהם אין ברונען אַריין ..
ווי ער האָט געמאַכט...
מיט די קלעזמער ...

יונגליך און מיידליך.

נישט היינט געדאַכט!

אַ מיידעל.

ז׳זענען נאָך דרינען?

אַ יונגעל.

אויסגעשעפט, קיין זכר געפינען ...
צונד — מיט אַ צוים פערהיט!

היימישער דיכטער.

(צום גאַניקיל אַרויפגעהענדיג.)

איך האָב דערפון געמאַכט אַ ליעד!

(אַרויפגעקומען, אין פויזע געשטעלט, דעקלאַמיערט.)

האָט איהר געהערט פון שרעקליכען פאַל
ווי ס׳אי׳ דער קאַפּעלע, דער היעגער דערגאַנגען?

האַלבער נאַכט, פון פריצישען באַל,
פון פריצישען באַל, פון קלויסטער-גאַס!
זענען, אָהן ציצית, קלעזמער געגאַנגען:
פיעדעל, טראָמפּייטעל, פייקעל און באַס...

. . . .

געהען די קלעזמער פון פריצישען באַל,
נסך געטרונטען, פת-עכו״ם געגעסען,
שכור פון תאוה, שכור פון ווײַן...
ס׳איז האַלבע נאַכט,
דער געץ וואַכט,
נעמט ער און ציהט זיי אין ברונען אַריין...

. . . .

שפּרינגען זיי איינס נאָכ׳ן צווייטען כּסדר...

(האַקט אָב, פון בדחן צאָרניג פּיקסיערט.)

אַ יינגעל.

(אויפ׳ן בדחן מיט שרעק אָנווייזענדיג.)

דערבּיי געווען?

אַ צווייטער יונגעל.

אַקעגען געגאַנגען... און אַלץ געזעהן...

בּדחן.

(האַפּט צאָרניג אַרויס אַ רויטע אַפּיטשיילע פון בוזעם.)

האָ — האָ!
קינדער זאָגען אויס פון חדר...
(יאָגט זיי, מיט דער אַפּיטשיילע וועהענדיג:)

אַ — שאָ! אַ — שאָ!

(קינדער צולויפען זיך אין הייזער, אויפ'ן גאַניק אַרויף, מיט
אַ שרעקיג צעוואָרפען געלעכטער.)

ווייבער-און קרעמער-שטימען אויפ'ן גאַניק

— אַיין אַיינפאַלען דאָס האָט!
— אַלץ דער געץ!
— פאַרוואָס צוברעכט מען נישט דעם געץ?
— פאָרט אַמאָל געווען אַ גאָט!

לאָמפּען-לעשער.

(וואָס האָט געענדיגט זיין אַרבייט אין מאַרק, אַבגעהענדיג
צום קלויסטער-געסיל.)

— גוט נאַכט!

בדחן.

(אונטערהאַפּענדיג אין מאַרק אַריין, צום גאַניק אַרויף:)

— גוט נאַכט!

(ווירקונג.)

שטימען.

גוט נאַכט! גוט נאַכט! אַ גוטע נאַכט...

(געהען אין די שטובען אַריין; די פענסטערליך אין גאַניק
ווערען פון אינערווייניג פערלאָדענט.)

בדחן.

(צופרידען.)

אַזוי איז גוט... אויגען — בלינד...

(אויף דער אפיטשיילע.)

כ׳מאַך נאָך מיט דער כלי ווינד,
און לעש אויס אַלע שטיבער!
זאָל זיין פינסטער ווי אין גריבער!
שטיל ווי אין גריבער!

(טהוט עס; וועהט קענען עטליכע נאָך ליכטיגע פענסטער, לעשט זיי דערמיט, וויל צוגעהן נעהנטער צום נייעם שטאָק, לעשען די פערזאַמלונג; עס מיידען איהם אויס, איהם נישט בעמערקענדיג.)

יונגע-לייט.

(וואָס האָבען זיך געלאָזט פערשטווילען פון שוהל-געסיל צו דער פערזאַמלונג, שנעל ריידענדיג, מיט זיך פערנומען:)

— וועסט רעדען?

— וועגען סיים!

— איך — וועגען שקלים!

— אַ פאָלק, ווי אַ מענש, מוז האָבען אַ היים!

בדחן.

(הינטער זיי, דעם שטאָק מיט דער אפיטשיילע לעשענדיג.)

אָדער אַ חלום!

פערהונגערטער אַרבייטער.

(אויפשפרינגענדיג.)

זיי ווילען דען מעהר?!

נאַכט-מיידעל.

(צו די יונגע-לייט, וואָס צערשטרייען זיך, צושראָקען.)

קומט מיט מיר ווער!

(אז יענע לויפען אָב, צום בעמערקטען ארביטער, זיך גראָב צושמייכלענדיג.)

דו... דער שענסטער... דער בעסטער!

פערהונגערטער אַרבייטער.

שוועסטער,
ווי האָסט דו דיך פערגעסען?

נאַכט-מיידעל.

(בעטראַכט איהם; נישט גלויביג:)

האָסט עפּיס צו — עסען?!

פערהונגערטער אַרבייטער.

(מיט איין אָנצוגעהערעניש.)

נישט אפילו וואו צו שלאָפען...

נאַכט-מיידעל.

(זיך הארט אָביוענדענדיג.)

אָבער שטראָפען קען ער, שטראָפען!

(געהט אין דער ריכטונג צו נתן-שכור.)

פערהונגערטער אַרבייטער.

(מיט די פויסטען קעגען פאַבריק-דאַך.)

זייג! נאָג אונז אויס אומזיסט!
וואַרף אונז די שוועסטער אַרויס אויפ'ן מיסט!
פעראימווערדיג אַלעס, וואָס הייליג און טייער...

נאַכט-וועכטער.

(פון געהענדיגען שלאָף געוועקט.)

היט אייך פאַר פייער! היט אייך פאַר פייער!

נאַכט-מיידעל.

(ריהרענדיג מיט עקעל נתן-שכור.)

נתן-שכור.

(האַלב די אויגען געעפענט.)

— שיינדאַלע... מיידאַלע קליינס!

נאַכט מיידעל.

(ווילענדיג איהם אויפהייבען, אונגעדולדיג.)

אַלץ איינס!

(לאָזט איהם אָב, אָהן אָטעם.)

ביסט אַזוי שווער!

נתן-שכור.

(דערזעהט זי; שרעק.)

„ער ביסט דו ווער?

(וואַרפט זיך צו דער ערד, שלאָפּצט.)

גלייב מיר, שיינדאַלע, גלייב!

כ'קען זי נישט... קיינמאָל געזעהן...

בדחן

(צום נאַכט-מיידעל, טיעף-באַרמהערציג.)

מיט מיר וועסט געהן?

פרוש.

(שרעק.)

גאָט, דעם שטן פערטרייב!

(נאַכט-מיידעל, פוןביידע איבערגעשראָקען, שפּרינגט אָב פּאַלט עמיצען, וואָס איז אַרויסגעקומען פון פעלדשער-שטוב, מיט צוויי גרויסע פלעשער מעדיצין אין ביידע הענד, אויף דער ברוסט אַרויף. ער פערליערט די פלעשער, וואָס פאַלען און פּלאַצען אין מאַרק. אַיין אויפגעציטערט פון אַלע אַרום.)

עמיץ.

אָה, קום אין מיינע אָרים אַריין!
דיין אויג בליצט אין דער נאַכט אַריין...
הייליג שמעקט דיין לייב!
איבער דיין קאָפּ ווייסע טויבען שוועבען...

(אַז דאָס נאַכט-מיידעל וויל זיך אויסרייסען.)

בלייב אין מיינע אָרים, בלייב!
שטיל זיך איבערגעגעבען...

(זי פעסטער אַרומקלאַמערנדיג און נישט לאָזענדיג קומען צום וואָרט.)

ליפּען צום קיסען, ליפּען צום קיסען!
גאָר נישט פרעג! וויל גאָר נישט וויסען
וויסען לעהמט!
דערשראָקען און פערשעמט,
פּראַלט מען צוריק...
אין שטילען צופאַל איז גליק!
אין זיין פערבאָרגענער שויס
בליהט, פלאַמט די מיסטישע רויז —
אייביגקייט אין אויגענבליק!

נאַכט-מיידעל

(קוים זיך אויסגעריסען, עטוואָס אָבגעשפּרונגען, איהם מיט עקעל בעטראַכטענדיג.)

דאַר ווי אַ שפּין...
אַ שטים פון אַ גריל...
ווער ביסט דו?

עמיץ

(זי צוריק אין די אָרים האַפּענדיג.)

שטיל!
כ׳ווייס נישט, ווער איך בין,
כ׳ווייס נאָר, וואָס איך וויל...

(ציהט זי מיט געוואַלט אין אַ טהויער אריין, וואו ביידע ווערען פערשוואונדען.)

פּרוש.

אָ גאָט, שטראָף!

(פון אונטער די פערלאָדענטע שטיבער, שפּינט זיך פון שטילען גערויש אויס אַ—)

קריאת שמע.

שיק צו אונזערע אויגען שלאָף,
צו אונזערע ברעמען — דרימעל,
גאָט, וואָס קיניגסט אין הימעל

. . . .

הער אויס אונזער תפלה!
שיק אונז חלומות זיסע, שטילע!
פון ישועות, פון נחמות...

און קומען צו דיר די נשמות,
האַלט זיי, אונטער דיין פליגעל פערבאַרגען,
ביז מאָרגען ... ביז מאָרגען ...

(די קריאת שמע צורייסט זיך.)

(פויזע. די שענק פערלאָרענט זיך פון אינערוויינינ. עס בלייבט נאָר ברענען די אויפשריפט פון דער שילד. אויפ׳ן גאַניק מיט א נאכט-לעמפעל, וואָס ער שטעלט אויף א טי-שעל, קומט אַרויס.—)

הײמישער דיכטער

(אין הימעל פערקוקט. דעקלאַמירט:)

אין מערב-ראַנד
שאַפט אַ פערבאָרגענע האַנד...

פרוש.

מיט טרויער דער הימעל פערצויגען...

הײמישער דיכטער.

נעפּאַליך גראָהע שפּינט זי,
פעדימליך רויכיגע בינדט זי
נעצען, נעצען שטריקט זי ...

פרוש.

אויף נשמה׳ליך — שטערען!
לעשען זיך הימלישע אויגען!

הײמישער דיכטער.

ציטערט די לבנה
זילבערן גאַנץ...

טריעפען די שטערען
אַ גאָלדיגען גלאַנץ ...

פרוש.

טרערען, טרערען!

היימישער דיכטער.

ווייט און ברייט ...

פרוש.

די קליפּה איהר נעץ פערשפּרייט ...

היימישער דיכטער.

שטערנדליך לעשען זיך,
שרעקען זיך, וועקען זיך ...

פרוש.

ווערען פון קליפה געפאַנגען ...

(אזוי געשיהט.)

היימישער דיכטער.

שלאָפט איין מאַרק און שטאָט!
גאָט, העלף אין דיין גענאָד!

בדחן.

(מיט בעהאלטענער פרייד.)

אונטערגאַנגען! אונטערגעגאַנגען!

בלינדע הייזער, שוואַרצע פענסטער

היימישער דיכטער

אַ נאַכט פאַר געשפענסטער.

פרוש.

און פאַר שגעון!

דיכטער.

(אַבגעהענדיג, צום בדחנ׳ס שטילער פרייד, מיט׳ן לעמפּיל.)

ביז עס קרייעט נישט דער האָהן,
וועכטער, וואַך!
קיין אויג פערמאַך!

(אָב.)

פרוש.

אַ שווײַ׳ער דורך די לופטען ציהט...

(אַבגעהענדיג אין קלויז אריין.)

היטער, היט!

(אָב.)

נאַכט-וועכטער.

(וואָס איז שוין געזעסען, אָן אַ וואָגד אָנגעשפּאַרט.)

ד׳קען נישט מעהר!

(מיט אַ בליק צו דער שוהל, דערנאָך צום קלויסטער.)

זאָל היטען די אָדער דער!

(די שילד-אויפשריפט פון שענק לעשט זיך.)

עס לעשט זיך אויך פון שענק די שילד...

(איינדרימלענדיג.)

דער קאָפּ — שווער, די ברעמען שווער...

(שנאָרכט.)

בדחן.

(מיט דער פויסט צום הימעל.)

דיין עבענבילד!

(פאָרהאַנג.)

צווייטער אַקט

[ערשטע פאָרהאַנג; שמאָלע סצענע.]

לעקטאָר.

נאַכט!
פון זינען אַראָב אַ לין;
ער איינער וואַכט!
ווער כשופען דער אַלטער געין,
אין זיין לאַנג פערגעסענער פראַכט...

וועט זיין אַ שפיעל פון שאָטען-שפריצען,
פון פיעבער-קראַנקע-אויגען-בליצען!
טויט צושראָקען איז דאָס האַרץ!

די נאַכט איז וויסט;
די נאַכט איז טויב-שטום און שוואַרץ...
פון ערגיץ אַ בייז געלעכטער שיסט, —
צאַפּעלט דאָס פעררירקט-
פיעבער-קראַנקע האַרץ,
אין בייזע חלומות פערשטריקט!
און טויט-מיעד...

און פון ערגיץ קיין הילף אין דער נויט!
ערגיץ אַמאָל רויזען געבליהט,
זיי וועלקען!

ליליען און נעלקען –
טויט!

מיט דער פויסט געגען הימעל געשטרעקט,
שגעון לעסטערט, און וועקט
פון נאַכט-פערשלייערטע געצעלטען
אַלטע, לאַנג-פערפאַלענע וועלטען...

(אַב. צווייטע פאַרהאַנג.)

בדחן.

(קניהט פאר'ן שלאָפענדיגען נאַכט-וועכטער, נעמט איהם אראָב דאָס פייפערל פון האַלז, טרעט אָב צום גען צו.)

עה, דו, אַלטע גרויל!
עפען ד'אויגען עפען ס'מויל!
דיין גיעריג ליכט פליס,
דיין וואַסער גיס...
דער הימעל — פערמאַכט!
עס איז אונזער נאַכט! אונזער נאַכט!

(שטיינבילדער קומען אין שרעקיגער בעוועגונג.)

אַ ריטער.

ער וועקט דעם גען!

אַ גלח.

וועקט אומזיסט!
דער גלאָק איז גרייט!
פון אויבען שיצט זיין הייליגקייט!

(דער גען וועקט זיך, טהוט דעם בדחנ'ס ווילען.)

בישאָף.

(פון טהורם אראָב.)

עס איז די צייט פון אַנטיקריסט!

בדחן.

(גרינזט, נעמט דאָס פייפערל צום מויל, בלאָזט אין אַלע פיער זייטען, אין דער לופט אריין, צום הימעל ארויף.)

מאָרגען קענסט דו שטראָפען!
נאָר כל זמן דו ווענסט שלאָפען
בין איך דאָ פעלד-מאַרשאַל!
און איך וועל פיהרען!
העי, פון אַלע נאַכט-קוואַטיערען,
פון פעלד און וואַלד,
פון הייל, ריץ און שפּאַלט,
פון כף-הקל׳
קום, שאָטענדיג געזינדעל,
פון טרוים,
שוים
צוזאַמנגעוועבט!
זיין ליעבען נאָמענס הייליגער שווינדעל...
אַלץ, וואָס טויט און גלייבט, עס לעבט...
געזונד זייט מיר און שטאַרק!
קומט צום אַלטען מאַרק, צום אַלטען מאַרק!
קומט, איך וועל קאָמאַנדיערען!

אַריטער.

(עמפערט.)

אין אונזער לאַנד!

אַצווייטער.

שמאַך און שאַנד!

בדחן.

גאָטס וועלט וועל איך פיהרען!

ג׳אָז איך מיך נאָר וואו אַהין דערמאַנען.

(דערזעהט צווישען די געקומענע שאַטען דעם וואסער־טרעגער.)

וואָס וויל דער מיט די קאַנען?

וואַסער־טרעגער.

(ווי שפּעטער אַלע שאָטען, פון בדחן פיקסירט, שטעלט זיך אָב.)

גרויסע היצען, שטאַרקע היצען!
און אין בית־המדרש זיצען
לומדי תורה, און זיי שוויצען,
קלעבט צום גומען זיך די צונג.

(איילט צום גען, שטעלט אונטער דעם וואסער־שנירעל א קאַן אָהן א דנאָ.)

באַלד, באַלד!
כ׳גיב אַ שפּרונג!
כ׳ברענג אַייך וואַסער, פריש און קאַלט!
כ׳וועל אַייך מים חיים געבען!

בדחן.

און משיח׳ן דערלעבען
אינ׳ם זכות פון פרישען טרונק!

(וואסער־טרעגער, צושראָקען אָב.)

אַ גלח.

(פערגלייסט צום הימעל די אויגען.)

כ׳אַך קלאָר, שעפאַלע ריין,

דעם אַיינגעשפּאַרטען!
זאָל ער נישט וואַרטען,
אומזיסט נישט וואַרטען,
פּאָטער דו מיין!

האָלץ-העקער.

(פון ברחן פּיקסיערט.)

דער פראָסט איז גרויס...
יתומ׳עליך נאַקיט און בלויז;
נישט געהייצט די תלמוד-תורה...
איך זעה אייער פּיין און אייערע טרערען...

(שטעלט זיך האַקען אין דער לופט.)

באַלד, באַלד,
כ׳ברענג אייך האָלץ, האָלץ פון וואַלד...
אָט אַ שייט! נאָך אַ שייט!
און עס וועט וואַרים ווערען!

בדחן.

און וויל דערפאַר, קומט די צייט,
דעם משיח׳ס שופר הערען!

אַ גלח.

(אויפגערעגט.)

פאַלשע רייד, דומע רייד!
לאַנג געבלאָזען די טראָמפּייט!
לאַנג שוין אויסגעלייזט די וועלט!

צנועה.

(ווי די פאָריגע.)

נישט עס האָט זיך מיר פערוועלט,

חלילה!
נישט צוליעב מיין מאַן אפילו
געה איך טבילה
אין אַזאַ נאַכט,
אין אַזאַ קעלט...
בענש-זשע, גאָטעניו, מיין טראַכט...
און די לענדען פון מיין יואל...

בדחן.

זאָל פון זיי אַרויס דער גואל!

צנועה.

(אָבלויפענדיג מיט פרייד.)

אוי, איז מיר גוט! אוי איז מיר וואויל!
אַזאַ כשר בת-קול געהערט...
ס׳איז אַ גרויסער גאָט פערהאַן...
לויף איך זאָגען די בשורה מיין מאַן!

צוויי שמייסער.

(מיט לאנגע בייטשען צוקנאַקענדיג.)

ערשטער.

אַ קבלה פון מיין זיידען:
ווילסט דו האָבען אַ געשפּאַן, —
האַבער — ווי קריסטאָל!

(אַ קנאַק מיט דער בייטש.)

צווייטער שמייסער.

לאָז איהם רוהען אין גן-עדן!

דאָס איז אַלץ געווען אַמאָל ...
איך גיב קלייען, איך גיב מאַקאָך,
און זיץ איך אויבענאָן און קנאַק איך —
איבער בערג און טאָל!
גוטע וועגען, שלעכטע וועגען...

בדחן.

און — משיח'ן אַקעגען!

(שמייסער, צורודערט, אײַלען צום קלויסטער-געסיל.)

מקובל.

(רופט ווי נאָך.)

אויפ'ן יריד?
וואָס ניט?
נעמט מיך מיט, נעמט מיך מיט!
כ'האָב נוטריקון און לפ"ק'ן
און איך מוז דעם תשבי פּאַקען — —

(אָב, נאָך יענע.)

בדחן.

אויף משיח'ן פרעגען!

קרעמער.

(אין דערזועלבער ריכטונג ווי יענע.)
— וואו שטעהט דען די בויד?
— וואו זענען די וועגען?

(איין אָבגעשטעלט ראָד.)

— ווי טייער איז קרויט!

— לאָז נאָר זיין רעגען...

(אָב.)

(עס קומען אָן: אַ דיקער בעל־הבית אין בעגלייטונג פון צוויי מאָגערע אָרימע־לייט.)

בעל-הבית.

קענט איהר מיין הויז?

אַ מאָגערער.

אַ שפּאַס!

דער צווייטער.

אַ האַלבע גאַס!
אייזערנע ווענד!

דער ערשטער.

און דער פונדאַמענט?!

בעל הבית.

ביז'ן נאָפּעל פון דער ערד!
אויפ'ן בוידים—ווייץ, אין קעלער—י"ש...
און אַלע פּריצים אין דער טאַש...
און — איהר הערט?
די וועלט איז אויך אַ וועלט!
נאָכ'ן מרחץ — אַ גלעזעלע מעט!
נאָך הבדלה, אויב נישט שפּעט
קומט דער חזן, זינגט ער זמירות...
און מיין סוכּה... מיינע דירות!
און טראָג מיר לייפּציגער גרעט

שמעק מיר פראַנצעזישען טאַביק...

בדחן.

שטאַרב!

(בעל-הבית וואקעלט זיך צום פאלען.)

ערשטער מאָגערער.

ווי עס בייט זיך איהם די פאַרב!

צווייטער מאָגערער.

(דעם דיקען בעל-הבית אונטערהאפענדיג, אין מארק אריין.)

אַ מעבר-יבוק! געשווינד אַ מעבר-יבוק!

(אָב, עס בעווייזען זיך:)

משכילים.

(לעזענדיג די שילדען אין מארק.)

— אַוועק די צייטען די ווילדע!
— ערשטע גילדע... צווייטע גילדע!
— אַדוואָקאַטען און דאָקטוירים...
די צייט געהט נישט צוריק...

(בעמערקט דעם רויטען פאבריק-דאך.)

— און דאָרט וואָס איז? זעה נאָר, זעה!

פערהונגערטער אַרבייטער.

(אויפשפרינגענדיג.)

חמורים!
ס'אַ פאַבריק,

וואָס ציהט אַרויס די קלעע!

(משכילים, צושראָקענע, אָב. עס קומען אָן ארבייטער, וואָס געהען צו דער פאַבריק צו, געפיהרט פון געהאָנגענעם, מיט'ן שטריק אויפ'ן האַלז; אונטערשטעליג בלייבט די בלינדע זעצערין. הינטער איהר לאָמט-צו דער ארעסטאַנט אָהן א פום.)

דער געהאָנגענער.

אין דער הייך, אַז מען קומט אַרויף,
נאָך מעהר געטראָצט!
די אויגען אויסגעגלאָצט—
דעקט זיך פאַר אַייך אויף
די וועלט, די גאַנצע וועלט...

(אָב צו דער פאַבריק.)

בדחן.

(צו דער בלינדער זעצערין.)

האָסט דיך אָבגעשטעלט?

בלינדע זעצערין.

בלינד! וואָס מיר איז געשעהן?
יאָהרענלאַנג אַ זעצערין געווען...
אין אַ פינסטערען קעלער-טיעף...
פערשטעהסט? קאָנספּעראַטיוו...
און אָהן אַ בלייס... און פיצעלע שריפט,
און דער שטויב פון בליי איז גיפט...
מוז מען די אויגען פערליערען...

אַרעסטאַנט אָהן פוס.

(אונטערגעקומען, נאָך א בליק פון חשד אויפ'ן בדחן, צו דער בלינדער, וואָס ער נעמט אונטער די אָרים.)

קום, איך וועל דיך פיהרען!

בלינדע זעצערין.

הינקסט?

אַרעסטאַנט אָהן פוס.

— — — פערגעסען?
צוועלף יאָהר אין קייטען געזעסען!
אַ פוס געפוילט, אַראָבגענומען,
מיט אַ מעסער ווי אַ זעג!
בישט צו קבר ישראל געקומען!
אָבער פאָרווערטס געהט דער וועג...

(א דורכגעשאָסענער הוזאַר טרעפט דעם געקעמפטען גאַרבער, וואָס בלאָנדזעט אַרום מיט'ן קאָפ אין די רויטע הענד.)

הוזאַר.

ביסט אויף מיר בייז?

(נעמט, אַז יענער ענפערט נישט, איהם דעם קאָפ פון די הענד אַרויס, שטעלט איהם צורעכט אויפ'ן אַקסעל, פרעגט נאָכאַמאָל, העכער:)

— — — ביסט אויף מיר בייז?

גאַרבער

(שטאַמעלט מיט דער צונג.)

איך... איך... איך ווייס?

און — פאַרוואָס ?

הוזאַר

אַ פאַקט !
דאָס האָב איך דאָך דיר אָבגעהאַקט
דעם קאָפּ ...

גאַרבער.

פאַרוואָס ?

הוזאַר.

פאַר דאָס !
האָסט אַ רויטע פאָהן געטראָגען אין גאַס !
איז געווען אַ פּריקאַז :
„קאַלט געוועהר!״ ...
אָהן אַ קלער,
פאָלגט דעם זעלנערס האַנד ...
האָט דיך נישט פערדראָסען ?

גאַרבער.

נישט געזעהען, ווער ...

הוזאַר.

דערנאָך — האָט מען מיך געשאָסען,
קוים געקומען צום פערשטאַנד ...

גאַרבער.

(דערפרייט.)

אַלזאָ — געגאָסען !

הוזאַר.

האַנד אָן האַנד!

(ביידע צוּ.)

בדחן.

(אַליין בלייבענדיג, ענטמוישט.)

געזומט
און געברומט,
קיין וואָרט נישט דערמאַנט!
עמיץ געהט... עפּיס מיר בעקאַנט...

חזן.

(צוגעקומען.)

דער עמוד — אַ גולם!
אַרום — דער בייכיגער עולם —
פּהי!
ס'פּאָרהענגעל גיט זיך אַ ציה,
אַ בליק פון די זיסע עינים...
געהט שוין:

(זינגט.)

— — — — גדי,
קשור ידים,
ברכות לישאַ—אָ—אָ...

געפּרוּירענע.

(פון וויטענס פּאַרבייגעהענדיג.)

אוה, או—הו—הו! אוה—הו—הו!
אוי, ווי איך פריהר,

וועה צו מיר, וועה צו מיר ...

(פון בדחן און חזן פיקסיערט, פון ווייטענס אָבגעשטעלט.)

ער האָט מיר די נשמה פערקיהלט!
עס ציטערט איהם די האַנד,
רעדט ער, שיט זיך אַ זאַמד
פון הוילען מויל ...
פויל;
מען האָט איהם פון קבר געפיהלט ...
די אונטערשטע ליפּ אַראָבגעלאָזט ...
איין אייבינער פראָסט ...
אַ גרויל!

(אָבגעהענדיג.)

אוי ווי איך פריהר,
וועה צו מיר, וועה צו מיר ...

חזן.

(צום בדחן.)

זי לעבט?

בדחן.

גלייך מיט דיר!

(מיטלויידיג.)

איך וויל מיט דיר נישט שפּיעלען ...
געה!

חזן.

— — וואו אַהין?

דחן.

(צו דער שוהל הייזענדיג.)

אַהין!
געה אַהין און פריף...
כורעים פאַל, בייג זיך טיעף,
אין האַרץ זיך שלאָג...
וואָס מען דאַרף זינג און זאָג...
מיך לאָז אַליין...

(חזן אָב צו דער שוהל.)

שמש.

(ארויסקומענדיג פון הינטערגרונד-געסיל, צו דער שוהל געהענדיג.)

אין שוהל אַריין, אין שוהל אַריין!
נשמות הקדושים מזכיר זיין!
די דערטרונקענע, פערברענטע,
די געפייניגטע, געשענדטע...
אין שוהל אַריין, אין שוהל אַריין!

(אין מאַרק הייבען זיך צוריק אָן צו זאַמלען די שאָטען, קוקען, וואַרטענדיג אויף בעפעהל צום בדחן. אויפ'ן גאַניק קומען אַרויס אַלטע יודען מיט סדורים און ברענענדיגע וועקסענע קערצען אין די הענד; נאָך זיי — די קרעמער מיט פיס-בענקאַליך פאַר זיך און פאַר יענע; זעצען זיך.)

חצות.

זעה גאָט, ווי אונז איז דערגאַנגען
זייט דו האָסט דיין פנים אָבגעווענדט!
אונזערע זיהן — געפאַנגען,
אונזערע טעכטער געשענדט...

דו האָסט דיך, אין גערעכטען צאָרן,
פאַר אונז מיט וואָלקען זיך פערצוימט!
און דער ים פון רשעות שוימט...
קהלות חרוב ונחרב געוואָרען...
שוהלען פערברענט...
תורות געשענדט...

פערהונגערטער אַרבייטער.

(שפרינגט אויף.)

געבענשטע הענד!
אַלץ וואָס דריקט,
שטיקט,
אַלץ וואָס פינסטער מאַכט און פעררייקט...
אַלץ, וואָס דעם רויב
פערהייליגט און פערגעטערט —
מוז ווערען צושמעטערט,
אויף שטויב!

בדחן.

„שטויב!"
איז דאָס דאָס וואָרט?

(בעמערקט די שאָטען, וואָס לאָזען זיך צו דער שוהל.)

נישט פון אָרט!
איך בין פעלד-מאַרשאַל, נישט ער!
וואָס הערט איהר דעם נאַרישען אַלטען?
איהר זייט מיין מיליטער,
פאַר אייך האָב איך געוועהר
דאָ ערגיץ בעהאַלטען...
פערהאַנען,
נישט ווייט פון דאַנען

כ׳וועל מיך נאָר דאָס אָרט דערמאַנען!
לאָזט מיך קלערען אַ ווייל!
איהר דערווייל:
מאַרשיערט!
עקזערציערט...
אין גליעד און רייה...
איינס... צוויי! איינס... צוויי!
מיך לאָזט קלערען איין אויגענבליק
וועגען שטויב...

(אז עס געהט שלעכט.)

אַה, אייך פעהלט מוזיק?
גוט... איך רוף אייך צוריס!

(צום געץ.)

גרויל! שפיי די קלעזמער אויס!

(צו די קלעזמער, וואָס שפּריגגען פון ברונען ארויס, נאָס און מיט גראָז פערוואַקסען, שנעל ווישענדיג די אינסטרומענטען.)

העי, חברים, רויש און קנאַל!
אַ מאַרש געשפּיעלט צום גרויס-געפעכט!
נישט קיין נאַכט ווי אַלע נעכט!
נישט קיין חתונה, קיין באַל!
כ׳האָב דאָ אַ בעפעהל געליינט!
פערהאַן — אַ פיינד!...

(פון שוהל קומען טרויעריגע חצות-קלאַנגען, וואָס מישען זיך מיט׳ן חצות פון גאַניק און צוגיסען זיך אין אַ יעמערליך געוויין.)

בדחן.

(ווערט אונרוהיג.)

אָבער ווער וויינט? אָבער ווער וויינט?

(די קלעזמער פאַלען אַריין אין חצות-נגון.)

פ ר ו ש.

די שוהל וויינט און קלאָגט!
זי זאָגט:
ווער צום פאָטער, ווער,
וואָס האָט זיין זוהן פערטריבען,
און — עלענד געבליבען...
און ווער, ווער
צום זוהן, פון פאָטערס טיש פערטריבען...

צ ו ש ר אָ ק ע נ ע ש אָ ט ע ן - ש ט י מ ע ן.

— די שוהל וויינט!
— די שוהל קלאָגט!

(אויפ'ן קלויסטער.)

— עס שרעקט זי דער פיינד!
— שטעהט צושראָקען און בלייך...
— יענער שיסט אַרויף אין דער הייך!

פ י ע ל ש ט י מ ע ן.

— מיר זענען דאָ צו שפּאָט און שאַנד!

(פלאַמט פלוצלינג אויף דער גייער שטאָק אויפ'ן אַלטען הויז, ד ר י י ר ע ד נ ע ר שפּאַרען זיך פון דריי פענסטער אַרויס.)

ע ר ש ט ע ר ר ע ד נ ע ר.

זוכט אַ לאַנד!

צ ו ו י י ט ע ר ר ע ד נ ע ר.

פערלאַנגט אַ סיים!

ערשטער רעדנער.

ניין, אַ היים! אַ נייע היים!
נאָך פון בייזען נישט געשענדט,
נאָך פון בלוט נישט בעפלעקט...

דריטער רעדנער.

די אַלטע מאַמע וויינט און שטרעקט
צו'ן איהרע קינדער אויס די הענד!

(דער הונגעריגער ארבייטער שפּרינגט אויף; אויף זיין
שטים זאמלען זיך צוריק די אַרבייטער.)

פערהונגערטער אַרבייטער.

פערשטימט, אַלטע גרילען!

(דער שטאָק לעשט זיך, רעדנער פערשווינדען.)

עס וועט געשעהען אונזער וויל'ען!
עס געהט דער נייער העלד
אויף אייער גאָט! אויף אייער וועלט!

בלינדע זעצערין.

איך הער זיין שטים פון ווייטען!

געהאָנגענער גאַרבער.

פון דער הייך זעה איך איהם רייטען
אין פולען גאַלאָפּ!

געקעפּטער גאַרבער.

אמת, נאַט אייך מיין קאָפּ!

(חאפּט איהם אַראָפּ, וואקעלט זיך פערלוירען, אָפּ. געֿ

(לעכטער, פון דער אנדערער זייט—צאָרניג געברום.)

הײמישער דיכטער.

(מיט אימפעט פון שטוב אויפ׳ן גאַניק אַרויס.)

נישט געלאַכט! און נישט געברומט!
ער געהט דער נייער מענש, ער קומט!
דונער — אין מויל; אין ד׳אויגען — בליצען...
ער וועט קומען און בעשיצען
פאַר פרעמדע הענד און אַייערע הענד...

בדחן.

וואָס?

הײמישער דיכטער.

(שטאמעלט, אויף דער שוהל וויינענדיג.)

— — די מויער! די הייליגע וועגד!

(צוריק עקסטאַז.)

עס געהען טעג, גרויסע טעג...
הנה ימים, ימים באים —
גרויסע העלדען — שוין אין וועג!

בדחן.

געקומען! אין חורבה פערשטעקט!

(צו דער חורבה רופענדיג.)

העי, גבורים! חשמונאים!
ווערט ענטפלעקט!

(די חורבה הילט זיך איין אין א טויטליך-בלאַס-בלאָהליכען

שיין. אין דעמועלבען שיין איינגעהילט קומען, זיך אונ־
זיכער וואקלענדיג ארויס — די.)

קדושים

(און נעמען, זיך קלאָגענדיג און, אין איינוועגס, לויבענ־
דיג, די ריכטונג צו דער שוהל.)

— אָבגעריסען אַלע ריפען!

— און געלעכערט ווי די זיפען!

בדחן.

(געשפעט.)

גרויסע טעג! הויכע טעג!

העלדען — גאָר אַ נייער מין!

קדושים.

— מיר צייכענען מיט בלוט דעם וועג...

בדחן.

וואו אַהין?

אַ קדוש.

(אלט-נאריש-שמייכעלדיג, ווען אנדערע פערשטומען.)

קנאַקעליך פּאַלען ווי האָגעל...

איך — מיין קעפּעלע וואָגעל

אַהין, אַהער; דערלאַנג צום קנאַק —

די רעכטע באַק, די לינקע באַק!

טיק—טאַק! טיק—טאַק! טיק—טאַק!

היימישער דיכטער.

(זיך דאָס געזיכט פערשטעלענדיג.)

וואָס דאָס האָט איבערגעליטען!

בדחן.

אַבער וואָס בעשטריטען?

פרוש.

ווייט און ברייט
איבער דער וועלט געשטרייט
פון דער גאולה דעם הייליגען זאָמען...
זיין ליעבען נאָמען
געהייכט און געקריינט!

בדחן.

און ער וואָס האָט דערמיט געמיינט?
דער, וואָס האָט אַייך אויסגעוועהלט?
איז עס געוועזען זיין שטראָף?
האָבען איהם וואונדער פערפעהלט?
פאַרוואָס זאָגט ער נישט: האַלט!?

אַ שטימע פון שוהל אַרויס

און גאָט דעם הימעל שפּאַלט!
ענפערט אַרויס פון געוויטער:
מאַן,
וואָס דיין וועג איז אַ שפּאַן!
דיין צייט — אַ ברעמען-ציטער!
און גאַרטעלסט אונטער דיינע לענדען,
זיך צו מיר צו ווענדען,
מיך צו פרעגען און צו פריפען...
דוווילסט מיינע צייכען לעזען?

קענסט דו דעם אָבגרונד דעם טיעפען?

וואו ביסט דו, מאַן, געווענזן,
ווען מיין מעכטיגע האַנד
האָט דעם הימעל געשפּאַנט

וואו ביסט דו געווענזן, צווערג!
ווען איך האָב געהויבּען די בערג, —
ווען איך האָב בעפעסטיגט די ערד,
און האָב איהר מאָס און וואָג בעשערט
און אַרומגעצוימט דעם ים?!

קלויסטער-גלאָק.

(פּאַלט צאָרניג אַריין.

בים—באַם! בים—באַם! בים—באַם!

(די שוהל לעשט זיך, פערשטומט. שאָטען צולויפען זיך. נתן שכור שפּרינגט אויף. ברחן פאַלט אויפ'ן פּנים מיט די הענד איבערן קאָפּ, זיך שיצענדיג פאר די קלעפּ פון דער הויך.)

שטיינבילדער.

(כאָר.)

קלינג—קלאַנג! קלינג-קלאַנג!
עס קומט זיי שוין לאַנג! עס קומט זיי שוין לאַנג
אַ נקמה אין שונא דערלעבט!
אין די לופטען ווי מעכטיג ער שוועבט.
און בעטייבט,
און צוטרייבט...

(עמיץ בעווייזט זיך צוריק פון הויז, וואו ער האָט אַריינגע-פיהרט דאָס נאַכט-מיידעל. דער גלאָק און שטיינבילדער

כאָר — פערשטומען. ערשטווינטע שאָטען קומען פאַמעליך צוריק. בדחן הייבט אויף לאַנגזאַם דעם קאָפּ.)

עמיץ

איך האָב געהערט אַייער שרעקיג ברומען,
און בין געקומען
צו אַייך, שרעקיגע און טריעבע,
אויף די פליגעל פון דער ליעבע!
איך האָב אַ הייליג לייב פערצעהרט!

שטימען.

הערט! הערט!

עמיץ.

גליקזעליגקייט געטרונקען,
געטליכע צויבער-פונקען
פון נאַכט-שוואַרצע אויגען!
ד׳קום צו אַייך, ווי אַיין אָדלער געפלויגען!
נאַכט און נעפּיל פליהען פאַר מיין בליק,
זונען פערזונקענע רוף איך צוריק,
זומערן פערוועלקטע — בליהען!...
פעלזען וועל איך אויף בייטען צואַקערן,
מאָהנען פלאַמענדיגע גליהען!
ליליען – שטראַהלען; רויזען — פלאַקערן
אויפ׳ן וויסטען פעלדער-גאָל!
כ׳וועל פער׳שכור׳ן באַרג און טאָל
מיט געדרוך און צויבער-קלאַנג,
מיט געטליכען געזאַנג!
וואונדער, וואונדער וועל איך אַייך מאַכען!

(פלוצלינגער איינפאַל.)

הער, מזרח, מערב, צפון, דרום!
זאָל'ן זיך עפענען קברים!
זאָל'ן די טויטע ערוואַכען!

(מיט איבערמענשליכער שטים.)

אויפערשטעהען! אויפערשטעהען!

שטיינבילדער.

(אונרוהיג.)

וועל'מיר זעהען! וועל'מיר זעהען!

(בדהן נעמט דאָס וועלטער-פייפערל צום מויל; בלאָזט דריי מאָל. עס קומען אַרויס קולות פון אַ שופר: תקיעה, תרועה, תקיעה. אין דער לופט, נאָכ'ן וועג, וויקעלט זיך אין דער הייך פון נעפּיל אַרויס אַ בית-עלמין, מצבות הייבען זיך אָן אָבצורוקען, מתים — אַרויסצוקריכען.)

פרוש.

(אַרויסקומענדיג פון קלויז, צום בית-עלמין פערקוקט.)

לינד
הייבט מיך אויף פון גאַס אַ ווינד
און טראָגט מיך צו'ן אַ טהאָל!
און דער טהאָל איז פול מיט ביינער.
די ביינער זענען — טרוקען, גאָל...
עס בעווייזט זיך מיר נישט קיינער.
דאָך איבער מיר פליגעל שוועבען...
און אַ שטים, פון פידעל ריינער,

פרעגט, צי קאָן דאָס לעבען ?
און איך ענטפער דרייסט :
גרויסער האַר, דו איינער ווייסט !...
כ׳זעה דאָך דיינע וואונדער טעגליך !

נדחן.

(אויפשפרינגענדיג.)

אַלץ איז מעגליך,
ווען איך וויל, וואָס עמיץ הייסט !

(אויפ׳ן בית־עולם — בעוועגונג.)

(פאָרהאַנג.)

דריטער אַקט

(ערשטע פאָרהאַנג.)

ל ע ק ט אָ ר.

די לעגענדע פערצעהלט
— איהר גלויבט אַזוי גערן! —
מענשען, פון לעבען געקוועלט,
נישט שטאַרק, נישט דרייסט
זיך צו שיצען און צו וועהרען,
אָ, די אַלע זוכען אין איהר זייער טרייסט!
ווילען — (די געפאַהר איז גרויס!)
אין איהר שאָטענדיגען שויס
די קעפּ בעהאַלטען...

אָהן זון, אָהן ליכטיגע שטערען,
דאָרט דאָס אויג נאָך טרוים-געשטאַלטען;
און דאָס אויער לעכצט צו הערען,
נאָר פון אַלטען, גראָהען אַלטען, —
וואָס די לעגענדע פערצעהלט...

די לעגענדע פערצעהלט — —
דאָס לעבען אויף טרוימען פערביטען!
איהר פעלד נישט געזייעט, נישט געשניטען,
אין גאָרטען — קיין איינציגע פרוכט זיך גילדט!
שאָטען-בלומען, קרענקליך-בלאָהליך-ווייסע שפּראָצען, —

מיט זיסען גיפט פאַר קאָפּ און האַרץ!
און פון אונטען, פונ'ם אָבגרונד-שוואַרץ,
רעטעניִשען-אויגען קוקען און גלאָצען...
מענש צי טיר? אָדער געטער ווינקען?
און דעם האַשיש גלוסט זיך טרינקען!
די לעגענדע, וואָס פערצעהלט!
און וואָס זי פערצעהלט, הערט

אַלץ צושמעטערט און צושטערט,
זעעלען ביז צו וואַהנזין געקוועלט!
לייבער מיט גיפטיגע שלאַנגען געדראָשען!
און אויבען, אויף דער העכסטער הייך,
געהט אויס, בלייכט זיך, ווערט פערלאָשען,
דאָס טיר מיט די גאָלד-שטראַהליגע האָהר,
מיט אויגען-קלאָר,
ווי די קלאָרסטע שטערען;
מיט דער אויפשריפט אויפ'ן שטערן:
„וואָהר!"
ווען קט, פערבליהט,
ווערט ווי אין נעפּיל צערשטרייט...
און פון אָבגרונד אַרויף ציהט
איהר פערבייט —
אַ גראָה-וואָלקען-שווערער לייב —
אויף זיין נאַכטיגען שטערן גליהט
די אויפשריפט: „גלייב!"
אין פינסטערניש און נאַכט
די לעגענדע וואַכט....
און דער טויט ערוואַכט!
ס'ווערען קברים אויפגעמאַכט,
אין קיטלען, אין טליתים
קומען אַרויס — מתים...

אָהן געריש, אָהן קלאַנג,
אין שוהל אַריין — דער גאַנג,
דאַווענען און לייענען...
אויף זיך, אויף גלות השכינה צו וויינען...
מתים — אַ מורא!
זייער ליינען — אַ סכנה!
רופט מען ווענען צו דער תורה,
זאָגט דעם ווייב, ז׳אַ אַלמנה...
זאָלען מיידליך — יתומות קלאָגען
לערנט די יונגלעך קדיש זאָגען...
אויב אַ בחור, — פערשניטען!

(די צווייטע פאָרהאַנג געהט אויף; לעקטאָר אין צאָרן אָבגעהענדיג.)

פונקט אין מיטען! פונקט אין מיטען!

(צווייטע פאָרהאַנג.)

(נאַכט. מתים געהען שוין פון בית עלמין אין שטאָדט אַריין, בעוויזען זיך אין הינטערגרונד-געסיל. פאַר'ן צוים פון בית עלמין וואַקלען זיך, נישט האָבענדיג קיין מצבות זיך אָנ-צוהאַלטען — דער מסר, מיט דער אויסגעשניטענער צונג אין דער האַנד, און דער קצב, וואָס האָט געגעבען טרפות צו עסען, מיט איין איבערגעהאָנגענער לונג-און-לעבער אויפ'ן האַלז. אַנדערע קריכען ערשט פון די קברים אַרויס, רייבען זיך די געבלענדטע אויגען, קנאַקען זיך די ביינער אויס. פון אַ שותפות-קבר הייבען זיך די בראָדער זינגער אין געפעלטע זעק, שעמען זיך אָהן תכריכים אַרויסצוקו-מען אין מיט בית-עלמין. אויף אַ בערגיל שטעהט דער גרויז, מיט דער פלאַכער רעכטער האַנד די אויגען פער-שטעלענדיג, זיך אין אַלע זייטען אומקוקענדיג, זוכענדיג אַ צייכען אויף הימעל און ערד.)

בדחן.

(צום געץ.)

פלינק,
דיין צויבער רינג!
גיב שטראַהלען בלוטיג-רויטע —
עס געהען די טויטע!

(צו די שאָטען.)

און איהר, וואָס גלייבט, אַז איהר לעבט, —
אָבגעשוועבט!

ענטרינט,
אויף די פליגעל פון ווינד
פערשווינד!
אויף אייערע נאַכט-קוואַטיערען!
ווער ווייסט, וואָס דאָ קען פּאַסיערען...
אַז פון אַלע עקען
שווימען אָן טויטע...

אַרבייטער.

געפינען ווען צו שרעקען,
מיר זענען רויטע!

משכּילים

און מיר גלייבען באַלד...

געפרוירענע

(וויל נישט אָבטרעטען פון רויטען ליכט.)

און מיר איז קאַלט, אַזוי קאַלט...

(ארבייטער, משכּילים און געפרוירענע בלייבען; אנדערע פערשווינדען.)

עמיץ.

(פאַר זיין אייגען וואונדער ענטזעצט.)

זיי געהען אַהער, זיי קומען אַהער!
און זיי וועלען פערלאַנגען בעשייד...
געוועז רייד, הוילע רייד...
איך בין לער, איך בין לער...

(ענטלויפט אין קלויסטער-געסיל אריין.)

גרייז.

(רופט אויס.)

אַ שרקליכע נאַכט...

עמיך האָט אַ שוואַרצע קונץ געמאַכט...

(מתים בלייבען אונשליסיג; דער בדחן שטעלט זיך שטראַם אויף, פיקסיערט לאַנג דעם ציפערבלאַט פון שטאָט-זייגער, די ווייזער הייבען זיך אָן קריצענדיג צו בעוועגען; ער ציילט, דער זייגער שלאָגט איהם צאָרנדיג נאָך; צווישען צעהלען און שלאָגען פאַלט אַריין דער פּרוש.)

בדחן.

איינס... צוויי...

פּרוש.

געוועזען נסים אַלערליי...

בדחן.

(אונגעדולדיג.)

דריי...

פּרוש.

די גוטע צייטען זענען פאַרביי!

בדחן.

פיער...

פּרוש.

פערמאַכט פאַר אונז טויר און טהיר...

בדחן.

(פון געדולד אַרויס, אונטעראייַלענדיג.)

פינף... זעקס... זיעבען...

(מוז דאָך אָבוואַרטען די שלעג.)

פרוש.

מיר זענען יתומים געבליבען...

בדחן.

אַכט... ניין, —

(דעם פרוש צו וואַרפענדיג.)

מען מוז זיך העלפען אַליין!

פרוש.

אַ שעפעלע צווישען וועלף!

בדחן.

(צאָרניג.)

עלף! צוועלף!

(מתים געהען ענטשלאָסען צום מאַרק, אויסער גרייז.)

העקער-יונג.

(האַפּט אָן דעם מסר.)

משיח וועקט?

(טרייסעלט איהם.)

זאָג!

גרייז.

משיח וועט וועקען בייטאָג,
צונד איז נאַכט, שטאָק נאַכט,

עמיץ האָט אַ שוואַרצע קונץ געמאַכֿט ...
מען זעהט
אויף הימעל און ערד קיין צייכען ...
שטעהט !

(נאָכרופענדיג די מתים, וואָס פאָלגען נישט.)

עס וועט אייך דערגרייכֿען
גאָטס האַנד ...
איהר געהט בלינד,
איהר זייעט ווינד,
שניידען וועט איהר שאַנד !

(צוריק אין גרוב אַריין, (יואָס ווערט פון דער מצבה פער-
דעקט, די מתים געהען ווייטער. וואָס נעהנטער צום מארק,
דערמאָנען זיי זיך אַלץ מעהר און מעהר שטיקלעך, מע-
נער — פון דאַוונען, פון תהלים; ווייבער — פון תחנות,
פערגעסען אָבער באַלד און האַקען אָב.)

אַ מ ת .

(אין געסיל.)

אשרי יושבי ביתך עוד ...

אַ מ ת ה .

(תחנה-לשון.)

כ׳וויל דען מעהר ווי טרוקען ברויט? ...

אַ מ ת .

(עבודה נגון.)

וה—כה—נים, וה—עם ...

אַ י ו נ ג ע ל .

(אונטערטאַנצענדיג.)

נס גדול היה שם ...

אַ מת.

(צום מאַרק קומענדיג.)

זאָל מיך גאָט נישט שטראָפען,
דער אַלטער מאַרק!

אַ מתה:

(אדיינקוקענדיג אין אַ פענסטער.)

מיינע ופעלעך שלאָפען

(בענשענדיג.)

געזונד זייט מיר און שטאַרק...

אַ צווייטע

ווי זי האָט די אויגען פערגלייסט!

אַ דריטע.

(זיך פערטראַכט, אַבווענדענדיג פון אַ פענסטער.)

ר'האָט זיך שוין געטרייסט! שוין געטרייסט!

אַ מת.

(געהענדיג צו דער שוהל, פערגעניגט.)

מען וועט דאַווענען... מען וועט לייענען...
אַ ביסעל זיך צוקלאָגען.

אַ מתה

ווער האָט כח צו זאָגען?
ווער האָט כח צו וויינען?

אַ צווייטער מת.

מיר איז אַלץ אַרויס פון מח...

אַ דריטער מת.

אַלץ צושאָטען, ווי אַ זאַנד!

איין אַלטער

(מיט בטחון.)

די שוהל דערמאַנט!
אַלע האָבען אין איהר אַ חלק!
זי איז הייליג!

מתים און מתות.

(נאָכזאָגענדיג און דערביי זיך עטוואָס דערמאַנענדיג.)

הייליג, הייליג, הייליג!

בדחן.

נישט אַייליג, נישט אַזוי איילינ...

(מאַנכע שטעלען זיך אָב ; קוקען פערוואונדערט אויפ'ן בדחן, געהען נעהנטער צו. די וואָס טרעטען אַריין אין כשוף־ראָד פון אַלטען געץ, פערליערען זייער וועג, דרעהען זיך שוין אַרום אין מאַרק.)

בדחן.

(צו יונגע לייט.)

תורה־גלעקליך
סוכה־פלעקליך
תפלין־זעקליך...

וואויל־לערנער.

(אַריין אין ראָד.)

— אויס גדן, חלבשה, קעסט!...

— אַ מת לערנט לשמה!

בדחן.

און פערגעסט...

אַ וואָלערנער.

יאָ!

עלטערע.

— מען זאָל נישט קענען טהון קיין מצוה:
טהיילען קצבה,
— האָטש שופר בלאָזען הערען...
— ס'נעמט אָן אַ געוויין...

בדחן.

האָסט טרערען?

איין עלטערער מת.

ניין!

(אין ראָד אַריין.)

צוויי אַלטע מתים:

ערשטער.

(קוקט אויף זיך קלערענדיג.)

אַ זכר צו אַ נקבה!

צווייטער.

וואָס זאָגט די מצבה?

ערשטער.

צופרעסען...

(איז אַריין מיט אַ פּוס אין ראָד.)

נאָר עפּיס ברענען מיר די זוילען?
כ׳שטעה אויף ברענענדיגע קוילען...

(דערזעהט, וואו זיין פוס שטעקט, רייסט זיך פון איהם אָב,
לאָזט איהם איבער און הינקט אָב אין שוהל אַריין, איבער-
לאָזענדיג דעם צווייטען פערדוצט.)

דער צווייטער.

(נאָך אַ ווײַלע.)

איינס מעכט איך וויסען!
דער וואָיעוואָדע —
פאַרוואָס האָט ער מיך געשמיסען?
— אונשולדיג, ד׳קען אַייך שווערען...

דער דריטער.

(צוקומענדיג, לאַכענדיג.)

פון וואָס אַ מת האָט צו קלערען?!
געווען אַזאַ מאָדע,
געווען אַ שלעכטער...
געשמיסען מיך, מיין ווייב, מיינע טעכטער..!
אָנגעלאָפען ביילען, ברוינע-בלאָהע, רויטע...

פיערטער.

(פערצווייפעלט.)

ווי לאַנג לעבען טויטע? ווי לאַנג לעבען טויטע?

פינפטער.

(צום בדחן, צוגעקומען.)

איך געדענק...
אָט דאָ איז געוועזן מיין שענק...
אַיין אויג אין קאָפּ אַ טאָכטער געהאַט...
איינמאָל, געלעגען קראַנק,
אַרויסגענאַרט,
אָבגעשמדט!

בדחן.

ווער?

דער פינפטער.

... דער גלח...

בדחן.

ווען?

דער פינפטער.

... ת"ר... יום ב'... בשלח...

אַ מתה.

(נעהט ארום, בעטעלט.)

שענקט אַ ווינדאַלע, אַ ווינדאַלע...
פאַר אַ טויט קינדאַלע,
נישט אָבגענומען,
און נישט אויסגעדריקט פון שויס...
קען עס, וואו מען דאַרף נישט קומען,
עס איז נאַקיט, עס איז בלויז...
אַ ווינדאַלע, אַ ווינדאַלע
פאַר מיין אָרים קינדאַלע...

עמפערטע אָרימע מתים.

— נאָך ווייניג געגזלט ביים לעבען...
— קיין רעכטע תכריכים געגעבען!
— און די קברים פערשמעהלט...
— ביים וואַשען האָט וואַסער פערפעהלט!

מתות.

— מיר נישט געגעבען קיין שלייער!
— מיר נישט געגלייכט די קרעמען...
— האָט מען דאָס געטאָרט?

מתים.

— קומט נאָך דאָס אונגעהייער
און פרעגט נאָך, אויף נעמען...

די מתים און מתות.

(יאָגען זיך אַרום.)

— רייסט דעם גבאי אויס די באָרד...
— שלאָגט איהם אויס די פוילע צייהן...
(לויפען צום גען.)

בדחן

(צו איין אָבגעשטאַנענעם.)

געהסט נישט מיט?

דער אָבגעשטאַנענער.

ניין!

(זיך אָבשטעלענדיג, בעריהמעריש.)

בעלעגט אויף דער פאַליצע די צייהן...

שמחת תורה קוים געוועזען זאַט...
אָבער שטיל און פיין!
פאַר דאָס—אַ לויה געהאַט!
תשעה קבין, דער גבאי אַליין!
און אַ געלעכיל פון אַיין איי..
און אפשר צוויי!
מיט געפאַליך די נעגיל גערייניגט!...
און אַז מען האָט זיך אַ ביסעל געפייניגט,
פהי!

(איין אָנגעלויף פון קינדער.)

מיידלעך.

— פי—פי—פי!
ד'מאַמע נישט הי!
— איידער די נאַכט וועט בלייבען,
לאָמיר זיך שפיעלען אין צייכען!

(וולען, געפינען.)

אָט אַ שטיינדאַלע, נאָך אַ שטיינדאַלע...

איין עלטערע.

קומט אַהער, אַלע! אַלע!
וועל'מיר שפיעלען חתן-כלה...

מיידלעך.

— ווער די כלה?
— שיינדאַלע.
— און דער חתן?
— נתן, נתן! דער שיינער נתן!

נתן-שכור.

(זיך אָבגעשטעלט.)

מיינט מען מיך?
שיינדאַלע... איך...

אַ מיידעל.

זע'מירביידע שפּאַצירען געגאַנגען
צווישען ווייץ און צווישען קאָרן, —
ד'וועגען וואו מ'זעמער שפּאַצירען געגאַנגען,
זענען פערוואָקסען געוואָרען...

קליינע קינדער.

ציגעלע, מיגעלע, רייב די קליאָצקיס,
רויטע פּאָמעראַנצען, —
אַז דער טאַטע שלאָגט די מאַמען,
געה'ן די קינדערליך טאַנצען...

בדחן

טאַנצען? האָב איך דאָס געמיינט?

(צו די קלעזמער.)

העי, חברים, פריינד!
קינדער ווילען טאַנצען גען,
קינדער ווילען זאָל געשעהען!
פידעל, פייקעל, צימבעל, באַס,
ס'איז אַ באַל אין מיטען גאַס!

(קלעזמער שטימען די אינסטרומענטען.)

קינדער.

— עלע פעלע!

— פּעלע מעלע !

— באָמציג — באָמציג ...

— באָם ציג—צאַג !

קלעזמער.

זע׳מיר אַלע שכּור בעלע ,
ווער וועט פיהרען די קאַפּעלע ,
עס זאָל געהען מיט׳ן קנאַק ?

געפּרוּווירענע

לאָ׳מען טאַנצען ! כ׳ווער געפּרווירען !

קלעזמער.

זאָל אונז עמיץ דיריגיערען!

נתן שכּור.

איך בין סיי ווי סיי פערלווירען ,
איך וועל פיהרען ...

(לויפט צו צום גען , רייסט איהם אוים דעם איינציגען הארן, דיריגיערט מיט איהם; קלעזמער הייבען אָן אַ פּאָלקע, עס הייבען זיך אָן בילדען דריי רעדער: קינדער, פרויען און שפּעמער עטוואָס אַ מענער-ראָד. דערווייל קומט אָן די כּלה אונטער אַ שווארצער חופּה פון פיער שמשים מיט פערלאָשענע הבדלות געפיהרט. די רעדער שטעלען זיך ראַש אָב... אַלגעמיין גערוויש פון בעדויערן. קלעזמער געהען איבער פון דער פּאָלקע צו׳ן איין אל-מלא-רחמים. די כּלה שטעלט זיך אָב, די שמשים, דאָס נישט מערקענדיג, געהען מיט דער חופּה ווייטער.)

די כּלה

נישט בעדויערט מיך,

ניט בעטרויערט מיך,
כ'האָב'ם נישט געוואָלט...
אַ יינגעלע געהאַט אין זינען,
אַ יינגעלע אַ גאָלד!
האָט מיך פון דער נויט
בעפרייט דער גוטער, ווייסער טויט...

(זיך אומקוקענדיג.)

אָבער וואו איז מיין יינגעלע
מיין יינגעלע, מיין גאָלד?
גוטע מענשען, טרעפט איהר איהם —
זאָגט איהם — ד'האָב'ם האָלד!
און דערקענען וועט איהר איהם, —
אַ קולעכל — אַ גלעקעלע.
צו קושען יעדעס לעקעלע
צו קושען יעדעס ביינדאַלע.
און אייגעליך, ווי לעמאַליך,
ציטעריגע פלעמאַליך,
יעדער בליק—אַ חנ'דאַלע...
זאָגט איהם, זאָגט, אַז שיינדאַלע...

נתן.

(ווארפט אוועק דעם האָרן, פאלט צו'ן איהר צו.)

ב'וויים, איך וויים!

די כלה.

אוי, דו ביסט אַזוי אַלט
און אַזוי הייס!

נתן.

און דו—אַזוי קאַלט...

ד י כ ל ה .

דיך בעגיסט אַ שווייס!

נ ת ן .

דיין אָטעם — פראָסט ..

(דערזעהט אַ לעכיל אין איהר בעקיל, שרעק.)

און אויפ׳ן בעקיל וואָס דו האָסט?

ד י כ ל ה .

פערגעסען?
אַ ווערמיל ... אַיינגעפּרעסען ...
און דו ביסט אַזוי רויט ...

נ ת ן .

כ׳טרינק ... פּאַר עלענד ... אויס נויט ...

ד י כ ל ה .

און ווערסט אַזוי שוואַרץ ...

נ ת ן .

(בעהאַלט אין איהר ברוסט דאָס פּנים.)

דריק מיך, דריק מיך צו צום האַרץ.

(פּויזע.)

אַ ש ט י מ ע פ ו ן ש ו ה ל

(ימים-נוראים-נגון.)

יעמוד ..

הבחור החתן —
כמר נתן —

מפטיר!

(נתן גליטשט אויס פון דער כלה׳ס הענד.)

ד י כ ל ה.

וועה מיר, וועה צו מיר!
גליטשט זיך אַרויס פון די הענד!

(פרוש לויפט קלאַפּען ביים רופא.)

מ ת י ם.

(אונרוהיג.)

וואָס איז דאָס?

ב ד ח ן.

בישט דערקענט?

מ ת י ם.

— אַ שרעקליכע נאַכט!
— אַ וואַרע מאַכט...

(עס געשיהט.)

ד י נ י ש ט ג ע ז ע ה ע נ ע נ ש מ ה.

(דורך דער וואַרע פּאַסיערענדיג.)

„אַלף" איז אַיין אָדלער,
וואָס ער טהוט נאָר שוועבען;
אַ שאָטען פון אַ פליגעל

איז דאָס גאַנצע לעבען ..
„בית” איז אַ הויז,
וואו מען איז געזעסען ...
אַז מען רופט צום משפט — —

בדחן.

חאַ-חאַ-חאַ!

די נשמה.

מוז מען אַלץ פערגעסען!

מתים.

חאַ-חאַ-חאַ! חאַ-חאַ-חאַ!

(אַ הילצערן געלעכטער צוקאָלערט זיך איבער'ן מארק.)

פערטער אַקט

[ערשטע פאָרהאַנג.]

לעקטאָר.

איינס פון די שרעקליכסטע זאַכען:
מתים לאַכען;
הילצערן געלאַכט!
אַלע שטריק צוריסען,
די לעצטע בריק — געקראַכט,
געפּלאַצט און אין תהום אַריין...
אינ׳ם הילצערנעם געוויין
קריצען צייהן,
רייבט זיך ביין אָן ביין...

[ראַשע צווייטע פאָרהאַנג.]

(לעקטאָר קוים אָב.)

(די מתים — מיעד־לאַפענדיג, הייבען אָן שלוקעכצען...)

הזן.

(ארויסקומענדיג פון שוהל.)

יתגדל ויתקדש שמיה רבא!

(עס ווערט מיט אַמאָל שטיל.)

ווייבער.

פּייטשען זיך איבער.

געהייליגט און געקריינט זאָל זיין זיין נאָמען...

זינדיגע.

(וואָס איז געווען אין א טויער בעהאלטען, ארויסשפּרינגענדיג.)

ער איז געקומען!
ער איז דאָ!

די מתים אין מאַרק.

(פּייפען.)

פיו—פיו—ו—ו—ו!

זינדיגע.

(צום חזנ'ס פיס צופאַלענדיג.)

די נאַכט איז שוואַרץ,
עס פלאַטערט דאָס האַרץ...
נעם און שפּאַן!
כ'האָב דיר אַזוי פיעל געטרויט!
עס שלאָפט דער מאַן,
עס שלאָפט דאָס קינד,
לויף און שפּאַן...
וואו איז די בויד?
וואו איז דאָס פערד?

חזן.

אונטער דער ערד!
לעשט דיך, קינד!
איך בין אַ מת!
פערגעס!
זאָל ער אויך פערגעסען!

(צוגעהען זיך; ער—צו די מענער; זי—צוריק צום טויער.)

בוגרת.

(אויפשפּרינגענדיג.)

וואָס? נאָך ווייניג גענאַרט?
וואָס זאָל איך פערגעסען?
יאָהרען אין חשך געזעסען!
עס האָט געהייסען: „וואַרט!"
„עס וועט קומען דער בעשערטער!"
ליגענטע, נאַרישע ווערטער!

(צום הימעל אַרויפשרייענדיג.)

עס טהוט מיר באַנג! עס טהוט מיר באַנג!

(צוריק אין מאַרק אַריין, זיך קלאָגענדיג.)

פאַר מיין טהיר איז פראַנק און פריי!
מיט זאַנג און קלאַנג,
דאָס לעבען פאַרביי —
אין האַרציגען שטורם...
און איך, אין ראָוו ביים וועג,
איך — דער וואורם! —
ליג אין שטויב!
פאַרבען-בלינד, קלאַנגען-טויב!
גראָהע נעפּיל, ציהען זיך טעג!
אַ וואָלקען-בליי, נאַכט נאָך נאַכט!
נישט געשטיפּט, נישט געלאַכט,
נישט געשמייכעלט, נישט געשפּיעלט;
קיין וואַרימע האַנד אַרום האַלז נישט געפּיהלט!
קיינעם קיין גוט וואָרט נישט געזאָגט,
נישט אַריינגעקוקט אין פרעמדע אויגען...
דאָס האַרץ האָט גענאָגט,
דאָס האַרץ האָט געצויגען,
כ'בייס די נעגיל, קריץ מיט די צייהן:
ניין! און — ניין!
עהרליך גליק!
געקומען און — „חיק"!
ווער וועט מיר דאָס פערגעלטען?
איך וועל שרייען, איך וועל שעלטען,
דערלאַנגט מיר אַ שטיין...

(האַקט אָב, דערזעהענדיג די בראָדער זינגער, וואָס קו-
מען אָן אין געפּעכטע זעק.)

שטימען.

(צושראָקענע.)

ווער זענט איהר? ווי אַזוי געקליידט?
זאָגט אַייער פּיין, קלאָגט אַייער לייד!

(מוזיק געהט איבער צום מאָטיוו: אדם להבל דמה.)

בראָדער זינגער.

מיר זע׳מיר, מיר זע׳מיר די זינגער פון בראָד!
געשטראָפט האָט אונז גאָט, געשטראָפט האָט אונז גאָט!
געוואַנדערט אין היצען, געוואַנדערט אין פרעסט, —
צו אַייך דאָ געקומען, בעקומען די פעסט!
בושאים געקומען, קיין רגע געוואַרט,
מיט זעק אויסגעפּעפּטע די לייבער בעקליידט;
מיט אַייזערנע גאָפּלען, לעבענדיגערהייט,
אַרויף צום בית-עלמין, צום קבר געשאַרט!
וויל׳מיר צינד וויסען, פרעגען מיר גאָט,
פאַרוואָס האָט ער געשטראָפט די זינגער פון בראָד?!

נאָך מעהר צושראָקענע שטימען.

נישט פרעגען! נישט פרעגען!
נישט געגאַנגען אויף קרומע וועגען!
בעסער טאַנצען

ליידענשאַפטליך.

— טאַנצען, טאַנצען!
— פלאַמט חאַטש אויף אינגאַנצען!
— זאָלען טויטע אויגען שפּריצען
פונקען — פייערדיגע בליצען!
שיינען און גלאַנצען!

— טאַנצען! טאַנצען! טאַנצען!
— זאָלען די הערצער צאַפּלען צום פּלאַצען!
— זאָל קלאַפּען די שלעפען, ווי טאַצען!
— שפּיעלט!
— שוועבט!

בדחן.

לעבּט, וואָס איהר האָט נישט דערלעבּט!
פּיהלט, וואָס איהר האָט נישט דערפּיהלט!

(עס געהט קוים; מוזיק גרימפּעלט. עס מאַכען זיך דאָך צוויי רעדער, רעכטס און לינקס; אַ מעגער און אַ פרויען־ראָד, וואָס בּעוועגען זיך איינגעשפּאַרט, — צווישען די רעדער שפּאַציערען אויף אָן אָב די פּאָלגענדע.)

חוקרים.

ערשטער חוקר.

טויט און לעבּען,
אַלץ — אומזיסט!

צווייטער.

אַ נאַר דו בּיסט!
מען מוז זיך איינמאָל אונטערגעבּען...

ערשטער.

מ'זאָל אַזוי פערפיהרען...

צווייטער

לאָז דאָס געהירן
פוילען אין דער שטיל;

ערשטער.

איך וויל...

(צוריק אויפגערייצט.)

אָבער וואָס קענען מיר? צייכען!
גאָרנישט צו דערגרייכען!
אָט וואָס מיר ווייסען!
ווי מאַנכע זאַכען הייסען! —

דריטער.

(צוקומענדיג.)

נישט אַזוי!
פאַרהאַן אַ וויטאָג אָהן אַ נאָמען...

צווייטער.

(אריינגעצויגען.)

צו בעצייכענען גענוי:
פון אַ צווייטער ערשט אַ זאָמען!

ערשטער.

(מיט וויטאָג.)

געווען דאָך ליכטיגע ציקצאַקען!

מקובל.

(צוקומענדיג.)

געווען נוטריקין און לפ״ק׳ן...
געווען אַמאָל...

פירטער חוקר.

הערט, ווי טויטע ביינער קנאַקען,\
הערט, ווי טויטע קלעזמער שפּיעלען...\
מאַנכע אונפערשעמט און גאָל!

ערשטער.

אָה! זיי ווערען זיך נישט פערקיהלען!

מקובל.

און דער עצם ענין אַליין?

חסיד.

(אין פאַרבייגאַנג, מיט הארציגען נגון.)

די מאַמע האָט געהייסען\
עפּאַליך רייסען...\
ס'יִידאַלע — צו קליין!\
ס'ביימאַלע — צו הויך!\
ער האָט נישט קיין כח,\
קען נישט דערגרייכען!

ערשטער חוקר.

טומלען זיך אין מח\
נאָר צייכען און צייכען...

צווייטער חוקר.

קהלת זאָגט: נאַריש אינגאַנצען...

חסידים.

(אנגעקומענע.)

נישט גערעדט: בעסער טאַנצען!

(לעגען אין פיערען הענד אויף אַקסעל — אַ חסידישע מיהל—זיך צוזינגענדיג. די טאַנצענדיגע רעדער פון רעכטס און לינקס מישען זיך אין געזאַנג אריין.)

ערשטער חסיד.

טאַנצען איז אַ גרויסע זאַך!
כ׳וויל נישט טראַכטען, גאָרנישט וויסען!
נאָר פון חומר אָבגעריסען!

די מיהל.

(מיט די הענד פאַטשענדיג.)

ברום, ברום!

מענער-און פרויען-ראָד.

(מיט די פיס טופּענדיג.)

טראַך, טראַך!

צווייטער חסיד.

טאַנצען איז אַ גרויסע זאַך,
טאַנצען האָט די גרויסע מעלות:
כ׳האָב קיין קשיות, כ׳פרעג קיין שאלות...
און צופלאַקער אין התפעלות!

מיהל און רעדער.

(ווי פריהער.)

ברום, ברום! טראַך, טראַך!

דריטער חסיד.

טאַנצען איז אַ גרויסע זאַך!

בהעלותך — פּיס געהויבען!
אין בטחון, אינ׳ם גלויבען,
אינ׳ם גרויסען התלהבות
ווערען מצוות פון די תאוות...

מיהל און רעדער.

ברום, ברום! טראַך, טראַך!

פירטער חסיד.

טאַנצען איז אַ גרויסע זאַך!
אָהן אַ ספק! אָהן אַ שאלה!
וואָס איז „מטה״? וואָס איז „מעלה״?
און „ימין״ וואָס איז? און — שמאל?
אַז עס ווינדעלט,
אַז עס שווינדעלט
טאַנצט זיך גוט, טאַנצט זיך וואויל...

חוקרים.

(ציעפען זיך אָן אָן דער מיהל.)

— וואָס איז רעכטס? וואָס איז לינקס?
[illegible]עבן — ספינקס! טויט איז ספינקס!
— און [illegible]י — טאַנץ! קענסט דו — לאַך

מיהל און רעדער.

ברום, ברום! טראַך, טראַך!

משכילים

(צוקומענדיג.)

ן׳לעבען גאָר אַ גלייכע זאַך!

אַנו, פּרוב נאָר, ראַשער, ראַשער
און דאָס חזיר-פּיסעל כּשֵׁר!
פּיס געהויבען און געשטעלט!
און אַריין אין הפקר-וועלט!

די מיהל רייסט זיך פון זיי אָב, טאַנצט אָב ווייטער; משכילים
בלייבען, אָבהענדיג אליין; צושטרייען זיך באלד.)

בדחן.

(אויף מיהל און רעדער פערקוקט.)

זיי טאַנצען! ווירקליך זיי טאַנצען!
זיי פּיהלען!
אויף טויטע געזיכטער שפּיעלען
שיער נישט לעבעדיגע גלאַנצען!
אין טויטע אויגען: ווילען, בעגעהרען!
הענד זיך שטרעקען, פּיס זיך קעהרען,
שפּרינגען אונטער!
מונטער,
אויפגעטויטע גליעדער!

(פערבענקט.)

יוען נאָך קלינגענדיגע ליעדער!
וען נאָך רויזען-קראַנצען
אויף די קעפּ! און צוגאָסען
רויזען-אייל!
און דאַמען-האָהר — צופלאָסען!
עס בליצט, שימעריערט
יעדער בליק — אַ פייל!
עס עטעמט מאַרמאָר, דעקאָלטיערט,
ווי ביי פּריצים אויף די באַלען!

(מתים בעווייזען זיך אין די שוהל-פענסטער ... בדהן סונע-
טיענירט די טענצערינס.)

אַ טענצערין.

(פלוצלינג געוועקט.)

מאַכט פון סוב׳עס שאַלען!
מיט שאַלען טאַנצט און גאָר!

אַ מת פון שוהל-פענסטער אַרויס.

(אָנשרייענדיג.)

מען טאָר נישט!

די טענצערין.

ס׳אי׳ גאָרניש׳ מיט גאָרניש׳!

טענצערינס.

(טאַנצענדיג, גלייך מיט שאלען, אויסגעלאַסען-לאַבענדיג.)

עה, מע׳טאָר! מע׳טאָר!

צווייטע טענצערין.

(איבערמיטיג.)

רייסט אַראָב די קאָפּקיס!
לאָזט אַרויס די האָהר!

(צו דער שוהל קוקענדיג.)

מאַלע וואָס מ׳טאָר נישט.

דאָס ווייבער-ראָד.

— עה, מע׳טאָר, מע׳טאָר!

— ס'איז גאָר ניש' מיט גאָר ניש'!

דריטע טענצערין.

רופט נאָך צו די מענער!
עס ווילט זיך אַייך, נישט וואָהר?
מאַלע וואָס מע' טאָר ניש'!

###ביידע רעדער,

(פערזאייניגט זיך.)

מע'טאָר, מע'טאָר!
ס'אי' גאָרניש' מיט גאָרניש'!...

(עס הייבט אָן צו געהן ראַשער. טאַנצנע מתים, קענטיג, געוועזענע קלעזמער, שטעלען זיך אונטער דער מוזיק, העלפען צו מיט הענד און ליפען און טרייבען אונטער. עס האַלטען זיך אויך נישט איין די בראָדער זינגער. העלפען באַראַל-מעסיג אונטער.)

שטיינבילדער.

(צורודערט, פערגליסטיגט.)

— שענע ווייבליך. שענע מיידליך.
שוואַרץ און חנ'עוודיג פיקאַנט...
— ווייסע שערצען, ווייסע קליידליך...
לייב צו לייב... אַרומגענומען...

בדחן.

(וואָס האָט, דערהערט צו די שטיינבילדער ארויס.)

אַראָב און לאָז אַייך וואויל בעקומען!
ברודערשאַפט אין פרייד און נויט.

אַלע גלייך, דען אַלע טויט!
און קיינער זעהט, ס'איז אונזער נאַכט!

(אז די שטיין-בילדער פאַלגען, קריכען אראָב, צום ראָד.)

אָ וואַרע מאַכט!
צושפּרייט דאָס ראָד!
די בעלי-בתּים פון דער שטאָט!
יעדער אונטערשיעד — פערווישט!
מישט אַייך, מישט!
האַלזט אַייך און קישט.
חאַ—חאַ—חאַ!
אַ נאַכט אַזאַ!

בּישאָף.

וועה, וועה! אין שיין פון אַלטען געץ
זיעגט דער לץ...
און קורץ איז מיין האַנד...
וועה, וועה צו דער שאַנד...

(פערשטעלט זיך דאָס פּנים, קעהרט זיך אָב, דער טאַנץ ווערט
נאָך האַסטיגער „ער" און „זי", קומענדיג פון שוהל-געסיל
צוריק, האַפּען זיך ארום.)

„זי".

היינט איז אונזער חתונה,
קלעזמער שפּיעלען שוין!

„ער".

און די שענע געסט אַרום. —
לאָמיר טאַנצען, קרוין!

„זי".

מיט די חופּה-שטענגאַליך.

קומט דער שמש באַלד ...
עס דרעהט זיך מיר דער קאָפּ פאַר פרייד, —
האַלט מיך פעסטער, האַלט!

ע ר.

האַרץ אָן האַרץ, אויג אין אויג,
דריק זיך צו אײַנגאַנצען ...

ב ײ ד ע.

האַרץ אָן האַרץ, אויג אין אויג ...

אַ ר י ט ע ר.

(קומט אונטער, שלאָגט זי אָב)

איך קען בעסער טאַנצען ...

(טאַנצט מיט איהר אַוועק.)

אַ מ ת ה.

(צום „ער“, וואָס בלײַבט פערמישט.)

בחור, בחור, טאַנץ מיר אָקעגען.
איך הייס דאָך מלכה, זײַ דו מײַן מלך!

(ארום איהם טאַנצענדיג.)

נאַרישער בחור, וואָס איז דיר געלעגען?

(האַפּט און טאַנצט אַרײַן.)

לעבעדיג ... פריילײַך ...

ג ע פ ר ו י ר ע נ ע.

(לויפט צו צום זיך אַרומבלאָנקענדיגען פּרוש.)

פּרוש-לעב, פּרוש-לעב!

איינמאָל גיב מיט מיר אַ שוועב!
קאַלטע הענד, פייכטע הענד,
און אין האַרץ — גיהנום ברענט.
אין געהירן — צישען שלאַנגען...
איי, איך האָב דיין בליק געפאַנגען!
דו וואָלסט וואַרים מיך געמאַכט...

(דער מאָרגענשטערן שיינט פלוצלינג אויף.)

(געפרוירענע לאָזט אָב דעם פרוש. מוזיק-פערשטומט, טענ-
צער — צופאַלען זיך.)

אַנגסט-שטימען.

— וועה, דער מאָרגענשטערן לאַכט!
— אויס נאַכט! אויס נאַכט!

שוהל-מתים.

כ'האָב געזאָגט!

אַנגסט-שטימען.

וועה, עס טאָגט!

דחן.

(פלוצלינג-שטאַרקער בעפעהל.)

געטאַנצט זאָל ווערען, געטאַנצט!

(יעען וויל פאַלגען, גערודער.)

ווער האָט אין אַייך די שרעק פערפלאַנצט?!
וואָס ציטערט איהר פאַר מאָרגען-גרוי?
וואַשט די קעפּ אין פרישען טוי,
באָדט אַייך אין פריהמאָרגען-גלאַנץ!

און טאַנצט אַריין דעם גרויסען טאַנץ
אין גרויסען טאָג!

אַ שוהל-מת.

מען מאָג?!

בדחן.

אַז מע' קען און וויל!
קיין פראַגען נישט שטעלען!
קיין פּאָרען נישט טרענען!

מאַרק-מתים.

וועל'מיר דען קענען?
קע'מיר דען וועלען?

בדחן.

(צאָרניג.)

וועניג נאָך אין קברים געליטען?
נישט פערבענקט זיך נאָך צום לעבען?
זאָל ער אייערע קברים פערשיטען,
נייע נשמות אייך געבען, —
ניט, זאָל ווערען געשטריטען!
אַניט זאָל ווערען געטריצט!
ווילט איהר — און אייער אויג נאָך בליצט!

(העצענדיג.)

ווילט נאָר, האָט איהר בלוט ווי שטאָל!
ניט אַלע ביינער זענען גאָל!
לעבען נעמט מען מיט געוואַלט!
פון קראַפט

בע וייט אייכען און צעדער אין וואַלד,
זייגט און זאַמעלט צוזאַמען
פון אַלע גראָזען דעם זאַפט ...
נעמט ביי דער זון די פלאַמען!
ביי ליליען — ווייס, ביי רויזען — רויט!

מתים

(פערצווייפעלט.)

מיר זענען דאָך טויט!

בדחן.

פון אַ נאַרישען גלויבען פערפיהרט!
אין וואָס מען גלייבט, עקזעסטירט!
וואָס פערניינט, איז רויך און ווינד!
פערלייקענט דעם טויט, אָן לעבען גלייבט
פעסט! און — בלייבט!
עס טאָר אייך קיינער נישט שטערען!

מאַרק-מתים.

מיר בלייבען!

בדחן.

שווערט!

מאַרק-מתים.

מיר שווערען!

בדחן.

פערלייקענט דער טויט?

מאַרק-מתים.

מיט דער גאַנצער קראַפט,
וואָס אונז איז געבליבען!

בדחן.

איז ער פערטריבען,
איז ער אָבגעשאַפט...
איז פון היינט קיין טויט נישטאָ!

אַלע.

נישטאָ!

בלעכענער האָהן.

(פון שוהל-דאך אראָב.)

קוקעריקו!

מאַרק-מתים.

(צולויפען זיך אין אנגסטען.)

— איך ווער טויב!
— איך ווער בלינד!

בדחן.

(צום האָהן ארויף.)

דו טרקערנער שפאָן!

(דער האָהן צוארבייט זיך מיט די פליגעל.)

מאַרק-מתים.

(ענטזעצט.)

— ער מאַכט מיט די פליגעל ווינד...

בדחן

אַ בלעכֿענער האָהן!

מאַרק-מתים.

און ער יאָגט,
און ער טראָגט,
און ער טרייבט...

(שוהל-מתים קומען געלאָפֿען ארויס פון שוהל, נעמען זייער וועג צום בית עלמין צוריק, מאַרק-מתים ווילען נאָכגעהן.)

בדחן.

(מיט די לעצטע כחות.)

בלייבט!
שוואַכֿע, צו די ווענד!
געכאַפּט זיך ביי די הענד...

(אז מאַנכֿע פאָלגען, צום האָהן ארויף.)

וואַרט, דו בלעכֿען-פערשייטער!
פערהאַן אין פּאָליש אַ לייטער,
האָסט אָנגעהויבען מיט מיר!
איך געה צו דיר! איך נעם זיך צו דיר!
דאָס איז די שלאַכֿט
פון היינט אויפדער נאַכֿט!
כֿ׳יאָג פון דיר דיין נפש אַרויס!
די פליגעל צופּ איך דיר אויס!
דעם האַלז דרעה איך דיר אָב,
און וואַרף אַראָב
פון דער הייך אויפ׳ן מיסט!
דו בלאָזט דיך אומזיסט!

(אין מאַרק אריין.)

ווער האַלט בעשטאַנד?

(קיין ענפער.)

העי, וו[illegible]ייט איהר,
ליכט-פערשפּרייטער,
אין משיח'ס-טויערן-קלאַפּער
צוקונפטס-פליגען-חאַפּער
שלעגער קאָפּ-אָן-וואַנד!

(קיין ענפער.)

און איהר, דאַך-בעשלעגער, בלעכער,
איהר, וואָס שטייגט הויך און העכער,
מיט מיר אַרויף אויפ'ן דאַך!

(מאַנכע ווילען נאָך.)

בלינדע אַרבייטערין

(אָבשטעלענדיג.)

קיין קלאַסען-קאַמפּ, נישט אייער זאַך!

בדחן.

ביין?

(קיין ענפער.)

בו, געה איך אַליין, בעסער — אַליין!

(מתים בלייבען צוטומעלט, פרוש געהט צו צו דער שוהל, שטעלט זיך אַבוואַרטען דעם בדחן.)

[פאָרהאַנג.]

עפילאָג

(ערשטע פאָרהאַנג.)

לעקטאָר

(קומט אַרויס, וויל רעדען, דערהערט שטימען פון אונטער׳ער גאזען-פאָרהאַנג, געהט נעגטער צו, קוקט אַריין דורך אייג „אויג״.)

עס וויינען, עס קלאָגען
מתים, פון ווינד געטראָגען;
מען האָט זיי קיין לעבען קיין נייס נישט בעשערט...
הערט...

(עס דערהערען זיך די שטימען פון אונטער דער פאָרהאַנג, וואָס רוקען זיך אַלץ ווייטער און ווייטער אָב.)

ערשטע.

עס איז ווער ערגיץ אָבגעגאַנגען, —
און זיין ציטער-בילד געפאַנגען
האַלט אַ וואַסער-שפּיגעל, —
קומט די קאַן און שעפּט! — —

צווייטע.

און דער ווייך איז אויסגעגאַנגען, —
אין אַ ריץ פון ערדען-קריגעל
האָט אַ טראָפּען זיך בעהאַלטען,—

ווערט ער אויסגעוועפּט ...

ד ר י ט ע.

לאַנג פערהילעכטע געזאַנגען, —
פון געזאַנג
האָט זיך לענגער אויפגעהאַלטען
אַ יתום-קלאַנג,
טהויט ער אויף און ברומט,
און פערשטומט ...

פ י ר ט ע.

אַ זון איז אונטער געגאַנגען,
פון אָבגלאַנץ רייטעלט זיך לייכט
אַ נעפּיל-זוים ....
און — פערבלייכט.

(אלע פיער שטימען.)

געווען חלומות אַלערליי ...
געווען אַ זינד ...
טראָגט דער ווינד
ווי שטרוי, ווי שפּריי ...

ל ע ק ט אָ ר.

טרויעריג ...

(הערט ווייטער.)

שויעריג...

מ אַ ר ק - מ ת י ם - ש ט י מ ע ן.

מיראַזשען נאָכגעלאָפען ...

האָט אונז זיי שווערע האַנד געטראָפען
זע׳מיר זיך שולדיג אַליין...

לעקטאָר.

שוין ביים טויער, געהען צריין...

מתות-שטימען

(יאָמערליך געוויין)

מיט די בלויזע קעפּ,
צופלאָסענע צעפּ —
אין קברים צריין...

שוהל-מתים-כאָר.

די נאַכט הייבט אָן בלייכען!
אויף דיין צייכען
וואַרטען דיינע קנעכט,
די נאַכט, ווי אַלע נעכט...
טהו, ווי דיר געפעלט!

לעקטאָר.

ביי די קברים — אָבגעשטעלט!

שוהל-מתים-כאָר.

און ווען אונז די ערד פערדעקען,
זאָל געשעהען דיין ווילען!
מיר ווילען וואַרטען אין שטילען,
ביז דו וועסט וועקען!
זאָל דייז ווילען געשעהן!

לעקטאָר.

קינדער געהען...

(ווענדט זיך אָב.)

בישט צו צוזעהען ...

מיידליך-כאָר.

אַדיעי, איהר זיסע קעפּאַליך
זיסע בלאָהע אייגאַליך
זייט געזונד איהר בלימאַליך!

ייִנגליך.

און באַראַליך, און עפּאַליך
אויף די גרינע צווייגאַליך ...

צוזאַמען.

אונטער בלאָהע הימאַליך,
זייט געזונד איהר פייגאַליך!

שוהל-מתים-כאָר.

און אָבמעקען
זאָלסט דו אונזערע זינד,
ווי דו מעקסט געשווינד
אַ וואָלקען אָב ...

(צווייטע פאָרהאַנג. עס ענטפּלעקט זיך דאָס בית עלמין.
(מתים — ביי אָפענע קברים, גרייז צוריק אויפ'ן בערגל
אין מיט פעלד.)

מתים

מיר זאָגען זיך אָב, פון אַלעם אָב!

גרייז.

אַראָב!

(מתים הייבען אָן נידערן; דאָס בית עלמין פערהילט זיך
צוריק אין נעפּיל.)

נאַכט-וועכטער.

(וועקט זיך, זוכט אונרוהיג ארום האלז.)

צום טייפעל!
וואו איז מיין פייפעל? וואו איז מיין פייפעל?

(בדחן קומט ארויס פון שוהל, דער קאָפּ ארומגעבונדען, אויפ'ן טוך רויטע בלוט-פלעק, האלט אין האנד דעם שוהל-קלאַפּער, ווארפט מיט דער צווייטער צו דעם נאכט-וועכטער דאָס פייפעל; נאכט וועכטער ציהט זיך מיט'ן פייפעל אונטער-וויילכטס צוריק, אָב.)

בדחן.

(צום פּרוש, מיט חרטה.)

איבערגעחאַפּט די מאָס!
געפאַלען מיט'ן קאָפּ אַראָב!

(דערזעהט די קלעזמער, מיט שרעק.)

אַראָב! צום שליים און גראָז!
איך זאָג מיך אָב, פון אַלעם אָב!

(אז קלעזמער פערשווינדען, צום געץ.)

לעש דיך, ווילדע זאַך!

(אָנווייזענדיג צום הימעל.)

זעהסט נישט? ער איז וואַך!
ס'אויג דריק צו, ס'מויל פערמאַך!

(אז עס געשיהט, צו די שטיינבילדער, וואָס דרעהען זיך ארום אומגעלומפּערט אין גאַס.)

צוריק צו די נישען!

מעהר זיך דאָ נישט מישען!
אַרויף! פערשטיינערט ווערט!
גאָר נישט געזעה'ן, גאָר נישט געהערט!
געווען אַ נאַכט, ווי אַלע נעכט!

(אז עס געשיהט, פערביינגט זיך פאר'ן האָהן.)

דו ביסט גערעכט...
דיין משפט איז גערעכט!
דו, אויף דיין הייכען אָרט,
ביסט דאָס וואָרט,
דער סימבאָל
און—די פּאַראָל!
געזינדיגט שווער,
כ'וועל נישט מעהר...
איך וועל פאַר דיר דאָס לעבען שטרעקען!
איך יועל קלאַפּען, איך יועל וועקען!
פערצייה!

(נעהט צו'ן אַ טויער; צייהלט, קלאַפּענדיג.)

איינס... צוויי...

(האַפּט זין)

נישט מעהר!
עס איז ביינאַכט געשטאָרבען ייער...

(געהט ווייטער, קלאַפּט.)

„זי".

(וואָס האָט זיך אַרויסגעבלאָנקיט.)

און איך? וואָס וועט זיין מיט מיר?

(אז קיינער ענפערט נישט — אָב, צום קלויסטער-געסיל.)

לעקטאָר.

געוואוסט פריהר ...

(פרוש און וואנדערמאן געהען זיך צופעליג אקעגען.)

פרוש.

נאַריש, נאַריש אַלץ און אייטעל,
נאַריש אַלץ מיט אַנאַנד ...

וואַנדערער.

אין מזרח-ראַנד
שאַפט אַ פערבאָרגענע האַנד ...

פרוש.

אַ רינגעל נאָך אַ רינגעל ציהט זיך אַ קייטעל ...

וואַנדערער.

ליכטיגע שטראַהלען בינדט זי
ראָזיגע נעפּאַליך שפּינט זי..
אַ נייער טאָג ווערט אויסגעוועבט!

פרוש.

עס ווערט נאַכט און עס טאָגט ...
און נאַריש איז, אויב עמיץ זאָגט,
ער האָט אַ נייס דערלעבט!

וואַנדערער.

און אין הארצען-ראַנד

שאַפט אַ פערבאָרגענע האַנד ...
עס וועקט זיך אַ נייער קלאַנג.
עס שפינט זיך אַ נייער פערלאַנג ...
וועב דיך, בענקשאַפט, וועב

פריש.

נאַריש אַלץ מיט אַנאַנדער!

(צום וואַנדערער, מיט איהם בעגעגענט.)

ווי לאַנג דו קענסט, לעב!
ווי לאַנג דו ווילסט, וואנדער!
וועסט קיין נײַ'ס נישט זעהן:
זיין וועט דאָס, וואָס ס'איז געוועז

וואַנדערער.

(צושראָקען.)

עפּיס אין האַרץ דאָך בליהט!
עפּיס טרייבט דאָך און עפּיס ציהט
אָהן אַ האַלט!
וואו איז צוועק, וואו איז ציעל?

לעקטאָר.

(שמרענג.)

דאָס געהער נישט צום שפּיעל

רעזשיסער.

(בעוויזט זיך, וואָרענענדיג.)

די פאָרהאַנג פאַלט!...

(וואנדערער און פרוש טרעטען ראָש אַב טיעפער; די פאָר־
האַנג לאָזט זיך אראָב.)

ו אַ נ ד ע ר ע ר.

(האַפּט אָן דעם פּרוש.)

דו ווייסט נישט?

פ ר ו ש.

ניין!

(פאָרהאַנג א נגאַנצע אראָב.)

ב ד ה ן.

(אונטער דעי פאָרהאַנג.)

אין שוהל אַריין!...
אין שוהל...

(די פאַבריק הייבט אָן פּייפען און פערטייבט אלץ און
אלע.)

[פאָרהאַנג.]

CAPE TOWN CITY LIBRARIES